

Přílohy

Obrazové přílohy

Příloha A – zřejmě Reylovi rodiče v mladém věku na nedatovaném snímku. *Literární archiv Památníku národního písemnictví*, fond Reyl František.

Příloha B – zřejmě Reylovi rodiče na pozdějším nedatovaném snímku. *Literární archiv Památníku národního písemnictví*, fond Reyl František.

Příloha C – fotografie nejspíš Reylovy matky a sestry Marie, pořízená kolem roku 1880. *Literární archiv Památníku národního písemnictví*, fond Reyl František.

Příloha D – Záznam v matrice narozených o narození a křtu Františka Reyla. *Státní oblastní archiv v Zámrsku*, fond Sběrka matrik Východočeského kraje, Farní úřad římskokatolické církve Josefov, okr. Náchod, sign. 71-4194, Matrika N 1864-1889, 383 fol. s. 21

Příloha E – Reylův rodný dům v Josefově. Stav v říjnu 2015, foto autor.

Příloha F – František Reyl maturantem na královéhradeckém gymnáziu v roce 1885. *Státní okresní archiv Hradec Králové*, fond Reyl František, ThDr.

Příloha G – František Reyl jako novokněz. Snímek pořízen nejspíš roku 1889. *Státní okresní archiv Hradec Králové*, fond Reyl František, ThDr.

Příloha H – Upomínka na Reylovu primici. *Státní okresní archiv Hradec Králové*, fond Reyl František, ThDr.

Příloha CH – F. Reyl na turistické cestě do Alp v roce 1893. *Státní okresní archiv Hradec Králové*, fond Reyl František, ThDr.

Příloha I – F. Reyl na fotografii z 26. 8. 1894. Pokud je s ním druhá osoba na fotografii zachycená příbuzná, jedná se pravděpodobně o bratra Karla Reyla (1866 – 1911). *Státní okresní archiv Hradec Králové*, fond Reyl František, ThDr.

Příloha J – F. Reyl na fotografii z r 1897 s knihami, jež použil při studiu k rigorózním zkouškám. *Státní okresní archiv Hradec Králové*, fond Reyl František, ThDr.

Příloha K – Nová budova biskupského chlapeckého semináře Borromaea, již Reyl vybudoval. Fotografie pochází zřejmě z doby, kdy zde byl Reyl rektorem. Situace v okolí budovy tomu odpovídá. *Státní okresní archiv Hradec Králové*, fond Reyl František, ThDr.

Příloha L – František Reyl počátkem 20. století, kdy byl rektorem Borromaea. Blíže nedatovaný snímek. *Státní okresní archiv Hradec Králové*, fond Reyl František, ThDr.

Příloha M – Rektor kněžského semináře v Hradci Králové František Reyl na fotografii mezi alumny v seminární zahradě v roce 1911. *Státní okresní archiv Hradec Králové*, fond Reyl František, ThDr.

Příloha N – fotografie čerstvě jmenovaného kanovníka F. Reyla z roku 1912. *Literární archiv Památníku národního písemnictví*, fond Reyl František

Příloha O – leták oznamující Reylovo jmenování kanovníkem. *Literární archiv Památníku národního písemnictví*, fond Reyl František.

Příloha P – F. Reyl na tablu Národního výboru v Hradci Králové z 28. 10. 1918. *Státní okresní archiv Hradec Králové*, fond Reyl František, ThDr.

Příloha Q – Reylova portrétní fotografie užívaná v Senátu NS ČSR. 20. léta 20. století. Archiv Poslanecké sněmovny, fond Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv.j. 2237, spis senátora Františka Reyla.

Příloha R – fotografie senátora F. Reyla z přelomu 20. a 30. let 20. století. *Státní okresní archiv Hradec Králové*, fond Reyl František, ThDr.

Příloha S – Reylova senátorská legitimace. 1923. *Státní okresní archiv Hradec Králové*, fond Reyl František, ThDr.

Příloha T – F. Reyl na slavnosti svěcení novostavby kostela Božského Srdce Páně na Pražském Předměstí v Hradci Králové dne 14. 8. 1932. *Státní okresní archiv Hradec Králové*, fond Reyl František, ThDr.

Příloha U – F. Reyl světitelem obnoveného interiéru proboštského chrámu v Poděbradech 16. 7. 1933. *Státní okresní archiv Hradec Králové*, fond Reyl František, ThDr.

Příloha V – senátor Fr. Reyl hostem na leteckém dni na letišti v Hradci Králové v roce 1933; přilet a prohlídka letiště v doprovodu ministra národní obrany Bohumíra Bradáče (1881 – 1935) . *Státní okresní archiv Hradec Králové*, fond Reyl František, ThDr.

Příloha W – Reylovo parte, rodinná varianta. *Literární archiv Památníku národního písemnictví*, fond Reyl František.

Příloha X – Reylovo parte vydané katedrální kapitulou. *Státní okresní archiv Hradec Králové*, fond Reyl František, ThDr.

Příloha Y – Reylovo parte vydané župním presidiem ČSL. *Státní okresní archiv Hradec Králové*, fond Reyl František, ThDr.

Příloha Z – Reylův hrob na hřbitově v Hradci Králové – Pouchově. Současný stav, foto autor.

Textové přílohy

Stenografické záznamy Reylových projevů v senátu

První volební období

Příloha AA – Reylova řeč 16. 12. 1920 v rozpravě o stát. rozpočtu a fin. zákonu pro r. 1921.¹

Příloha AB – Reylova řeč v rozpravě o stát. rozpočtu a fin. zákonu pro rok 1922 ze dne 16. 12. 1921.²

Příloha AC – Reylova řeč v rozpravě o naléhavé interpelaci tisků 1241, 1244 a 1245 o hornické stávce ze dne 7. 2. 1922.³

Příloha AD – Reylova řeč v rozpravě o školách a učitelstvu ze dne 13. 7. 1922.⁴

Příloha AE – Reylova řeč v rozpravě o stát. rozpočtu a fin. zákonu pro r. 1923 ze dne 15. 12. 1922.⁵

Příloha AF – Reylova řeč v rozpravě o ochraně nájemníků ze dne 26. 4. 1923.⁶

Příloha AG – Reylova řeč v rozpravě o stát. rozpočtu a fin. zákonu pro rok 1924 ze dne 13. 12. 1923.⁷

Příloha AH – Reylova řeč v rozpravě o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří ze dne 8. 10. 1924.⁸

¹ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/025schuz/S025009.htm.

Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/025schuz/S025010.htm.

² Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/082schuz/S082007.htm.

Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/082schuz/S082008.htm.

³ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/101schuz/S101003.htm.

Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/101schuz/S101004.htm.

⁴ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/126schuz/S126014.htm.

Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/126schuz/S126015.htm.

⁵ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/141schuz/S141009.htm.

⁶ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/161schuz/S161003.htm.

⁷ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/183schuz/S183015.htm.

Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/183schuz/S183016.htm.

Příloha AI – Reylova řeč v rozpravě o stát. rozpočtu a fin. zákonu pro r. 1925 ze dne 12. 12. 1924.⁹

Příloha AJ – Reylova řeč v rozpravě o nedělích, svátcích a památných dnech RČS ze dne 3. 4. 1925.¹⁰

Druhé volební období

Příloha AK – Reylova řeč v rozpravě o vládním prohlášení ministerského předsedy Dr. Švehly ze dne 19. 12. 1925.¹¹

Třetí volební období

Příloha AL – Reylova řeč v rozpravě o vládním programovém prohlášení předsedy vlády ze dne 18. 12. 1929.¹²

Příloha AM – Reylova řeč v rozpravě o stát. rozpočtu a fin. zákonu pro r. 1931 ze dne 16. 12. 1930.¹³

Příloha AN – Reylova řeč v rozpravě o stát. rozpočtu a fin. zákonu pro r. 1932 a o prohlášení ministra vnitra o událostech seběhnuvších se u Frývaldova ze dne 17. 12. 1931.¹⁴

Příloha AO – Reylova řeč v rozpravě o prohlášení ministra veřejných prací Ing. Dostálka o stávce horníků v revírech severočeském a ostravsko-karvinském ze dne 19. 4. 1932.¹⁵

Příloha AP – Reylova řeč v rozpravě o délce prezenční služby a některých změnách branného zákona a zákona 53/1927 ze dne 10. 5. 1932.¹⁶

⁸ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/227schuz/S227001.htm.

⁹ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/239schuz/S239001.htm.

Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/239schuz/S239002.htm.

¹⁰ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/260schuz/S260003.htm.

Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/260schuz/S260004.htm.

¹¹ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/2vo/stena/005schuz/S005006.htm.

¹² Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/stena/004schuz/S004008.htm.

¹³ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/stena/071schuz/S071010.htm.

¹⁴ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/stena/128schuz/S128007.htm.

Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/stena/128schuz/S128008.htm.

¹⁵ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/stena/139schuz/S139003.htm.

¹⁶ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/stena/139schuz/S139003.htm.

Příloha AQ – Reylova řeč v rozpravě o vládním programovém prohlášení ze dne 8. 11. 1932.¹⁷

Příloha AR – Reylova řeč v rozpravě o státním rozpočtu a fin. zákonu pro rok 1933 a o státním závěrečném účtu za r. 1931 ze dne 23. 2. 1933.¹⁸

Příloha AS – Reylova řeč v rozpravě o prohlášení ministra zahraničních věcí o boji o demokracii v politice evropské i světové ze dne 26. 4. 1933.¹⁹

Příloha AT – Reylova řeč v rozpravě o obilních zástavních listech a o veřejných obilních skladištích ze dne 22. 6. 1933.²⁰

Příloha AU – Reylova řeč v rozpravě o ochraně cti ze dne 26. 6. 1933.²¹

z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/stena/146schuz/S146003.htm.

¹⁷ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné

z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/stena/170schuz/S170003.htm.

¹⁸ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné

z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/stena/197schuz/S197008.htm.

¹⁹ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné

z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/stena/212schuz/S212002.htm.

²⁰ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné

z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/stena/226schuz/S226002.htm.

²¹ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné

z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/stena/227schuz/S227003.htm.

Obrazové přílohy

Příloha A

Příloha B

Příloha C

Datum		Jméno dítěte		Název dítěte		Název rodičů		Název rodičů		Název rodičů	
Den	Měsíc	Číslo	Jméno	Podoba	Podoba	Podoba	Podoba	Podoba	Podoba	Podoba	Podoba
18	19	14	Valentín Klara	1	1	1	1	1	1	1	1
24	25	141	Augusta	1	1	1	1	1	1	1	1
20	26	54	Stantisla Karel	1	1	1	1	1	1	1	1
4	5	141	Stantisla	1	1	1	1	1	1	1	1

Rodičé		Mutter — Matka		Name und Stand Jméno a stav	
Podoba	Podoba	Podoba	Podoba	Podoba	Podoba
1	1	1	1	1	1
1	1	1	1	1	1
1	1	1	1	1	1
1	1	1	1	1	1

Otec		Mutter — Matka		Name und Stand Jméno a stav	
Podoba	Podoba	Podoba	Podoba	Podoba	Podoba
1	1	1	1	1	1
1	1	1	1	1	1
1	1	1	1	1	1
1	1	1	1	1	1

Příloha F

Příloha G

Quid retribuam
Domino?
Calicem salutaris accipiam
et nomen Domini
invocabo.

Velebí duše má Hospodina a zplesal duch
můj v Bohu, Spasiteli mém. *So. Luk. I. 46.*

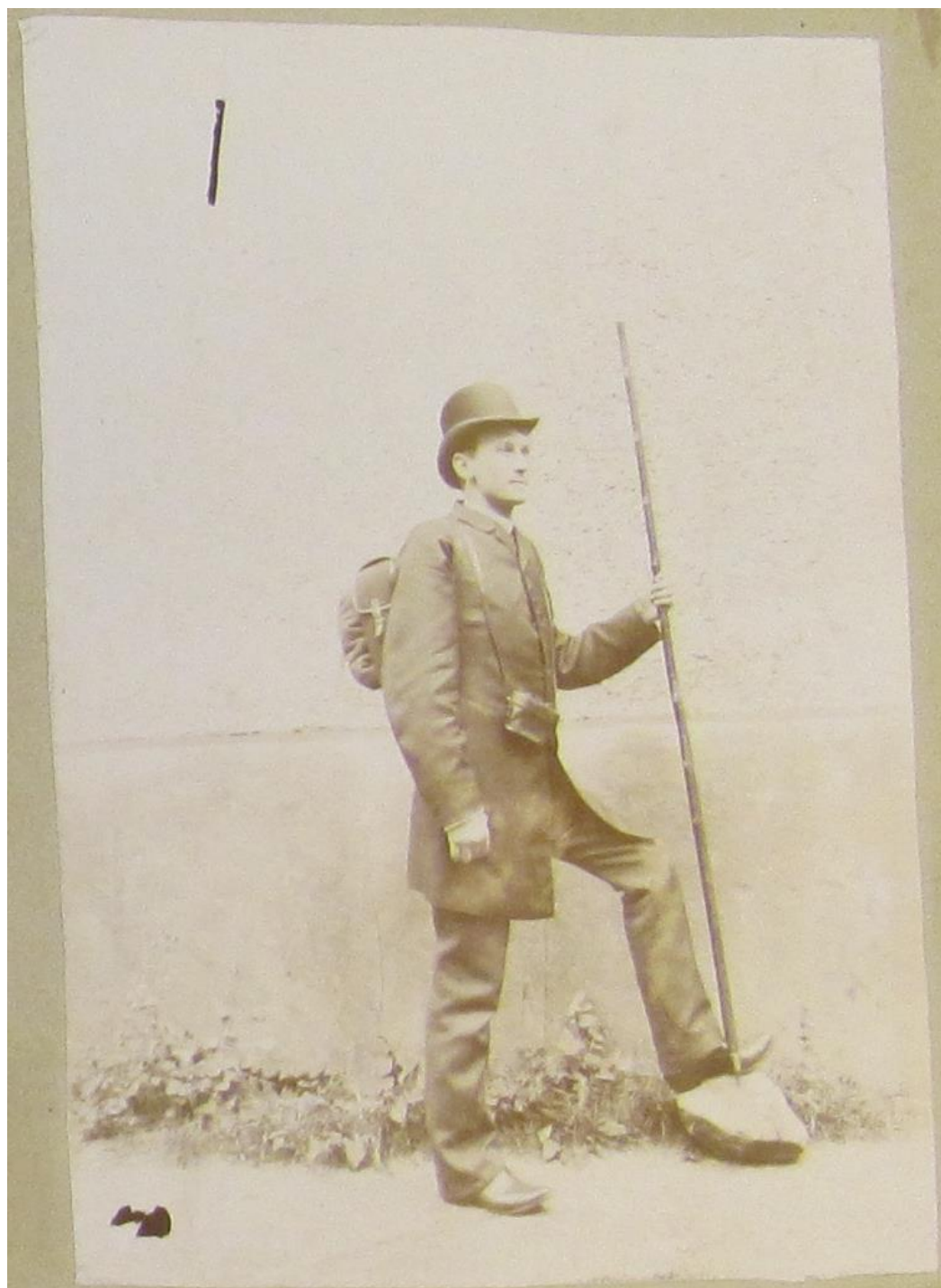
Na památku první mše svaté,
kterou konal novosvěcenec

Frant. Reyš v. s. Bránu P. Marie

dne 15. července 1889.

v Hradci Králové.

Kněžtskárna benedikt. v Brně.

Příloha I

Po 4. rigorosu 1897. šelka knih, z nichž jsem R doktoratu
studoval! Rly

Příloha K

Příloha L

Příloha M

Příloha N

Th. Dr. Fr. Reyl,
installován na sídelního
kanovníka kapituly králové-
hradecké dne 3. března 1912.

Příloha P

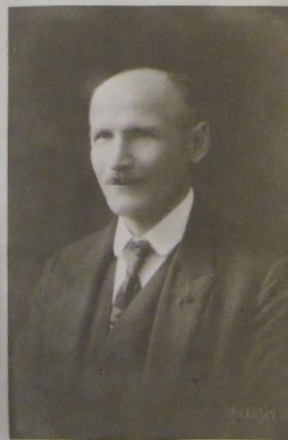
Jednatelé spol. výroby

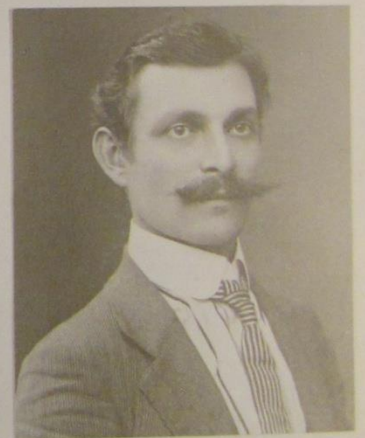
Armin Kschlöppel jednatel spol.

M. Michálek

A. Černý

B. Ryhlaček

K. D. f. Rohl

J. Klávan

Příloha T

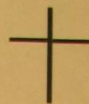

Příloha U

Příloha V

Buď vůle Tvá!

Nejvyššímu Pánu života a smrti zalíbilo se povolati k Sobě
našeho vroucně milovaného strýčka a švagra,

Jeho Milost Nejdůstojnějšího Pána

M_{SGR.} T^{H.} DR. FRANTIŠKA REYLA,

infulovaného prvního probošta katedrální kapitoly v Hradci Král., Apoštolského protonotáře
a. i. p., domácího praeláta Jeho Svatosti, senátora Národního Shromáždění m. s., radu bisk.
konsistoře, universitního docenta m. s., sídelního kanovníka, Pána na Skálách-Bischofsteině,
čestného měšťana rodného města Josefova n./M., předsedu okresní lid. organizace, předsedu
„Záštity“, funkcionáře Rudolfiny, Boromea, sp. bl. Anežky, předsedu Tisk. družstva, čestného
člena lid. organizací a spolků, majitele čestného kříže „Pro Ecclesia et Pontifice“ atd. atd.

Zesnul v Pánu po delší chorobě, zaopatřen sv. svátostmi
umírajících v pondělí dne 16. prosince t. r. o půl 11. hod. noční
v 71. roce života zasvěceného vážné a pilné práci pro Boha,
církve a vlast.

Tělesné pozůstatky drahého strýčka uloženy budou k tiché-
mu odpočinku do vlastní hrobky na hřbitově v Pouchově po
slavném requiem v pátek dne 20. prosince t. r. o 10. hod. dopol.
v katedrálním chrámu u sv. Ducha v Hradci Králové.

Hradec Králové, 17. prosince 1935.

MARIE GREIFOVÁ-REYLOVÁ,

RUDOLF GREIF,

starosta Občanské záložny na Malé Straně,
švagrová a švagr.

ANTONIE BARTOŠKOVÁ.

FRANTIŠEK REYL,

akademický malíř,
synovec.

XIV 1935
234

KAPITOLA KATEDRÁLNÍHO CHRÁMU PÁNĚ SV. DUCHA V HRADCI
KRÁLOVÉ podává smutnou zprávu, že Pán života a smrti povolal na věčnost

VYSOCE DŮSTOJNÉHO PÁNA *probošta, senátora*

Msgre Dr. Františka Reyla,

probošta katedrální kapitoly, Apošt. protonotáře, papežského preláta, senátora
Národního shromáždění atd. atd.

Narozen v Josefově n. M. r. 1865, na kněze vysvěcen 1889, kanovníkem od r. 1912, proboštem od r. 1929, zemřel, zaopatřen sv. svátostmi, dne 16. prosince 1935 o 10³/₄ hod. večerní.

Pohřeb v Pánu zesnulého zaslužilého církevního hodnostáře koná se z domu smutku č. 50

v pátek 20. prosince 1935 o 10. hod. dopolední

po zádušních službách Božích v katedrále sv. Ducha na hřbitov v Pouchově, kde v Pánu zesnulý pro sebe hrobku zřídit dal.

Duši v Pánu zesnulého doporučíme zbožným modlitbám kněží i věřících.

V Hradci Králové 17. prosince 1935.

„Entreprise des pompes funèbres“ Josef Elsner, pohřební ústav v Hradci Králové. Tiskem Družstevní knihtiskárny v Hradci Králové.

XIV 1935
234

Župní presidium čsl. strany lidové oznamuje truchlivou zvěst, že Pán života a smrti povolal k Sobě na věčnost Jeho Milost nejdůstojnějšího Pána

Msgra Dr. Františka Reyla,

infulovaného probošta katedrální kapitoly v Hradci Králové, em. senátora N. S. Republiky Československé, župního předsedu čsl. strany lidové, jejíž byl se zvěčnělým biskupem Brynychem spoluzakladatelem a předním vůdcem atd. atd.

Zesnul v Pánu dne 16. prosince 1935 o 11. hodině večerní.

Pohřeb bude konán z katedrálního chrámu Páně v pátek dne 20. prosince 1935 o 10. hodině dopolední.

Za župní presidium čsl. strany lidové:

Ing. František Netuka,
úř. místopředseda.

František Neuvirt,
župní tajemník.

Msgr Dr. Jan Sobota,
senátor.

Textové přílohy

Stenografické záznamy Reylových projevů v senátu

První volební období

Příloha AA – Reylova řeč 16. 12. 1920 v rozpravě o stát. rozpočtu a fin. zákonu pro r. 1921.²²

Slavný senáte! Náš p. president **Masaryk** ve svém poslání z 28. října 1919 praví: Budiž zdůrazněno se vší rozhodností, že náš nový stát, že republika a demokracie potřebují vedle svého administrativního aparátu a armády také pevný mravní základ. Bez mravných, bez charakterních jedinců, bez rodin, bez věrného přátelství, bez solidnosti veškeré naší činnosti nemůže býti silné republiky. Dobří političtí spisovatelé upozorňují na Ameriku a její republiku, že jest umožněna velkou úctou k náboženství a mravnosti.

Těmito slovy upozorňoval náš pan president zástupce zákonodárných našich sborů na vhodné orgány a metody, kterými se může dosíci úkolů moderního státu.

Předním úkolem moderního státu jest zabezpečiti všem občanům ochranu příslušných práv a stanoviti právní řád a pořádek, to jest připraviti podmínky a sociální prostředí, ve kterém může se svoboda jednotlivce a jeho individualita náležitě vyvíjeti bez újmy práv společnosti a bez újmy práv spoluobčanů. Právní ochranou ve státě umožňuje se sice rozvoj jedince a zabezpečuje se mu účast na kulturním životě, ale značí to přece činnost negativní, kterou se odstraňují jen škodlivé vlivy společenského blaha, ale pozitivně se mu nikterak nenapomáhá. Dnešní doba nepovažuje však stát pouze za ústav právní, nýbrž žádá od státu, aby byl také orgánem kultury a blahobytu, proto dalším úkolem moderního státu jest přímá podpora kulturního vývoje národa a společenského blahobytu.

Moderní stát musí si všímati pilně života národního ve všech oborech, z nichž uvádím: jazyk, mrav, náboženství, právo, vědu, umění, zdravotnictví, život rodinný i společenský, veřejný, hospodářský a politický. Moderní stát musí všechny tyto obory života národního sledovati, ducha národa chápati a svéráz jeho v kulturních potřebách podporovati.

Naše demokratická republika chce býti pokládána také za stát moderní a proto chce plně dostáti zmíněným úkolům moderního státu, čehož nejlepší doklad je vládou předložený rozpočet na rok 1921.

Na zajištění právního řádu a pořádku, jakož i na zvelebení hospodářského blahobytu ve státě jsou věnovány obrovské sumy. Na povznesení kulturní úrovně je počítáno již

²² Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/025schuz/S025009.htm.

Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/025schuz/S025010.htm.

skrovnějším obnosem 604 milionů K včetně s Podkarpatskou Rusí. Rozpočet výloh pro ministerstvo školství a národní osvěty jest sice skrovnější vzhledem k naléhavým materiálním potřebám státu, ale přece rozpočet naší republiky je mnohem štedřejším, nežli býval za starého Rakouska. Dle statistické příručky království Českého z r. 1909 rozpočet ministerstva kultu a vyučování čítal pro všechny království a země na říšské radě zastoupené roku 1897 54 milionů korun a r. 1906 87 milionů korun. U nás rozpočet na polovici obyvatelstva, které mělo bývalé Rakousko, je 604 milionů; ovšem, když k tomu připočítáme, jak se zmínil včera pan ministr financí, rozpočet na učitelské platy 850 milionů, docházíme také už ku 1¹/₂ miliardě.

Je přirozeno, pánové, že na kulturní potřeby bylo štedřeji pamatováno v Československé republice, která děkuje za svůj vznik zajisté též značné kulturní vyspělosti národa československého. - Mnoho vykonal náš pan prezident pro založení republiky, velké jsou zajisté zásluhy chrabrých našich legií, ale soudím, že nejsem daleko od pravdy, když tvrdím, že všechny tyto záslužné činy vyzněly by na prázdno, kdyby národ československý nebyl pro demokratickou republiku dostatečně kulturně zralým. Kulturní vyspělost československého národa byla nezbytnou podmínkou k založení republiky a silný kulturní život republiku zajisté také udrží. Musí tudíž nový náš stát pokládati za přední svoji povinnost, aby podporoval účinně kulturní vývoj života národního ve všech oborech, jak jsem již ve své řeči je uvedl.

Při veškerém porozumění pro důležitost národohospodářského vývoje pokládám kulturu ducha za národní paladium a proto doufám, že rozpočet ministerstva školství a národní osvěty nejenom že nedozná žádného obmezení, nýbrž že se stane i pro budoucnost předmětem bedlivé péče vlády.

Specielně ovšem vytýkám rozpočtu, že v dotaci v rubrice >Sociální péče vysokoškolského studentstva< v částce 6 milionů pohřešuji mezi subvencovanými kolejemi studentskými kolej Arnošta z Pardubic, ačkoliv tato kolej poskytuje přístřeší nejméně 100 chudým a velmi pilným studentům. Sociální péče nesmí se jistě zastaviti před hranicemi politickými a proto považuji opomenutí této subvence za přehlédnutí a doufám, že pro příště bude to napraveno.

Při péči o školství střední bude nutno převzít na účet státu ještě mnohé náklady na české školy, které nepříznivé vlády vídeňské odpíraly našemu národu, a proto byly vybudovány z obecních prostředků vlasteneckými obcemi, často až k úplnému vyčerpání finanční síly. Je nesporno, že tyto školy nemají pouze významu lokálního, nýbrž celonárodního, a proto je na čase, aby stát, jakožto orgán kulturní, převzal obecní dosud náklady na svůj účet. Doporučuji panu ministrovi školství a národní osvěty, aby systematicky podle vyšetření skutečností usnadňoval nadměrná školská břemena našich měst. Uvádím na příklad obětavosti na střední školy město Hradec Král., které zřídilo již před léty reálku, obchodní akademii, lyceum a školu pro vyšší dívčí povolání a ročně přispívá na tyto školy částkou 388.000 K. Léta již obětuje město tyto ohromné sumy a proto zajisté zasluhuje, aby stát také vykonal svoji kulturní povinnost.

Při kapitole o středním školství pokládám za nutné podrobiti kritice ministerský výnos ze 14. června 1919 čís. 25.552, kterým bylo vyučování katolickému náboženství v nejvyšších třech třídách prohlášeno za nepovinné, a ministerský výnos ze 4. září téhož roku čís. 42.845, kterým se povoluje vyučování katolickému náboženství jenom tehdy, jestliže přihlásí se ze všech těchto nejvyšších tříd nejméně 20 žáků. Fatální toto číslo je

zajisté vysoké, uvážíme-li, že přespolní žáci jsou vůbec z tohoto vyučování vyloučeni, protože schválně k vůli některé hodině večerní nebo odpolední nemohou se vrátit ze svých domovů.

Výnosy tyto jsou, pánové, křiklavým bezprávím, spáchaným vládou na katolickém žactvu, a jsou přímo výsměchem, abych tak řekl, ústavně zaručené svobodě náboženské, ale jsou také porušením dosud platných zákonů. Staré Rakousko, o jehož zaostalosti se často mluví, dle Šetelíkovy sbírky >Normalií< při vyučování náboženském jinověrců nařizovalo, aby se vyučovalo v odděleních dle pokročilosti žactva, a nebylo dovoleno slučovat žáky různých tříd a nebyl nařízen fatální počet k udělení vyučování náboženského. Zmíněné tyto dva výnosy pokrokového ministerstva nařizují však slučovat žactvo tří tříd a nedovolují vyučování náboženství, jestliže se přihlásí pouze 19 žáků. Jsou případy na Moravě, kde neschází mnoho do počtu 20, a není možno vyučovat, poněvadž fatální číslo je 20 a musí se dodržeti.

Při kreslení nepovinném dostačí podle starých předpisů pouze 15 žáků, pro francouzské kursy na Akademickém gymnasiu v Praze dostačovalo 9 žáků. Chápal bych, pánové, kdyby se žádal určitý počet žáků k naplnění prvního oddělení a teprve, když by se první oddělení naplnilo, že by bylo dovoleno zvýšit číslo pro vyučování do druhého kursu. Ale pro první kurs určití číslo, to jest přece jen něco, co nelze nazvat blahovůlí!

Pro vyučování katolickému náboženství užívá se jiného měřítko, ačkoli při vyměřování státních daní nečiní se žádných rozdílů mezi vyznáním občanů. Je-li takové jednání spravedlivé a objektivní, zodpoví si každý muž v pravdě tolerantní sám. Aby se snad nezdálo, že při těchto dvou výnosech školských nějaký byrokratický přehmat stal se z neznalosti dosud platných zákonů, uvádím další výnos presidia zemské školní rady ze dne 21. září 1920 č. 15. Tímto výnosem zrušují se zvláštní exhorty pro katolické žactvo na vlastním ústavě a nařizuje se sloučení žactva as 4 ústavů pro jednu společnou exhortu. Tento výnos presidia zemské školní rady jest pádným důkazem zřejmě nepřátelského systému vůči katolíkům, ale též vážným dokladem odborné povrchnosti našich školních úřadů.

Stále se zatracuje šablonovitost ve škole, a hle: Presidium zemské školní rady nařizuje přímo šablonovitou výchovu. Což exhorta pro žactvo jest nějaká zbytečnost? Exhorta svědomitých katechetů jest vynikajícím výchovným prostředkem, kterým se působí na mravní cítění žactva. V exhortách katecheta může dle individuality žáků a ústavu působiti pna udržení a zvýšení ústavní kázně, bez níž vůbec žádná škola, tudíž ani v republice, neobstojí.

Připouštím, že snad na některých ústavech terorem nesvědomitých živelů, nebo menší dovedností katechetů poklesla účast žáků na exhortách, ale není tomu tak všude. Proto bez předchozího šetření neměl býti vydán tento všeobecný, paušalující výnos. Tak v Hradci Králové jsem zjistil, že při exhortě gymnasijsní bylo přítomno 60-80 žáků, na dívčím lyceu 30 žákyň, na pedagogiu 80 žáků; návštěva tedy slušná a stále stoupající.

Ale dle výnosu presidia zemské školní rady z 21. září 1920 musí se toto individuální působení na mravní city zrušiti a zařídit exhortu společnou bez uvážení, zdaž v tomto chaosu žáků a žákyň lze účelu exhorty docílit. Tak pracuje naše byrokracie ve škole!

Pánové, nedovedete si ani představit, jakých škod natropily zmíněné ministerské výnosy za poslední 2 leta v mladých duších. Následky této tvrdé pěsti byrokratické pocítí jednou trpce náš veřejný život v republice. Působil jsem téměř polovinu svého života na středních školách a seznal jsem z očitého názoru mocný vliv správně podávané nauky náboženské na vývin mravní povahy dospívajících inteligentů a poznal jsem také spoušť, jakou způsobily v mladých duších protináboženské výnosy vládní, kterými náboženství degradovalo se na poslední neobligátní předmět. Pravím z přesvědčení, že původci tohoto výnosu vzali si těžkou vinu na svědomí, a nevím, jak obstojí před soudem příští generace, která byla oloupena o poesii mládí a o pevný základ mravního jednání.

V celém vzdělaném světě si zjednává uznání názor, že naše materialistická kultura musí být překonána kulturou ducha. Jen naše školství drží se ještě zastaralé zásady, že škola má sloužiti jen rozvoji hmotných statků. Zmíněné ministerské protináboženské výnosy jsou jasným dokladem, že u nás klade se důraz na racionalistický úkol školy a že připisuje se poznání čistě vědeckému přehnaná role vésti mravně člověka. Naši školní byrokraté zapomínají, že vědomí bez svědomí je zkáza duše. Vyplniti paměť událostmi, poučkami, letopočty, ciframi, to neznamená ještě sděliti duchu myšlenky a zásady, které by zplodily mocné pocity a zatlačily sklon k neřesti. Škola nesmí utvářeti jen paměť, nýbrž i svědomí a přesvědčení o zodpovědnosti individua Bohu, sobě a společnosti. Polovičaté povrchní vzdělání je mládeži jen na škodu. >Věda - praví **Masaryk** ve spise >Sebevražda< - může uspokojit jen hlavu, ale nestačí pro život a smrt. Proto uspokojuje jen z polovice, nedává mravní opory a nedovede vésti massy.< V našem ministerstvu školství a národní osvěty musí zavanouti nový, jarý duch renaissance idealismu a musí vysmýčiti veškeré zastaralé a přežilé názory o neomylnosti racionalistické výchovy, která nepoškozuje tolik církev, jako republiku samu. Náklad na školství s pochybeným vzdělávacím systémem byl by skutečně plýtváním peněz. Republika potřebuje jistě hojně osvícených hlav, ale ještě více potřebuje poctivých a čestných charakterů, aby již jednou postavila se hráz proti záplavě každodenních zločinů proti životu, majetku, cti a svobodě občanů. (*Předsednictví ujal se předseda Prášek.*)

Chceme-li pěstovati charakter v republice, musíme přirozeně sesilovati kulturu ducha a vzdělávati ušlechtilejší city v širších vrstvách lidových. Podle sociologa Schmollera nezavinuje nynější sociální napětí ani tak různost majetku, jako různost vzdělání společenských tříd. Širší třídy nechápou duševní požitky umění, a proto celá kultura je vážně ohrožena dotud, dokud nebudou míti širší vrstvy na nich zájmu. Vláda do rozpočtu zařadila také značnou podporu kulturních zdrojů, k ušlechtění krasocitu, obnosem 17 mil. a poslanecká sněmovna subvenci tuto zvýšila o 5 mil. Souhlasím plně s vydatnou podporou method, které směřují ke zvýšení života a radosti ze života, zdůrazňují však nutnost, aby vláda podporovala jen umění, které má ohled k lidu a jeho potřebám, neboť dle slov starého mistra vlašského Lionardiho >není žádného velkého umění bez opravdové lásky k lidem.

Umění, které tvoří pouze pro sebe, které samo sobě jest účelem, to nemá správného účelu životního, nemá životní a tvořivé radosti, působí chladně, odpudivě, zrovna tak jako člověk, který chce býti sám sobě účelem a odmítá všechny sociální povinnosti od sebe. Lid nebude se starati o umění, které nemá vůbec žádného zájmu o lid a jeho tužby. Není třeba, aby umění jen vtípem lid bavilo, nutno sáhati také do spodiny lidského života, ale nesmí při tom nikdy opomenouti dojmů povznášejících, posilujících ducha proti neřesti a utěšujících v trudu života. Kde umění podává se pouze bohatým

světákům a blasevaným bonvivantům a mravní charakter lidu poskvřňuje, nižší pudy vyvolává, ztratilo základnu své existence a není hodno státní subvence.

Nechci moralisovati, ale pokládám za nutné vyzvednouti směrnice, kterými se má nésti podpora umělecké tvorby vůbec. Podporovati nutno umění vskutku lidové! A když už uznáváme všichni bez rozdílu stran, že jest nutno podporovati umění, poněvadž jest povzneseno nad zápasu politické, pak mělo by býti co nejdůrazněji zakročeno proti obrazoborcům, kteří se v posledních dvou letech v českých zemích tak povážlivě rozmnožili, že v krátce bude vyhlazeno všecko, co dosud dokazovalo, že český národ již před staletími měl vysokou kulturní úroveň. Dle zpráv Památkového úřadu bylo v Čechách skáceno již na tisíce pomníků, křížů, soch a jiných uměleckých památek, bez ohledu, že se zničily duševní výtvoři českých umělců, lidového umění a projevy zbožnosti prostého lidu. Co vytýkáme starým barbarům, páše se dosud u nás.

Pánové, nemám dosti slov, abych vyjádřil bolest nad takovou úrovní našich obrazoborců, kteří k ničivé své práci nemají žádného důvodu, než špatně pochopené vlastenectví a náboženskou nesnášenlivost. (*Předsednictví převzal místopředseda Kadlčák.*)

Tento vandalismus neuškodí církvi, ale ublíží a poškodí staré české umění a ublíží českému jménu v cizině, protože zločiny spáchané na kultuře jsou neodpustitelné a dotýkají se všech kulturních národů. Víte dobře, jaký rozruch způsobilo a protest vyvolalo, když byla zničena katedrála remešská. Tu bolest cítili jsme všichni, ačkoliv to nebyla naše památka. Proto vznáším důtklivou prosbu k vládě i ke všem politickým stranám: působte všemi prostředky, hlavně ale poučováním, aby již jednou přestalo hanobení staré české kultury, protože všechna státní subvence umění bude zcela zbytečnou, když suroví obrazoborci budou vybíjeti své ničivé pudy na ničení starých uměleckých památek. Celý rozpočet XIII. kapitoly nevyváží materiálně ohromné kulturní škody, které spáchány byly na českém umění ve jménu špatně pochopené svobody.

Jestliže v rozpočtu ministerstva školství a národní osvěty položky na školy a na umění zdají se mnohým býti malými, zdá se naopak rozpočet na kultus příliš velikým. Ba, mnozí se nad touto položkou rozčilují. Titul >kultus< není však vhodně volen, protože v rozpočtu 50 milionů není všecko věnováno kultu, to jest bohoslužbě, ačkoli tentokráte nalézáme v tomto obnosu příspěvek církvi katolické, dvěma evangelickým, řecko-katolické, židovské a různým vyznáním, jak tam stojí.

Na pravou bohoslužbu a na kostelní potřeby jest věnováno velmi málo - pouze 195.000 K, a to jsou ještě právní závazky Náboženské Matice, která jest povinna vydržovati přes 200 kostelů v zemích českých. Že Náboženská Matice je dnes pasivní, není vinou církve, nýbrž bývalé rakouské vlády, po níž jsme převzali aktiva a ovšem také mnohá pasiva. V položce 50 milionů jsou obsaženy též příspěvky na vychovávácí ústavy a na vyučování náboženství, což jest odůvodněno kulturní potřebou.

Dosti slušný obnos je určen na restauraci církevních budov s hlediska péče o zachování vzácných památek českého umění stavitelského. Část jest věnována na výslužné sestárnělých kněží se stanoviska lidskosti a sociální péče.

Největší položka spadá ovšem na platy duchovenstvu, které vykonává však služby ve prospěch státní agendy vedením matrik, evidence populační, školní, vojenské atd. Proto jejich platy měly by být vlastně zařaděny do rozpočtu státní administrativy. Posléze subvence kultu na Slovensku a Podkarpatské Rusi jsou diktovány jednak právní povinností, jednak jsou diktovány státním ohledem, neboť chceme-li tyto země udržeti, jest jistě nutno získati tamější duchovenstvo. Kdyby svrchu uvedené položky na vyučování, udržování starých stavitelských památek, pense a administrativní služby byly z titulu kultus vyloučeny a zařaděny do příslušných kapitol různých ministerstev, zbylo by z těchto 50 milionů velmi málo na udržování pravého kultu. Namítá se, že lidé bezvěrci musí přispívati daněmi na konfesijní podniky, kterých nepotřebují. Pánové, státní občan musí přispívati daněmi na mnohé vládní nutnosti, ačkoli jich zrovna sám nutně nepotřebuje. Tak my platíme všichni na armádu, na policii, ačkoli mnohý občan jest tak chud, že mu nikdo nemůže vzíti nic a proto ochranu svého majetku nepotřebuje. (*Hlas: Ale vás chrání!*) A vás ne? Já říkám, že někdo je tak chudým, že ochrany majetku nepotřebuje. Ale já ukážu ještě na něco jiného. I prostí horalé ve vzdálených krajích platí na příklad na divadlo, na musea, na akademie, na university, ačkoli jich za celý život vůbec nespátří. Vždyť do Národního divadla se nemůže ani kulturní a inteligentní občan dostat, když se nechce tlačiti ve frontě. Já jsem se vůbec nemohl dostat do Národního divadla, ačkoliv jsem se o to přičiňoval.

Kdyby státní daně vyměřovaly se podle konkrétní potřeby jednotlivcům, pak bychom, myslím, těch 14 miliard nesehnali.

Rozpočet kultu nezamlouvá se snad některým jednotlivcům, ale vyhovuje tužbám velikých vrstev lidových a přispívá k rozvoji veřejného blaha. Blaho veřejné nespočívá jen ve hmotném blahobytu a ve hmotné civilizaci, nýbrž jest podmíněno též rozvojem kultury vniterné, duchovní a vývojem nábožensko-mravním.

Že blaho veřejné nespočívá jen v rozmnožení majetku a v hmotných zásadách, ukazuje nejlépe rozervanost moderního člověka a nápadný sklon celých národů k anarchii přes všechny hospodářské reformy a výhody ochrannářského zákonodárství. Nelze upřít, že za posledních třicet let byla provedena celá řada hospodářských oprav, jež učinily lidovým vrstvám zápas o životní potřeby snesitelnějším. Přese všechny tyto opravné snahy na poli sociální politiky nepodařilo se dosud dosíci sociálního smíru a spokojenosti v širších vrstvách společenských. Panuje v celé Evropě všeobecná rozladěnost místo vnitřního uspokojení nad rozvojem nynější hmotné kultury, poněvadž byla zanedbána kultura ducha.

Moderní lidé objevili a opanovali dříve neznámé síly přírodní, ale nad silami své přirozenosti, svého nitra nejen že nezískali větší vlády, nýbrž namnoze jí pozbyli následkem mylného materialistického názoru na život. Civilisace hmotná, technická, předhlonila mravní kultura ducha, a toto nepřirozené rozpětí mezi civilizací a kulturou je kořenem neutěšených poměrů společenských nejen v Evropě, nýbrž i bohužel v našem státě.

Bez pokroku technické práce není možným u nás zvýšení hospodářského blahobytu, jak správně tvrdí ministr financí **Engliš**, ale že pouhou technikou nelze uspořádati život lidský, dotvrzují všichni znatelé sociálního života. Technika, která vede ducha lidského ku vítězství nad hmotou, může se státi osudnou, jestliže člověk zapomene v opojení

svých úspěchů hmotných na věčnou svou úlohu tvořiti stále nejen nové mechanismy, nýbrž i nové mravní mocnosti jako ochrannou hráz proti přesile materiálnosti.

Čím více v našem státě, pánové, budeme usilovati o větší pokrok techniky, tím více musíme po příkladě velké republiky americké pečovati o mravní vyspělost našeho lidu. Rozvoj techniky dle Goldsteina vede přímo k náboženství, neboť veliká civilizační činnost technická upravující hmotný byt člověka musí jíti současně s činností kulturní, posilující a ozbrojující duši lidskou.

Kdo tudíž upřímně to smýšlí s lidem, komu skutečně záleží na pravém sociálním blahu veřejném, bude podporovati všechny složky mravní kultury, všechny tvůrce mravních hodnot, ať již pracují ve škole, v atelieru, v divadle aneb ve chrámě, a nebude ani okamžik váhati projeviti plný souhlas s rozpočtem kultu, jenž zatěžuje celý rozpočet republiky necelými čtyřmi procenty a směřuje k získání nutného souladu mezi kulturou hmoty a kulturou ducha.

Náš nový stát nutně potřebuje pevné mravní základny, pravil náš prezident **Masaryk**, který jako profesor ve spisku >Ideály humanitní< (str. 54) píše: >Nedovedu si představití posledního rozřešení mravní otázky bez náboženství.< Proto podpora věnovaná duchovnímu vedení lidu není vlastně podporou církve, nýbrž je podporou duchovních potřeb lidu. Republika nesmí se řídit jen heslem: >vše pro jídlo<, nýbrž též heslem: >něco pro ducha<. (*Výborně! Potlesk.*)

Příloha AB – Reylova řeč v rozpravě o stát. rozpočtu a fin. zákonu pro rok 1922 ze dne 16. 12. 1921.²³

Slavný senáte! Rozpočet na příští rok dokazuje, že v kulturním ohledu snaží se naše republika vyhověti úkolům kulturního státu, neboť z celkových nákladů 7% proti 4% minulého, roku přikazuje se z celkových nákladů státních ministerstvu školství a národní osvěty. Jistě můžeme říci, že celkem štedřeji proti bývalým létům pamatuje republika na školství, ale tím nejsou ještě všechny naše tužby náležitě ukojeny. Tak postrádáme zvláště v VII titulu rozpočtu ministerstva školství a národní osvěty větší položky na školství pro děti úchylné, zmrzačené, hluchoněmé a jinak vadné.

Již paní předřečnice zde poukázala na tyto nedostatky, jak jsou tyto školy pro úchylné děti málo dotovány. Celková položka pro tyto školy je 45 tisíc na celý rok. Ovšem pro hluchoněmé děti v průmyslových školách je přikázáno 130 tisíc, ale to je přece jen hrozně málo, když přihlížíme k tomu ohromnému počtu dětí úchylných, které potřebují zvláštní péče. Za tyto ubohé se přimlouvám, poněvadž těm schází dostatek výmluvnosti a síly, aby mohli sami na svou bídu upozorniti.

Při této příležitosti vzdávám díky katolickým ústavům, že bez ohledu na chválu lidskou a bez ohledu také na podporu státní, starají se se všech sil o péči potřebnou a o výchovu těchto dětí úchylných. Ovšem všechno uznání dlužno přiznati zemským komisím pro péči o mládež. Tak v Čechách česká komise pro péči o mládež sebrala a vydala 1,332.000 K, z nichž 70% uhradila

²³ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/082schuz/S082007.htm.

Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/082schuz/S082008.htm.

sama ze svých prostředků, svým přičiněním. Věstník ministerstva pro zásobování lidu čís. 17 letošního roku sděluje, že československá péče o děti vyživuje denně v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, na Slovensku a v Podkarpatské Rusi celkem 67.000 dětí. Není toho mnoho, ale je to dobrá pomůcka pro školní výchovu, protože dítě, které není dostatečně živeno, nemůže nikterak se duševně rozvíjeti. Vzpomenouti dlužno s povděkem americké misse, která od té doby, kdy československá péče o dítě začala, totiž od dubna roku 1919, poskytla českým, neznámým dětem darů okrouhle asi 450 milionů korun. K tomu ovšem přispěla naše vláda 33 miliony korun. Dík americké missi a také vládě.

Když tolik porozumění jest pro tělesnou péči dítěte, mohli bychom také žádati, aby stejné porozumění bylo pro duševní a mravní vývoj dětský. Bohužel nemohu stejné uznání projevit vládě v tomto směru, škola má nedostatky jak v intelektuelním ohledu, tak i v ohledu mravním. Tyto nedostatky v intelektuelním ohledu jeví se nejlépe při zkouškách. Když na příklad dítě přestupuje z obecné školy do školy střední, projevují mnozí absolventi obecných škol hrozné nedostatky v pravopise a základních vědomostech. Jeví se to dále i při maturitách a nejbolestněji při přísných státních zkouškách. Mluvil jsem s některými členy komisi a ti mi pravili, že se dnes nesmí od zkoušeného kandidáta mnoho žádati. My ovšem mnoho stěžujeme si na válku, že zavinila tuto zaostalost naší mládeže, ale nedá se popřít, že je nutno zvýšiti snahu po vědecké výši našeho dorostu, naši mládeže, nemá-li ta chloubka naše, že jsme jedním z nejpokročilejších národů, státi se pouhou illusí. Učitelstvo čeká v tom veliká práce, a proto je tajné toho litovati, že se nemůže plně věnovati svému úkolu. Mnoho učitelů stále ještě jest ve vojenské službě a v jiných zaměstnáních, čímž se oddalují svému původnímu cíli. Závady ovšem větší má naše škola v ohledu vychovávacím a mravním. Tyto závady vidím ve zlehčování náboženství. (*Hlas: Tak jest!*) Profesor dr. Krejčí ve své "Psychologii" napsal, že těžký zločin páše na humanitě ten, kdo trhá představy náboženství lidu a dítěte. (*Hlas: Má pravdu!*) Já snad nechci zde roniti slzy nad ztracenou posicí církve ve škole. Pamatuji se na slova zesnulého biskupa Brynychy, který v r. 1897 prohlásil veřejně, že jak dnes poměry jsou, církev nemůže chtít, aby snad řídila všechny školní záležitosti. Církev netouží po tom, aby uplatňovala takový způsob, který ve škole vládl, a proto hesla, že je potřebí odcírkvenit školu, zdají se mně býti zbytečnými, poněvadž církevní vliv ve školách není žádný. Myslím, že spíše. by to heslo mělo znít: My chceme školu zmaterialisovat, my ji chceme zbavit veškerého náboženského rázu!

Pánové, toto snažení v národě cyrilomethodějském, v národě Husově a Komenského, je poněkud divné. Jestliže se odstraňují ze škol modlitby a kříže, odznaky křesťanství, pak se táži, proč Komenský psal své spisy, ve kterých přesvědčivě dokazuje, že počátek moudrosti je bázeň boží. My provozujeme konfiskaci myšlenky Komenského, my nedovolíme, aby jeho zásady byly přednášeny ve škole, aby přišly ke prospěchu mravního rozvoje naší mládeže, nýbrž je odsuzujeme k tomu, aby práchnivěly v archivech. My, pánové, chceme-li vyniknout českou kulturou a chceme-li přispět ke kultuře všeobecné, evropské, musíme se snažit, abychom měli individuální, zvláštní českou kulturu, a proto žádným způsobem nevynikneme, když budeme importovat sem cizí myšlenky, když je budeme rozřezovat a když je, někdy ani ne dosti zažité, budeme vydávat za kulturní pokrok. Je potřebí stavět na české svérázné kultuře.

Škola musí odpovídat nejen duši dítěte, ale musí odpovídat také duchu národa. Ve škole české pracuje se o vymícení náboženského ducha za přímé podpory bývalé Vlády. Tak,

výnos Habrmanova ministerstva z 9. května 1919, č. 5125 dovoloval, aby modlitby, pozdravy křesťanské, a symboly náboženské byly podle uvážení místních poměrů ze škol vyloučeny nebo zdobrovolněny. (*Hlas: To je velká chyba. To straší Slovensko. To odtrhuje Slováky. Jiný hlas: Husa jste upálili ze samého křesťanství.*)

Pánové, Bedřich II., císař německý, jenž nebyl nijakým zvláštním katolíkem, jak jest známo, vydal zákon proti kacířům a podle jeho zákona byl Hus souzen. To patří do historie. Já bych nerad zabloudil do historie, odvedlo by mne to od mého předmětu.

Uznávám, že dospělý člověk, se nemůže nutit k nějakému náboženskému výkonu, to by byla nesmyslná ceremonie, ale u dětí je to něco jiného. Jestliže dítě se nabádá k tomu, aby se účastnilo náboženského výkonu, je to obyčejný pedagogický prostředek, kterým se navádí k získání náboženské ctnosti. Všecko ve škole musíme děti naučit naváděním, cvikem učí se také lásce k vlasti, k práci a všem ctnostem, tedy i náboženským ctnostem, že byla povinná docházka do kostela, to byl pedagogický prostředek, a proto výnos Habrmanův z 9. května 1919 byl výnosem, který se přičil pedagogickým zásadám. Mnozí učitelé to uznávali a proto modlitby ve škole s dětmi konali. Ale ministerstvo Šustovo 17. srpna 1921, č. 37.715 vydalo ještě horší výnos, podle něhož většina sboru rozhoduje o tom, má-li být modlitba a jiný úkon náboženský povinným. Toto usnesení sboru je závazné. (*Hlas: Ještě ne! Místní školní rady!*) Jestliže tedy se usnese většina ve sboru, nesmějí někteří učitelé, jako dříve dělali, modlitbu ve škole konat. Je to zvláštní, že tento výnos neplatí pro Slovensko. Jestliže tento výnos je dobrým, proč vlastně toho dobra zbavujeme Slovensko? Je-li však chybný a mylný, proč, jen naše škola má býti tímto výnosem poškozována? Máme ministerstvo pro unifikaci zákonů, mají tedy býti také výnosy vydávány tak, aby vyhovovaly v Čechách, na Moravě i na Slovensku. V tom jest viděti slabost tohoto výnosu, že pro Slovensko neplatí. Tímto výnosem dává se možnost většině ve sboru, aby rozhodovala o zrušení modlitby ve škole, byť si přála celá osada její zachování. To jest vlastně znásilňování svobody náboženské. Jest to skutečně chyba, že vláda takové znásilňování výnosem svým podporuje, ba přímo nařizuje. Kdo, náboženství chce vylučovati ze školy, ten 'vlastně, ukazuje, že nemá pravého pojmu o náboženství. Vždyť náboženství není snad pouhým citem nebo nějakou účastí na ceremoniích. Náboženství je také naukou, a to naukou normativní, která předpisuje vůli lidské, aby člověk žil v souhlase se zákonem božským, v čemž dle Herberta Spencera spočívá vlastně blaho lidské. Náboženství je nauka normativní, která se řadí důstojně k jiným vědám duchovým, jakými jsou logika pro myšlení, esthetika pro cítění a ethika pro chtění. Proto náboženství jako každá nauka jiná má své oprávněné místo v osnově vyučovací. Kdo vylučuje náboženství ze školy, ten vlastně připravuje školu o důležitý její úkol výchovný, škola nesmí jen utvářeti paměť, ona musí také utvářeti svědomí. Škola nesmí naplňovati paměť chovanců poučkami, ciframi a zásadami, aby se podobali naučnému slovníku, nýbrž je nutno, aby také vůle byla k dobru posilována a city byly šlechtěny předpisy náboženské nauky. (*Souhlas.*) Je potřeba vytvářet nejen paměť, nýbrž také svědomí; to je pocit odpovědnosti k zákonu božskému a lidskému. Vědění je moc, ale vědění bez svědomí je zkázou duše. Tuto skutečnost přehlížejí naše školské orgány a to považují za největší vadu školy a za největší škodu republiky. Veliký syn americké republiky, Jiří Washington, pravil: "Nikoliv bohatství, ale počestní a zbožní synové vlasti jsou zárukou budoucnosti svého národa." (*Hlas: Washington šel do kostela a modlil se!*) Četní národové již vyhnuli, ne snad proto, že nebyli dostatečně učeni a vědecky pokročilí, ale že neměli dostatek mravního charakteru.

Je potřeba umravnění, je potřeba převýchovy, jak se stále říká, a já tvrdím, že skutečné umravnění a povznesení mravnosti je nejdůležitějším problémem naší republiky, snad ještě důležitějším problémem, než zvýšení naší valuty. Doba poválečná je pro mládež velmi nebezpečnou. Statistika ukazuje, že zločinnost v našich zemích úžasně pokračuje. Dle statistiky, vydané ministerstvem spravedlnosti, v českých zemích v roce 1910 bylo projednáno před soudem zločinů a přečinů 33 tisíc, v roce 1917 již to bylo 53 tisíc - ostatní cifry vynechávám - v roce 1918 to bylo 81 tisíc, v roce 1919 to bylo 92 tisíc a v roce 1920 jsme dospěli již k číslu 104 tisíce. Tedy prosím, zločinnost... (*Sen. Matuščák: Kdo se nemodlil!*) ne, kdo se nemodlil, to jsou zločiny proti cti, majetku atd. Pánové, kriminalistika, resp. zločinnost v našich zemích českých za 10 let stoupla o 200%, kdežto přírůstek obyvatelstva na Moravě a ve Slezsku je 1,3%, vdechách je úbytek 1,7%. To jsou cifry, které mluví více než co jiného. Chci jen říci, že naše poměry jsou velmi povážlivé a že znamenají velké nebezpečí pro naši mládež. Tato čísla volají po nutnosti umravnění naší společnosti, a tu ovšem se musí počítí u mládeže. Jako strom se omlazuje od kořene, tak také společnost se musí umravniti počínaje mládeží. V této krizi varuji před experimenty, kde se má výchova zakládati na nevyzkoušeném pokusnictví a doporučuji, aby se výchova dala na osvědčených starých zásadách. (*Výborné!*) Mnozí tvrdí, že se může mravní výchova díti také na základě vědeckém, jak to dokazuje v tom směru Francie. Nezapomínejme, že ve Francii vedle státní školy s vědeckou morálkou jsou i školy konfesijní s morálkou náboženskou. Které školy více prospívají, poznáte, budete-li blíže zkoumati poměry ve Francii. Nepodceňuji morálku vědeckou, ale nemohu ji, považovati za rovnocennou morálce náboženské. Vědecká morálka nemá ustáleného pojmu o mravnosti. Kdyby nebránila mi krátce vyměřená lhůta, mohl bych vám citovati dvacet učenců a filosofů, kteří se neshodují v pojmu a normě mravnosti. Když pojem vědecké mravnosti není ustálen, nemůže býti učiněn základem výchovy. Vědecká morálka nemá vyšší, metafysické sankce. Nepodceňuji ji, protože uznávám, že když občané se řídí ve svém jednání pohnutkou náboženskou a respektují předpisů občanské morálky, dospívají k ideální mravnosti. Já bych kladl vždy důraz na to, aby každý občan respektoval při pohnutkách náboženských i příkazy občanské morálky ve svém jednání, ale nemohu vědeckou morálkou nahraditi náboženskou morálku. Mohl bych zde citovati sociálně, demokratického spisovatele F. V. Krejčího, ale pan předseda již na mne zvonil, lituji, že si toho nemohu dopřáti. Mohl bych citovati našeho Masaryka, jenž jako filosof napsal ve svých "Ideálech humanitních" na stránce 54: "Já si nemohu představití konečného rozluštění mravní otázky bez náboženství." (*Hlas: Sláva!*) Také F. V. Krejčí dokazuje, že mravnost založená na evangeliu je ideální mravností. Koho to zajímá, dám mu ten výrok přečísti. (*Hlas: Dělejte podle evangelia, co Kristus dělal!*) Právě, musíme hleděti podle evangelia žítí, jenže nesmí si nikdo evangelium po svém způsobu vykládati. (*Hlas: Podle sepsání Leninova!*) Lenin by byl již pátý evangelista, my známe jenom čtyři.

Škola bez náboženství byla by pouhým torsem a nevychovala by mládeže pro život, sociální citění a národní budoucnost. Proto varuji před experimentem a činím odpovědnou vládu za to, že podporuje anebo snad jen trpí snahy, které usilují o vyloučení náboženství ze škol. Upozorňuji, že to působí hrozné roztrpčení mezi obyvatelstvem. Republika musí přece respektovati city svých občanů, neboť je nebezpečí, že se vyvolají tuhé boje o konfesijní školu. Máme bojů dost, a přibude-li k tomu ještě boj o školy, bude zmatek dovršen. Zdůrazňuji r Varuji důtklivě vládu, aby se varovala podporovati tyto snahy, aby republika neutrpěla škody. (*Hlas: Je to výstraha před, kulturním bojem!*)

Krátce chci ještě odpovědět na 'včerejší' vývody pana sen. dra **Krejčího**. Stěžoval si na to, že se církev katolická nechová tolerantně k církvi československé, že jí nechce propůjčovat svých kostelů. Pánové, tolerance je zajisté výsledkem civilisace, to je nesporné. Ale tolerance by byla nutná nejen na poli náboženském, nýbrž i na poli kulturním, sociálním, sportovním, politickém, národním atd. Jakou pak dnes vidíme u nás toleranci v ohledu národnostním? Jsme svědky toho, jak často tolerance pokulhává, a vidíte i v životě více šovinismu, než opravdové národní snášlivosti. Nevidíme ani v politickém oboru nijaké tolerance. A je snad tolerance v životě sportovním? Orli nesmějí cvičiti v sokolovnách! Tolerance se musí žádati v sociálním životě, a vždy pouze k osobám, nikoliv však k zásadám. V zásadách není naprosto žádné tolerance. Byla by to slabost, bezpáteřnost. Každá zásada je nesnášlivá a exklusivní. Československé církvi se neděje křivda, když se jí nemůže dovoliti, aby se usadila v kostelech církve, ze které vystoupila. Když někdo vystoupí ze spolku, odejde dobrovolně a nesmí si vzíti části společného jmění, není-li to ovšem nějaká obchodní společnost. Podívejte se na Lidový dům. Ze strany sociálně demokratické se odloučili komunisté a Lidového domu si nesměli vzíti, nesměli ho společně užívat a nikdo nemluvil o toleranci, poněvadž je právem sociální demokracie, aby si nechala, co jí patří, a když někdo od ní odešel, musí se starati, aby si postavil dům nový.

Zabírání kostelů schismatiky je násilím a nesvědčí právě o právním řádě v našem státě a vládě je špatným vysvědčením. Když se stane případ, jak jsem toho byl svědkem v Králové Dvoře, pak není možno mluvit, o právním řádu. Pod okny okresního hejtmana ráno schismatikové zabrali kostel a strážníci se při tom ani neukázali. Odpoledne chtěli katolíci jíti do svého kostela, ale kostel byl již obsazen policií a řeklo se katolíkům, že je zabrán a že v něm nemají co dělati. Policie dopoledne nehájila právního majitele kostela, ale odpoledne hájila násilníka. A to je zjev smutný. Nechci rozkládati svých názorů o československé církvi, ale obracím se k vládě a říkám, že zavinila zmatky a násilí vláda sama.

Když ministerstvo školství a národní osvěty vyhláškou z 15. září r. 1920 prohlásilo československou církev za církev státem uznanou, mělo se přesvědčiti, zda vyhovuje náležitostem zákona z 25. dubna 1874, který žádá, aby každá církev, která se chce utvořiti, prokázala, že má všechny prostředky, kostely, bohoslužebná roucha atd. Ty podmínky zde nebyly a vláda přece povolila tuto československou církev. Proto ovšem z toho vznikly spory, násilí a stesky na netoleranci. Nebráním československé církvi, aby si své kostely vystavěla a jich užívala, ale musíme hájiti stanovisko katolické církve, která by si bezpáteřností nezjednala jistě žádné úcty u těch lidí, kteří mají pojem o charakternosti a zásadovosti.

Příloha AC – Reylova řeč v rozpravě o naléhavé interpelaci tisků 1241, 1244 a 1245 o hornické stávce ze dne 7. 2. 1922.²⁴

Slavný senáte! Když na podzim loni prohlášena byla mobilisace, zmocnilo se zděšení veškerého obyvatelstva, poněvadž nebylo vyloučeno nebezpečí války. Tu hnedle jsme si vzpomněli na to, že pokračující proces, který uzdravoval poměry společenské a právní

²⁴ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/101schuz/S101003.htm.

Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/101schuz/S101004.htm.

řád v našem státě, že i také povznášející se mravní úroveň, bude zase na nějakou dobu zdržena. Mimo to byly i hmotné, obavy, že tak kýžený a vytoužený rozpočet, který měl vykazovat rovnováhu, bude zase na dlouhou dobu odložen, a že bída mravní i hmotná na delší dobu potrvá. A podobné zděšení zmocnilo se občanstva, když byla vyhlášena všeobecná hornická stávka, protože stávka je jistým druhem mobilisace, jestliže to není přímo vypovězením války. Vzpomeňme na škody, které z této mobilisace vznikají. Státu ucházejí denně asi 4 miliony na uhelné dávce, 4¹/₂ milionu na provozu státním drahám, pak dělnictvu na mzdě asi 7¹/₂ milionu, takže denně z této stávky vyplývá škody skoro 16 milionů, které ovšem unikají nejen zúčastněným činitelům, ale vůbec celému národohospodářství. Prostý občan při této stávce uvažuje, že dělnictvo, jestliže stávku vyhraje, přece jen získá pro budoucnost hmotně a rozhodně v přítomnosti mravně, protože Bebel tvrdí, že i prohraná stávka znamená pro sociální demokracii mravní úspěch. Těžaři ničeho neztratí, vyprodají ze svých zásob kde který brak, kde které zboží, které dnes není ani dosti ceněné a mimo to, jestliže budou musiti přidat anebo mzdy dosavadní udržet, zvýší zkrátka cenu uhlí a tak tyto válečné útraty hospodářské války zaplatí malý člověk, který dnes už, když se chce jen poněkud ohřát, musí si koupit uhlí aspoň za 10 korun. Stávka taková je v pravdě zbraní, ba snad jedinou zbraní, kterou chrání svůj jediný majetek, totiž práci. Poněvadž je to zbraň, tak platí o ní jaksi stejná opatrnost, jako o každé zbraní. Smí se totiž užití zbraně jenom v nejkrajnějších případech, a to důvodně, když běží o záchranu existence. Jinak stávka byla by zlem takovým, jako každá nespravedlivá válka.

Nechci samo sebou rozsuzovati dnes, kdo zavinil dělnickou stávku. Koná se v této příčině úřední šetření a proto je potřeba, abychom byli opatrní a vyčkali výsledku šetření. Ale víme, a zejména nejsme daleko od pravdy, domníváme-li se, že nynější stávku zavinily hlavně změny hospodářských poměrů, které nastanou, a které nás tohoto roku očekávají.

Všimněme si raději činitelů, kteří jsou zúčastněni na smírném urovnání tohoto sporu, neboť, aby tento spor smírně byl urovnán, je zájmem nejen dělnictva a těžarstva, nýbrž všeho občanstva a celého státu. Předně přichází v úvahu těžaři - zaměstnavatelé - a majitelé dolů. Tito se musejí postavit na uznané stanovisko a přijati názor, že čím lépe se zachází s pracovní silou lidskou ve výrobě a průmyslu, že tím více stoupá výkonnost pracovní a ubývají výrobní náklady, čímž také zisk stoupá. Dále je potřebí, aby zaměstnavatelé uznali zásadu, že se zisk nesmí řídit vždy jenom poptávkou a nabídkou, zejména, když hraničí tento zisk s lichvou. Ve válce byla hrozná nouze o uhlí. Pamatují se na ta léta, kdy lidé prosili přímo o jeden cent uhlí, a pokládali si za velké štěstí, když uhlí dostali, a na cenu se nikdo neptal. Vzpomínám si, že v našem městě jsem také řídil pomocnou akci k získávání uhlí. Vymohl jsem totiž obchodníkovi Kotlandovi zmocňovací vojenskou dovolenou, od tamějšího štábního lékaře, aby směl do Německa, kdež byl zaměstnán jako úředník v Katovicích, a tam navázal styky obchodní pro dovoz uhlí do Čech, Za to jsem si od něho vymohl, že komu dám lístek, že tomu uhlí prodá. To se podařilo, a měsíčně nejméně dvacet vagónů uhlí přicházelo do Hradce Králové; takže jsem zásoboval ústavy, nemocnice a jednotlivce. Mnozí lidé si toto pokládali za velké štěstí, a jeden mně přišel poděkovati za cent uhlí, a řekl mi, že již dlouho neměl tak krásný Štědrý den, když trpě zimou, mohl si zatopiti v kamnech a se zahřáti.

To byla zajisté doba, kdy se daly ceny uhlí zvyšovati. Ale tato nesnáze a nouze o takový důležitý prostředek životní vedla skutečně k přepínání cen uhlí a k lichvě.

Dnes je uhlí 25-30krát dražší, nežli bylo roku 1914, Nezbývá tedy nic jiného, než aby podnikatelé a. těžaři snížili zase své zisky (*Výborně!*) na normální ceny, na předválečný stav a aby přinesli, jestli to bude vyžadovati, i obětí v zájmu republiky a v zájmu altruismu. Co se týče dělnictva, předpokládám, že stávkou vyvolal spor o spravedlivou mzdu. Kdy je mzda spravedlivou? Otázka tato se velmi těžce luští. Podle našeho názoru je mzda spravedlivá tenkrát, jestliže poskytuje odměnu a náležitou náhradu za síly, které dělník v práci vyčerpá a které si musí nahrazovati nutným odpočinkem, potravinami, šatem, bytem atd. a ta mzda musí býti také dostatečnou, aby mu stačila nejen na jeho živobytí, nýbrž také celé jeho rodině. (*Výkřik: Tak se to ještě neměřilo!*) To je nutné, jinak to není spravedlivé, když uhájí skutečně to, co potřebuje horník, jak jsem řekl k náhradě všech sil, které vydal v práci. Pak se žádá přirozeně také náhrada za přípravu a učení, které musil konat jako učeďník. Ve mzdě také musí býti zajištění, záloha pro nemoc, pro stáří, nezaměstnanost, invaliditu, úraz atd. Za čtvrté musí býti zvláště nebezpečna práce přiměřeně honorována zvýšením mzdy. Zajisté, že práce horníků je prací velice těžkou. V mladších letech jsem podnikl sestup do příbramských dolů a tam jsem se na vlastní oči přesvědčil, že ta práce jest skutečně velmi těžká. Bylo tam děsně horko, lidé neměli skoro ani šatu na sobě a když jen pobyt pro nás byl tak obtížný, jak teprve ta práce musila býti obtížnou. Proto soudím, že pro horníka je odůvodněný příplatek mzdy za nebezpečnost a obtíž v práci. Často výbuch plynu nebo úraz, horko, zkažený vzduch velice zhoubně působí na zdraví a život dělníka. Proto, jestliže horníci mají poměrně vyšší mzdu než jiní dělníci, je to odůvodněno právě nutností příplatku za nebezpečnou práci.

Vysoké mzdy podle našeho názoru nemusily by samy o sobě býti jedinou příčinou neprodejnosti našeho uhlí. Zkušenost z Anglie učí, že při zvýšené mzdě stoupla také výkonnost dělníků a že zmenšil se výrobní náklad. Podle starší ovšem statistiky z roku 1820 anglický dělník vyrobil 968 liber příze za 26 liber šterlinků, V roce 1880 vyrobil již 5520 liber za 44 libry šterlinků.

Tedy za 60 let se práce zjednodušila o dvě třetiny bývalého nákladu, a proto výborně placený anglický dělník je vlastně přece jen nejlacinějším dělníkem. Výroba tam stoupla 13krát a dělnictva přibýlo pouze třikrát.

Teď ovšem bychom měli tyto poměry srovnat s našimi, a tu se činí dělnictvu různé výtky. Statistika tvrdí, že je to proti Anglii v obráceném poměru. Chci uvést jen několik čísel, nebudu unavovat mnohými. Těžba kameného uhlí v Československé republice v roce 1921 byla proti roku 1913 menší u kameného uhlí o 18%, u hnědého v témže roce téměř o 10% nižší. Za to dělnictva je v kamenouhelných revírech o 22% více, v hnědouhelných revírech o 46% více. Výkonnost dělníka v roce 1921 je proti roku 1913 v kamenouhelných revírech menší o 28%, v hnědouhelných o 42%, ale mzda dělnictva stoupla 13 až 15krát. Ovšem že neberu žádné odpovědnosti za tu statistiku, spoléhám, na... (*Sen. F. Jirásek: Politické stávky na Těšínská byly příčinou menší těžby. To byl nesmysl, co uvádí Národní Listy. Tím, co tam Poláci dělali, porušili těžbu. Pan dr. Fousek by o tom měl vědět! Sen. Jarolím [německy]: Ted se dobývají i vrstvy 25 cm v Československu. To se v celém světě nikde nestalo!*) Také mně je známa statistika z minulého roku, že v listopadu proti říjnu obráceně stoupla výkonnost našeho horníka, tuším při kamenem uhlí asi o 48%. Jak jsem pravil, musíme věřiti, že přece kdo statistiku předloží, musí také za ni odpovídati. Já sice neberu zodpovědnost za statistiku, ale tvrdím, že kdyby tomu tak bylo, že by u nás při zvýšení mezd klesla výkonnost, byl by to smutný úkaz nepochopení hospodářských úkolů dělníka a jeho povinností jako

občana ke státnímu celku. Pravím: Kdyby tomu tak bylo, posito non concessio. Tvrdí se také, že mzdy jsou vysoké, ale že dělnictvo neumí využití těchto mezd pro své blaho. Pravím: Tvrdí se to. Nechci dělati ani zde soudce v této věci, ale slyšel jsem od horníků starších trpké stesky na požitkářství nerozumné mládeže, mladých horníků, že nedovedou šetřiti a přes to že mzdy jsou slušné, nedovedou jich využití pro své blaho. Kdyby tomu bylo tak, pak by se musela říci pravda i v zájmu dělnictva samého, poněvadž pštroší politika na světě ještě nic nespravila a nespravila by ani u nás. Pravím: Kdyby tomu tak bylo a kdyby to byla pravda, jak zmíněné stesky vytýkají. (*Různé výkřiky. - Sen. Jarolim [německy]: Vy jste bursiáni práce!*)

Jaké máme stanovisko ke stávce? My pravíme: Dělnictvo nesmí býti odbyto nedostatečnou mzdou. Komise musí přesně vyšetřiti drahotní poměry, prozkoumati výši mzdy a učiniti srovnání, zda skutečně mzda odpovídá tomu, aby byla spravedlivá podle zásad, jak jsem je prve naznačil. Ale musilo by býti varováno před lichvou prací, kdyby k tomu byl důvod, poněvadž lichva se může provozovati nejen se zbožím, nýbrž také s prací, poněvadž i práce má do jisté míry povahu zboží. (*Různé výkřiky.*) Já říkám: Kdyby tomu tak bylo, pravda by se musela říci s pedagogického stanoviska (*Hlas: 50 K za čtvrt hodiny, to je lichva, ale za celý den!*) - poněvadž by to bylo i v zájmu samotného dělnictva. Mluvím vůbec podmíněčně (*Různé výkřiky senátorů socialistických.*) a netvrdím, že je to tak. Komise musí poměry vyšetřiti a kdyby to bylo pravda, musila by říci: Přátelé, je to k vaší škodě, když to děláte.

Žádáme tedy: Hornictvo musí býti uspokojeno plně a vklíněho do hospodářského organismu celostátního. Musí býti ohled, že výroba uhelná je prvovýrobou, že na ní závisí další činnost průmyslu, že na ní závisí zároveň výroba druhořadá, že na ní závisí docela i život státu našeho. Bude-li stávka dlouho trvati, nebude uhlí, vyhasnou pece, kotle, pak nastane stagnace, nezaměstnanost, bída a hlad, Russia docet! Odstrašující příklad z Ruska ukazuje, kam bychom došli, kdyby prvovýroba měla doznati poruchy. Pokládám naše hornictvo za vyspělé, za tak vyspělé, že si dovede vypočítati, jak by konec konců přišla bída na ně při úpadku průmyslu, neboť kdyby průmysl nepracoval, nepotřeboval by uhlí, horníci nedostali by mzdy, a tak by byli i oni postiženi tímto stavem. Proto je ovšem nutno, aby dělnictvu se to náležitě vyložilo a jsem přesvědčen, že je tak rozumno, že dovede sleviti, kde se sleviti dá.

Třetím činitelem při urovnání stávky je také stát. On musí míti zájem na urovnání sporu, poněvadž otázka mezd není věcí soukromo-hospodářskou, nýbrž je věcí veřejnoprávní. I stát má dohlížeti na to, jaká mzda se nabízí dělníkovi. (*Výborně!*) Rozsah stávky dnešní je již tak povážlivý, že nabyla rázu sociálního nebezpečí. (*Tak jest!*) Úkolem státu je přece pečovati, aby udržen byl pořádek, právní řád, aby také pečoval o veřejné blaho, které je ohroženo touto stávkou. Musíme říci, že stát si všímá tohoto svého úkolu. My máme skutečně sociálně citící stát, který má pochopení pro sociální úkoly. Vždyť Československá republika za tři roky pro blaho dělnictva vykonala více, než celé bývalé Rakousko za 50 let. Pánové, kteří pracují v sociálním životě, dají za pravdu, že celá řada zákonů, které v Rakousku přišly jako návrhy do sněmovny, teprve Československá republika uskutečnila, A nedá se popřít, že Československá republika má pochopení pro sociální úkol a proto stát skutečně také se zajímá o zdárné a smírné rozluštění stávky.

Ale teď je otázka, co se žádá od naší republiky? Byly vysloveny požadavky, že má stát sleviti na uhelné dávce, která obnáší 1600 milionů. Připouštím, že má sleviti, ale

nezapomínejme, že stát potřebuje 18 miliard a tedy zase, co sleví na dávce, musí si nutně vyhledati jinde, a já myslím, že si to vyhledá zase jen na nepřímých daních.

Nepoměr nepřímých daní je beztoho velký v našich rozpočtech. Tak rozpočet roku 1920 byl takový, že nepřímé daně obnášely 79% všech daní, V roce 1921 ten nepoměr se ještě zhoršil, neboť nepřímé daně již dostoupily výše 84%. Jestliže tedy uhelná dávka se ztenčí, myslím, že to postihne nepřímé daně, které konec konců i dělnictvo bude platiti. Bude to vlastně jiná forma zdanění občanstva, neboť má-li stát konati úkol, který od něho chceme, musí to dostat od občanů, sám ze sebe to nemá.

Ale přece přes to, že stát bude musiti hledat jinou formu, aby si nahradil úbytek, přimlouval bych se, aby dal příklad ústupnosti a částečně dávku z uhlí slevil a úbytek si nahradil nějakým jiným zdrojem. Ať vyhledá případně zdroj takový, který by zatěžoval více majetné třídy. *(Výborně!)*

Nebylo by však vhodné podle mého názoru, aby doplácel na deficit pasivních dolů, leč by toho vyžadoval nutně sociální zájem. Kdyby běželo o život mnoha lidí, kterým by musil příspěvkem nezaměstnaností existenci udržovati, tak je to něco jiného! To si zůstává stejným, děje-li se přechodné subvencování pasivních dolů.

Ovšem ozývá se také hlas, že to vše nestačí, a že je třeba doly sestátniti. Slavný senáte! Já se bojím státu jak podnikatele. My máme zkušeností posledních tří let. Je velká režie, těžkopádnost provozu, malý zisk poměrně a bohužel není vyloučena ani korupce. A dělník konec konců, bude-li pracovati v sestátněných dolech, bude se zase dřít jen pod jinou firmou, dříve Weimann-Petšchek, dnes to bude stát. To by si nic nepolepšil a boje o mzdu by pokračovaly dál, o tom jsem přesvědčen.

Někdo řekne, ne sestátniti, proved'me socialisaci dolů! Z toho důvodu, poněvadž běží o zachycení jistého monopolu, jest socialisace oprávněna. Ale řeknu, přes to, že jsme pro soukromé vlastnictví, v tomto případě, kde běží o sestátnění monopolu, byli bychom také i pro socialisaci uhelných dolů. Ale nezapomínejme, prosím, že naše postavení Československé republiky je zvláštní. My jsme zabrali 80 procent továren ze starého Rakouska, které z 90 procent jsou ve mnohých odvětvích odkázány na export tovarů a dovoz suroviny a na úvěr. Provedeme-li zde socialisaci, které se cizina, a naši sousedé bojí, pak je strach, že úvěr se nám neposkytne, důvěry nebude. Budeme míti sice doly a továrny socialisované, ale neuživíme při tom zaměstnané dělnictvo, protože nespotřebujeme všechno to, co se zde vyrábí. Všimněte si Ruska. Odtamtud kapitalismus se vypověděl socialisaci. Ale co se dnes děje? Četl jsem právě tento týden zprávu, že se již zakládá kapitalistická společnost pod patronátem sovětové vlády a toto soukromé podnikání akciovým podnikem co jest jiného, než zavedení kapitalismu zpět do říše, která proklela veškeré soukromé vlastnictví? *(Sen. Albert Friedrich [německy]: Ale to se už sovětům řeklo!)* No dobře. Já jen říkám, že Rusko kapitalismus vypovědělo, ale zase ho volá zpátky.

Pak ovšem je ještě jedna otázka, zdaž nynější lidé jsou zralí pro socialisaci. Socialisace vyžaduje nezbytně také vysoké úrovně mravní a veliké vyspělosti občanstva. *(Tak jest!)* Italský profesor národa-hospodářství Labriola, sociální demokrat, ve své knize o socialisaci se vyslovil, že dnešní lidstvo, v jaké je mravní úrovni, není schopno prováděti socialisaci z toho důvodu, že egoismus, který vždycky v člověku byl, za války se proměnil zrovna v brutální materialismus, který jen na sebe dbá, který nehledí na

jiného. Při socialisaci však musila by býti solidarita, ohled na druhého a také sebeobětování. Dokud toho není a pokud nepodaří se nynější egoismus tak vystupňovaný vykořenit, myslím, že není možno žádným způsobem pomýšletí na socialisaci. (*Sen. Polach [německy]: Socialismus jest věčná organisace!*)

Jsou však, prosím, jiné prostředky, které by byly k omezení kapitalismu, to jest systému, který majetek považuje ne za prostředek, nýbrž za účel a za cíl života. Předně má to býti větší dozor státu při kalkulaci cen. V tom ohledu tvrdím, že je přímo povinností státu, aby si povšimnul také kalkulace cen, jak odpovídá výrobním nákladům. Pak by měl stát umožniti dělnictvu podíl na čistém zisku a vedení závodu, aby dělník cítil se jako spolupracovník, ne pouze jako najatá síla, nýbrž jako zájemník, který má na rozkvětu závodu svůj pochopitelný osobní zájem. Krátce bylo by potřetí odproletarisovat dělníka.

Vedle státu, dělnictva a těžařstva má celá společnost jistě zájem nejen na urovnání tohoto sporu, ale vůbec má zájem o to, aby vznikly takové poměry, které by pro příště činily stávky zbytečnými, ba nemožnými. Tedy celá společnost má spolupůsobiti k urovnání poměrů, které by stávky znemožnily. Jest potřebí ozdraviti společenské poměry, je potřebí povznésti mravní úroveň jednotlivců i společnosti a je potřebí vyrovnati rozpor mezi pokrokem technické kultury a zaostalostí mravní vnitřní kultury. Lid musí přestat hledati své štěstí mimo sebe ve hmotě a musí ho naléztí v sobě, ve své spokojenosti. Starý křesťanský názor světový, který 18 věků blažil lidstvo, musí se státi opět krédem naší společnosti. Lidstvu neprospěje liberalismus, který atomisoval společnost a zbavil jednotlivce všech ohledů na společnost. Lidstva neprospěje ani historický materialismus a komunismus, který potlačuje podnikavost soukromého podnikání a individuální počiny. Jen křesťanský solidarismus je hudbou budoucnosti, neboť hledí v rámci demokracie luštití úkoly spravedlivé sociální politiky na podkladě křesťanského názoru světového. On se snaží upravití společenské poměry tak, aby v nich každému jedinci byl zaručen snesitelný život a aby dospěl k plnému rozvinutí duševních i fysických sil ve společnosti, neboť v tom spočívá společenský ideál. (*Výborně! Potlesk.*)

Příloha AD – Reylova řeč v rozpravě o školách a učitelstvu ze dne 13. 7. 1922.²⁵

Slavný senáte! Povinností každé moudré vlády je zajisté, aby prováděla politiku moudrou. A politika moudrá je taková, která je také v souladu s cítěním a svérázem lidu. A proto ovšem je také třeba, aby se vydávaly zákony, které odpovídají cítění lidu. S tohoto stanoviska také pohlížíme na t. zv. malý školský zákon.

Prohlašuji hned předem, že tento zákon není nikterak ideálem naší strany. Ideálem naší strany je zajisté škola konfesijní a to podle přesného stanoviska paedagogického. Náboženství nemá býti jen učebním předmětem, kterému by se vykazovaly 2 hodiny, takže by mohlo vzniknouti mínění, že náboženství je holý předmět, který se může jen 2 hodiny týdně přednášet a po škole se může také zanechat. My jsme toho názoru, že náboženství jest základem mravního jednání, že je to filosofie života, že je to životní názor a proto z toho důvodu usilujeme o to, aby veškeré učivo bylo prodchnuto tímto

²⁵ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/126schuz/S126014.htm.

Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/126schuz/S126015.htm.

křesťanským názorem, nábožensko-mravním principem. Tomuto stanovisku nelze nic namítat ani se stanoviska paedagogického, poněvadž je jisto, že veškeré učivo, všichni faktori a činitelé, kteří jsou při výchově účastni, mají býti prodchnuti jedinou ideou. Jestliže se při výchově vyskytují různorodí činitelé, jeden, který hlásá přírodní názor evoluční, positivistický, naturalistický, druhý zase starý názor křesťanský, je pochopitelné, že z toho povstává v duši dítěte bolestný, rozpor. Z toho důvodu tedy pravím, že není malý školský zákon naším ideálem. My usilujeme o jednotnou výchovu v konfesijní škole. Přes to, že zákon není naším ideálem, můžeme se smířiti do jisté míry s ním nejen z toho důvodu, že je to politická povinnost, že to byla věc kompromisu, ale z toho důvodu, že zavádí tento zákon posléze pořádek do chaosu, který začal na školách po převratu 1918.

Kdo zná poměry ve škole, ten dozná, že poměry tam byly již přímo neudržitelné, že je třeba, aby jednou se tam udělal pořádek, aby se určily přesné směrnice jednání, aby přestala agitace politická a všechny ty akce, které klid ve škole porušují. Ovšem přiznám se, že tento zákon jenom částečně vyhovuje tužbám občanů, kteří mají právo na výchovu svých dětí ve škole. Jsme proti tomu, by stát si mohl osvojovati určovat směr výchovy dětí svých občanů. To si osoboval stát absolutistický, ale stát demokratický žádným způsobem toho práva nemá, ani žádná politická strana nemá práva vtiskovati ráz svého programu škole, ani učitelé nemají práva rozhodovati na směr výchovy, jak sám praví Masaryk, filosof, který naznačil, že učitel je volný v metodě, v tom mu nikdo nemůže poroučet, ale co se týče směru výchovy, ten mají právo určovati rodiče, tedy státní občané. (*Sen. Hnátěk: A když tomu nerozumí?*) A když tomu nerozumí, pak musí získati zástupce a tím je učitel. Z toho ovšem vážnost učitele vyplývá, že zastupuje rodiče ve výchově.

Jestliže je v Čechách 76% katolíků, 14% lidí, kteří jsou jiných církví a pouze 10% lidí bez vyznání, pak se nedivte, že malý školský zákon uvádí také náboženství za předmět vyučovací, resp. za předmět, v jehož duchu má býti mládež také vyučována. Nepovažuji tento malý školský zákon za úspěch a vítězství reakce, spíše to považuji za dosti skrovné pochopení skutečnosti o smýšlení národa. Náboženství je zajisté základním rysem české povahy. (*Sen. dr Kovalík: Slovanské!*) Já bych to rozšířil na Slovanstvo, poněvadž jsem však chtěl citovati Masaryka-filosofa, který praví, že základním rysem české povahy je náboženství, mluvil jsem jen o Čechách, ale uznávám, že náboženství je rysem slovanství, rysem člověčenstva, poněvadž dějiny nejsou nic jiného než bojem mezi vírou a nevěrou. Vždyť konečně v Čechách i o těch lidech, kteří zdají se, že nejsou konfesijní, nepřísluší žádné církvi, nechci věřiti, že by neměli vůbec žádného náboženství. Když si všimneme dnes naší debaty, musíme říci, že je velký zájem o náboženství a často jindy jsem to pozoroval v senátě, že, když se projednávaly zákony velmi důležité pro naši republiku, nebylo takového zájmu o ty zákony, že bývaly lavice prázdné. Ale jakmile dojde na kulturní otázky, je větší zájem. Je viděti, že náboženství patří k věcem, o které má každý člověk zájem. Pánové, můj názor je ten, že náboženství mezi učebné předměty patří z toho důvodu, že škola má býti v souladu s výchovou dítěte v rodině. Dítě je nábožensky vychováno v rodině a škola má v tom směru dále pokračovati. Kdyby nepokračovala, vznikal by rozpor mezi výchovou školskou a výchovou rodinnou a ty následky by byly velice těžké.

Ostatně již pojem školy toho vyžaduje, aby náboženství bylo ve škole vyučováno, neboť bez náboženství by byla škola kusou. Úkolem školy je nejen učiti, ale také vychovávat. Učení se provádí přednášením různých poznatků vědeckých, výchova děje se hlavně

náboženskou výchovou. V tom spočívá výchova, jestliže náboženskými pravdami působí se na srdce, na cit a vůli dítěte. (*Sen. Hnátek: Ale vy tak nepůsobíte!*) To by byla chyba, kdyby se náboženství špatně vyučovalo, nepochopili bychom účelu ve škole a když dostaneme pokyny od vás, jak to máme vést, my se přizpůsobíme. (*Potlesk u stoupců řečníkových. Sen. Hnátek: Nic byste nepochybili, kdybyste se přizpůsobili!*) Musíme se přizpůsobiti vhodné metodě, Co se týče metody, kdybyste byl včera na katechetickém kursu, slyšel byste, že jsem katechetům doporučoval, aby pochopili situaci, aby náboženství podávali jako záživný předmět, který skutečně také je chlebem, který může rozvítit duši dítěte k ušlechtilému snažení. Jestliže někde není některý katecheta dosti obezřetný a zručný, nemá-li vhodné metody, nesváděl bych to na náboženství, nýbrž na jeho nedostatečnost. Nedá se upříti, že nauka náboženská je předmět těžký, neboť jedná o metafysických pravdách, o pojmech vysokých, které často i filosofu jsou nepochopitelné, a proto je obtížné přizpůsobiti tomuto předmětu chápavost dítěte, aby z toho mělo nějaký užitek. (*Hlas: Filosofové to nepochopí a dítě to má chápat!*) Mnozí filosofové nechápou náboženských pravd, a jest to podivné, že co chápe prostý člověk, který má víru, nepochopí často filosof. (*Hlas: věřit není totéž co chápat!*) Pánové, srdcem člověk chápe víru, víra pro člověka věřícího jest věděním. Citem poznáváme také pravdu jako rozumem. (*Hlas: Kde přestává věda, začíná víra!*) Věda a víra je něco jiného, každá má svůj vymezený obor a nesmí se obory splétati, jest to osudná mýlka, když se víra směšuje s vědou a věda s vírou.

Škola nemá jen pěstiti rozum, nejen paměť obohacovati poznatky, ona musí také pěstovati svědomí, to jest pocit zodpovědnosti, zodpovědnosti k sobě, k bližnímu, k světu a ke státu, a ovšem také k Bohu. Je povinností školy pěstiti svědomí. A co vlastně nejlépe pěstí svědomí? Jsou zajisté pravdy evangelické, které se tu přednášejí. Jest jisto, že kdo se bojí Boha, má také úctu k člověku, a obává se, aby nepoškodil bližního, státní autoritu, zákony atd. (*Hlas: Nesložili někteří přísahy falešné?*) My hodláme přijati přísahu, kde o Bohu není ani slova; vždyť je protismyslná taková přísaha, takovou bude leckdo s lehkým srdcem skládati.

Někdo řekne, pánové, že by se mravní výchova aneb pocit zodpovědnosti, čili svědomí, mohly také získati laickou morálkou. Já na to odpovídám, že laická čili vědecká morálka nedostačuje, a to z toho důvodu, že laická morálka nemá ještě přesně vymezeného pojmu mravnosti.

Filosofové, když u nich hledáte, co jest mravné - a mohl bych jich nejméně 20 citovati - se nesrovnávají v pojmu, co je mravné. (*Hlas: Protože mravnost jest relativní pojem!*) Prosím, tedy budete něco relativního bráti za základ vychování? (*Hlas: Vůbec všechno je relativní!*) Podle pozitivistické vědy jest ovšem všechno relativní, pro nás však mravní normy jsou absolutní, nikoli relativní a na tom záleží působivost náboženské morálky. Morálka laická nemá propracovaného systému.

Marně jsem pídil po vhodné učebnici v českém jazyku pro laickou morálku. Mimo to laická morálka nemá žádné vyšší sankce, která přísně zavazuje. Jestliže nějaký učenec mně doporučuje vědeckou mravnost, mohu říci, vždyť já také něčemu rozumím, proč bych bral jeho systém jednání za normu. Já si vytvořím systém svůj zvláštní, já pán, ty pán, je stará zásada, proč bychom také přijímali za směrnici mravností nějaký systém vědecký některého muže. Taková morálka však, která má vyšší sankci, totiž bytosti metafysické, absolutní, jinak váže. (*Hlas: Liguori!*) Před Liguorim byli lidé, kteří věřili ve vyšší sankci mravního jednání. (*Hlas: Ale nejednali podle toho!*) Někteří snad ne,

však podle laické morálky také mnozí mravně nejednají. Nemáme ještě v Čechách zkušeností, ale ve Francii této zkušenosti je dosti. Já nechci morálku laickou naprosto podceňovat. Přes to, že má asi takovou cenu, jako nějaká náhražka válečná různých předmětů, přece pravím, že ji nechci naprosto podceňovat. Pan kolega **Konečný** citoval Tolstoj, ve prospěch morálky laické, já budu citovati Tolstoj zase proti němu. Tolstoj ve spise >Život podle náboženství< praví v podstatě o laické morálce toto: >Kdo pěstí a vychovává dítě v laické morálce, počíná si jako nerozumné dítě, liteře chce přesaditi květinu, myslí ale, že kořen není hezký, tak ho uřízne.< To je citát proti citátu. Pravím, že ji nepodceňuji. Když laická morálka se spojí ještě s náboženskou, jestliže nějakou mravní povinnost opřu o příkaz náboženský a ještě občanský, pak příkaz ten jest pevněji zakotven v duši člověka, než když je opřen jen z jedné strany. To by byl ideální člověk, který by jednal mravně jak z motivů občanských, tak i náboženských.

Škola by jistě nenaplnila svůj úkol, kdyby neměla náboženství ve své osnově, poněvadž škola má připravovati pro život. Jest to staré přísloví: >Non scholae, sed vitae discimus<, to jest, neučíme se jen pro školu, nýbrž pro život. Koliký je život? Život jest dvojitý, časný a věčný. Pro časný život škola má vychovávat, a i tu náboženství se hodí velmi dobře pro přípravu k soužití sociálnímu. (*Smích.*) Bez nábožensko-mravní kultury myslím, že by toto soužití naše bylo velmi těžkým. Že dnes jsou poměry ještě snesitelné mezi lidem, myslím, že je to ovoce té kultury, kterou mnozí páni zatracují, jako něco špatného. Palacký píše, že kde není Boha, tam není ctnosti, práva, ani spravedlnosti a ani život člověka důstojný. A Komenský, jeden z předních učitelů českých, píše, že úkol dobře spořádané školy je ten, aby školy byly dílnami, kde lidé lidmi a křesťané pravými křesťany by se stali. (*Hlas: Dílnami lidskosti, ale to vy neděláte, aby byly dílnami lidskosti!*) Prosím, pane kolego, to jest potřebí podati také důkaz. (*Hlas: Já vám dám důkazů celou řadu!*) Nezapomeňte, že se analogií nic přesně nedokazuje. Kdybyste těch důkazů přinesl devadesát devět, přinesu jediný, který vám to všecko může zvrátit. (*Sen. Polach [německy]: Podle této logiky nebylo by možno pak nic na světě dokazovat!*) Já jsem tady citoval Komenského a litoval český národ, kdyby zapřel Komenského a chtěl jeho nauku vyloučiti ze školy. (*Sen. dr Klouda: Vy jste ti praví, kteří mluví pro Komenského! - Hlas: A spálili mu všechny jeho knihy!*) To se račte mýliti, to bych prosil o důkazy, neračte nic tvrditi bez důkazů. Proč nám to dáváte za vinu? To nemůžete mi dokázati, že jsem potomek těch lidí, kteří byli v Čechách pronásledováni, a vy těch, kteří pronásledovali. Dnes neplatí odvolávati se na starou historii, musíte se řídit dnešními poměry. (*Sen. dr Klouda: Nesměli jsme ho oslavovat! Čí to bylo dílo? - Hlas: Zákaz!*) Pane kolego, letos chtěli učitelé slaviti Komenského a řeklo se jim, že jest toho prázdna dosti, aby raději učili. (*Hlas: To už jest něco jiného, to není rok 1892! - Jiný hlas: Za těch 30 let nezměnili jste se docela nic!*) To my musíme věděti, zdali jsme se změnili.

Myslím, že k náboženské mravnosti je potřebí zvrucnění náboženských citů, aby se mravnost povznesla. Víte, že v naší době, zejména po válce, jeví se pokles mravnosti. Kriminalistika stoupá. Je známo, že i v českých zemích, (*Sen. Albert Friedrich: Náboženských nejvíce!*) bylo odsouzeno v r. 1919 11.281 lidí pro zločiny, v roce 1920 32.900, tedy třikrát tolik a z tolika odsouzených, jak jest zjištěno, 20% bylo konfessních a 80% bez konfesse. (*Hlas: Páter Raška!*) Ten jest mezi těmi konfessními. Těch jest jen 20%. (*Hlas: Ale ten vyváží více než 80% těch bezkonfessních! To souhlasí!*) A opět na př. učitel Janeček je mezi těmi bezkonfessními. (*Hlas: 526 bylo římských katolíků!*)

Zvrucnění náboženského citění jest rozhodně potřebí a byli byste špatní zákonodárci, kdybyste tuto skutečnost podceňovali. Výchova mravností musí začít ve škole. Jako strom omlazuje se od kořene, tak i mravnost národa počne se povznášeti výchovou mládeže ve škole. Ovšem jest potřebí, aby se pracovalo na povznesení mravností souladně, aby jeden nebořil to, co staví druhý. Bylo zde proneseno slovo, že snad občanská nauka jest příležitostí, kde se budou některé odchylné názory pronášeti proti náboženství. Myslím, že to není možno, když se bude přednášeti občanská nauka na správných názorech. Já v občanské nauce nic nepřátelského neshledávám, ani takovou záludnost, která by mohla principy náboženské bourati. (*Sen. Hnátek: To jest ale také správné obrácení!*) Já vám vysvětlím, že budeme pěstovati občanskou nauku na principech náboženských. (*Sen. Hnátek: To by byl obrat!*) Já bych vám poslal svou knihu, kterou jsem napsal před válkou. Jest tam mnoho látky, kde mám o státu takové vznešené ponětí, jako o zřízení náboženstvím posvěceném. (*Sen. Hnátek: Ale to zůstalo jen na papíře! Vaše kniha, vy ne, nechci býti osobním!*) Nesmíte býti osobním, to bych si vyprosil. Z poznatků o státě, o formách státního života, lze vyvoditi zajisté povinnosti i práva občanská. Předně úctu k autoritě. Když víme, že stát je nezbytně potřebný k bytí lidskému, že není společnost lidská možná bez státní formy, anebo vůbec společenské autority, pak je potřebí, abychom tuto ctili. A Kristus Pán výslovně řekl Pilátovi: >Neměl bys mocí žádné nade mnou, kdyby ti dána nebyla shůry.< Tedy my říkáme, že autorita je dána shůry, V tom se budeme náramně dobře v občanské nauce srovnávat. (*Sen. Alb. Friedrich: To se těm pánům, hodí!*) Já řekl, representanti státu. (*Hlas: Jen abyste si vy neškodil!*) Já přesně vážím slova. (*Hlas: Já nemyslím jen vás; myslím stranu!*) Vážnost k zákonu můžeme docela dobře doporučovati, poněvadž svatý Petr napomínal křesťany, aby poslouchali i vrchnosti zlé, nejen dobré. A i mučedníci zachovávali poslušnost státu a jen říkali: Usque ad aras<. To znamená, kde je příkaz oproti přesvědčení, tam musíme jíti s Husem na hranici. (*Sen. Alb. Friedrich: Aby na zemi pracovali a po smrti dostali nebe!*) Dále, pánové, budeme v našem katechismu doporučovati, by se platily daně, poněvadž Kristus řekl výslovně: Dávej což císařovo císaři, co božího Bohu. (*Sen. Alb. Friedrich: Škoda, že tu není finanční ministr!*) Vždyť on se to dočte, já myslím, že čte také sněmovní zápisy. Budeme doporučovat solidarismus. Upozorníme na to, že jsou lidé k solidaritě zavázáni a nejen v minulosti, ale i v budoucnosti a přítomnosti, jeden v druhém má viděti bratra, což plyne z naší modlitby >Otče náš<. Zajisté ta pravda, že jsou všichni lidé dětmi jednoho otce, vede k tomu, by se vzájemně milovali. (*Hlas: Ale ve skutečnosti?*) Jen se modlete každodenně >Otče náš<. (*Sen. Alb. Friedrich: Jeden má pytel s penězi a druhý umírá hladý!*) Náš president se modlí každý den >Otče náš<. Dělejte to také a pak se rozvine mezi námi solidarismus.

My budeme také doporučovati úctu k přesvědčení druhého. (*Hlas: To bylo vidět prve s Husem, když mluvil Konečný!*) Pánové, kdybych to měl brát do slova, co vy proti mně vykřikujete, tak bych myslil, že nemáte úcty k přesvědčení. (*Sen. Hnátek: To jsou jen poznámky!*) Co se týká pana **Konečného**, s tím se vypořádám. Já jsem zvyklý na debatu a nemám ve zvyku vyrušovat při řeči a také jsem nevyrušoval.

Úctu k přesvědčení máme na základě pravdy: >Co nechceš, aby ti jiní činili, nečiň ty jim!< Dokázal jsem, že občanskou nauku lze i na pravdách náboženských vyučovati.

Říkává se, že náboženství vlastně vyvolalo válku. (*Hlas: Nezabránilo jí!*) To slovo vypadá, jako když dítě upadne a pak bije do země, a má zlost na zemi, že se uhodilo. Jsme všichni již dospělí, a máme dobrou paměť, abychom věděli, kdo válku vyvolal, že

na soud byli voláni ne papež, nýbrž Vilém a jeho generálové. Tak je vidět, že válku asi papež nevyvolal. A já myslím, že válku spíše vyvolal odpad od víry, který měl ovšem v zápětí vzrůst egoismu, materialismu, vzájemné boje a rozervanost jednotlivců. A zase, pánové, lze doufat v zlepšení tohoto úpadku mravnosti, když dovedeme zapírat v sobě egoismus, materialismus a vzájemné sváry, které z nich vyplývají. Pak lze doufat i ve zlepšení poměrů společenských a národnostních. Vážení pánové, ani republika naše nemůže postrádati nábožensko-mravní kultury, Masaryk výslovně ve svém poselství z roku 1919 vyslovil, že republika vedle své armády a správné administrativy potřebuje také základ mravnosti, a ve svém spise >Ideály humanitní< praví, že si nedovede představití rozluštění otázky mravnosti bez otázky náboženství.

Pánové, jsou tři cesty, které směřují k udržení republiky. Je to soběstačnost hospodářská, moudrá a poctivá politika a posléze demokratická a mravní výchova lidu. A to považuji za zásluhy nynější koaliční vlády, že zjednala posléze pořádek ve škole a upravila zákonem směrnice výchovy na podkladě náboženském. I při rozluce církve od státu myslím, že náboženství ve škole zůstane, poněvadž snad se náš stát neodloučí od náboženství. Chce se jen odloučiti od církve a ne od náboženství. A proto soudím, že tento malý školský zákon zůstane i tenkrát v platnosti, když dojde k rozluce církve od státu. Kdo je, pánové, bez vášně, a kdo staví výše blaho republiky, než své osobní názory, konečně uzná, že malý školský zákon je takový, že se může pro něj hlasovati bez újmy charakteru, a, proto naše strana bude pro něj hlasovati.

Mám ještě, pánové, povinnost, abych si všiml několika výroků, které se dotýkaly přímo naší strany. Nebudu mluvit proti těm, kdo potírali náboženství z historie. Jen toho si všimnu, co bylo v neprospěch naší strany zde uváděno. Lituji, že pan kol. **Konečný** proslovil svoji řeč, která žádným způsobem nepřispěla ani k pochopení tohoto zákona, ani k lepšímu pochopení otázek, jež zde byly ventilovány. Ty věci, které zde byly pronášeny proti náboženství a. proti nám, jsem mnohokrát slyšel na různých schůzích a četl jsem je mnohokrát, a jsem přesvědčen, že když to vyvrátím až do písmeny >z<, že se to bude namítat zítra zase. To jsou věci, které se stále opakují. Kdybych já někdy namítal něco proti některé straně a některý řečník mě usvědčil, že nemám pravdu, hledal bych poučení a řekl bych si: >Mohl jsem se poučiti a nemusil jsem si škoditi.< Domnívám se, že kol. **Konečný** neprospěl mnoho ani sobě, ani svému stavu, ani koalici. Takové řeči neprospívají k utužení koalice. Kde se někdo dotýká našeho programu a našeho přesvědčení, tam přestávají všechny kompromisy. V tom ohledu myslím, že to nebylo správné. Pan kolega stojí na naturalistickém názoru a proto je přirozeně proti náboženství, ale není potřebí druhý názor idealistický potírat tak vášnivě, není potřebí užívatí takových slov, která žádným způsobem nejsou - řekl bych - v debatě senátu přípustná. Co se týče toho mínění, že naturalistický názor je platný a křesťanský neplatný, dovoluji si odporovati. Filosof Hartmann napsal, že vědecké poznatky současné dávají příliš úzkou základnu, na které by se mohl vybudovati nový vědecký názor životní, názor přírodovědecký. Je jisto, že sice křesťanský názor byl mnohými opuštěn, ale nový nebyl nalezen. (*Tak jest!*) Schází nový názor a proto není dobře starý názor odsuzovati tak vášnivě a držeti se jen svého vlastního. Naturalistický názor je z mnohé části od učenců opuštěn. Přichází na přetřes nový názor idealistický. To staré mínění Kantovo o dvojím světě se zase uplatňuje znovu a lidstvo začne na nové ideály věřití a možná, že za 20 až 50 let budou novoidealisté litovati ty lidi, kteří hověli naturalistickému názoru. V tom ohledu je potřebí více tolerance, já mám svůj názor a ty máš svůj názor. Ani mi nenapadne, abych ho odsuzoval nějakými hanlivými slovy. Pánové, v idealistickém názoru má metafysika a nadpřirozené platnost a tím také

náboženství. My, kteří v metafysiku, nad přirozenost, věříme, přirozeně musíme také chtít náboženství. To je logický důsledek a nesmíte se tomu diviti. Žádnou ideu nelze potříti druhou ideou. Ideje mají věkovitou platnost. Nelze tvrdit, že jaro je poraženo letem anebo léto podzimem. Také žádná idea nedá se ubít, má věčnou platnost a následkem toho má mít náležitý respekt.

Proti náboženství bylo zde operováno biblí, Starým Zákonem, a vzali si dosti těžký problém, hexaameron, čili názor o stvoření světa. Já se divím, že to chápe pan kolega doslova. To již svatý Augustin před čtrnácti sty lety měl názor, že hexaameron, stvoření světa, není nutno brát doslova, že bylo v pondělí tohle, v úterý tohle, ve středu tohle a že celých šest dní bylo potřebí ke stvoření světa. Svatý Augustin měl ten náhled, že 6 dní značí 6 zjevení, ideu, kterou Stvořitel Mojžíšovi ukazoval, aby mu naznačil stvoření světa. A jiná theorie učí, že hexaameron, jak je uveden, je pouze methodický výklad té dogmatické pravdy, že Bůh je stvořitelem světa. Církev zprávu Mojžíšovou o stvoření světa v 6 dnech nemá za článek víry. V katechismu stojí prostě věta: >Bůh je stvořitelem nebe, světa a žerné - to je dogma - v to věříme a o hexaameronu neříkáme, že by to byla pravda taková, která se musí doslova věřit, nýbrž ponecháváme vědě výklad této zprávy. Vůbec bible není naučnou knihou o přírodě. (*Hlas: Ve školách to tak je!*) Zase methodicky. Vždyť vy tam máte pro ideu pravdy různé methodické věci. Vždyť se z toho nic víc nevyvozuje, než, že Bůh je stvořitelem světa a stvořitele ze světa ani věda ještě nevypudila, poněvadž nemůžete dokázat, kdo je původcem života a pohybu. Jestliže vyloučíte Boha z přírodního dění, jste hotovi se svou moudrostí, neboť musíte věřit, že pohyb a život ve světě začaly samy od sebe. Nemáme jistě báhorkovité víry, neboť nic třetího nezbyvá, buď věříme, že život a pohyb ve světě je sám od sebe, ač je, to proti vědecké zásadě příčinnosti, anebo věříme to druhé; Bůh je stvořitelem světa a původcem života a pohybu. V tom ohledu, pánové, myslím, že máme také zcela rozumové důvody pro své mínění. Bylo mně při té debatě trapno. Ne snad z toho, co všechno povídal pan kolega, ale když jsem pozoroval, že člověk, který se dobře neinformuje, něco vykládá, co naprosto nespočívá na pravdě.

Pan **Konečný** chce čisté náboženství bez dogmat a bez církve. Prosím vás, kdyby tak někdo řekl: já chci socialismus, ale čistý, bez programu a bez organisace, co byste mu na to řekli, nebo kdyby řekl někdo: já chci vlastenectví čisté, bez historie a bez národnosti. Není možno chtít náboženství bez církve a bez dogmat, bez nauky, jako nemůžete chtít socialismus bez programu a organisace.

Také tu bylo řečeno, že církev usiluje o politiku. Prosím, pánové, to rozhodně popírám, že cílem církevního poslání je politika. Co je náboženství? To je princip života, a to nejen soukromého života, nýbrž také veřejného, tedy života v úřadě, v politice, ve státě. Tedy o to usilovala církev, aby se žilo podle náboženství, a to je to, co sami chcete, aby náboženství jevílo se v praktickém životě, a když o to církev usiluje, zve to politikou. Je jisto, že náboženství není soukromou věcí, nýbrž veřejnou, a má být také základem našeho zákonodárství. Když i v senátě se mluví o náboženství, proč by zákonodárny sbor vylučoval takový pojem jako je náboženství. Církev tedy neusiluje o světské panství, nemá žádného státu a existuje s nezkráceným mravním vlivem na smýšlení milionů duší.

Říkalo se, že církev rozšiřuje bohatství. Možná, že někteří chybili v tomto ohledu a nechci je brát v ochranu. Kdo chybil, to jsou zase lidé, ale že by bylo církevní poslání, šířit politickou moc pozemskou, to je naprosto vyloučeno, a kdyby to dělala, chybovala

by a vzdalovala by se svého vysokého úkolu, který záleží v mravním vzdělání lidu. Když se dostanou lidé na scestí, vždy to odnášela církev a náboženství.

Myslím, že ani ta touha, jak zde byla vyslovena, rozluka církve od státu, že není žádoucí a že ani to slovo >rozluka< není správné. (*Hlas: Kolik je hodin?*) Když vás to nezajímá, já vás nezdržuji, pane kolego. Já bych spíše řekl, že to má být úprava vzájemných poměrů a ne rozluka. Dnes se o tom již také docela jinak mluví.

Bylo také namítnuto, že církev poškodila civilizaci. Kdo zná civilizaci evropskou, jak to může říci? Mohl bych citovat zase autority. Mohl bych jich citovat spoustu, Gladstona, Macaulayho. Vezmu jen Palackého, Palacký ku konci svého života, jako 73letý stařec, napsal. (*Hlas: To ho omlouvá!*) Pane kolego, nebudete ho snad podceňovat. To byl evangelík, nebo jak on říká raději, český bratr. Kdyby to bylo pro něj hanlivé, že byl starý, museli bychom se ze senátu vystěhovati (*Veselost*), poněvadž jsme všichni staří. (*Potlesk.*) **Palacký** napsal v >Pokroku<, že se přesvědčil, že církev vůbec a katolická zvláště vykonala v Čechách mnohem více dobrého, nežli zlého, že byla původcem veškerého pokroku, vzdělanosti, mravnosti a ušlechtilosti. Chcete-li ten citát doslova, přinesu vám to, cituji z paměti, poněvadž je mně to velice dobře známo. A pánové, konečně je známo, že školství do osmnáctého století bylo vůbec v rukou církve. Stát měl tehdy docela jiné starosti, než pečovati o vzdělání národů, vedl stále války. Jen církev držela školu do konce osmnáctého století. (*Sen. Kouša: Ovšem primitivní!*) To se rozumí, ale školy jesuitské na příklad byly tehdy výborné. Nemohlo to být tedy všechno jen tak primitivní. (*Sen. Konečný: Jesuité měli dvojí morálku, že jinak mluvili a jinak jednali!*) Nebuďte osobním, poněvadž bych vás, pane kolego, mohl vzít také osobně, ale já se vyhýbám osobnostem, a polemisuji pouze s vašimi vývody. Držte se tedy také věci, prosím, já osobní nejsem. Já vytýkám pouze vady vašeho výkladu, vaší vzácné osoby jsem se nedotkl. Proč se mně tedy vytýká, že zavádím tu dvojí morálku, jinak mluvit a jinak jednat. (*Sen. Konečný: Jesuité právě zavedli tu morálku! Vás se to netýká!*)

Místopředseda dr **Soukup**: Prosím, pánové, nezavádějte debatu na tak široké pole, takovým způsobem bychom daleko nedošli.

Sen. dr **Reyl** (*pokračuje*): O maličkosti bych se ještě zmínil. Patří to k celku, aby se nám pak neřeklo, že jsme něco zde vyslechli bez odpovědí, že jsme si to museli dáti líbiti. Mluvílo se proti církevním a klášterním školám. Podceňuje se jejich vyučovací a vychovávací úspěch. Slyšel jsem, že dr Ambros v Národním shromáždění popíral výrok Pottingův ve znění, ve kterém jste ho zde uvedl. Já za to neručím, bylo mi to pouze řečeno. Co se týče škol klášterních, učitelé jejich a učitelky jsou přece učitelé s plnou kvalifikací. Dělalí zkoušky před státní komisí, mají nad sebou státní dozor, a jestliže špatně učí, ať zakročí školní úřad a zbaví je jejich působení. Jestliže však učí dobře, proč je podceňovati? Já na př. z vlastní zkušenosti v Hradci vím, že jedině abeceda jmen znemožňuje, že všechny děti v Hradci se nehrnou do školy, kde vyučují sestry. Kdyby ten nával abeceda nezdržovala, druhé učitelky světské neměly by koho učit. Myslím, že rodiče jsou dosti moudří, a že by děti k jeptiškám neposílali bez příčiny. Dokonce rodiče bez vyznání posílají je k nim také. Pánové, já vám něco řeknu, klášterní ústavy, zejména učitelské ústavy jsou přeplněny dětmi, namnoze i dětmi učitelů. Co jsem se sám napřimlouval za mnohé děti učitelů, aby se dostaly do klášterní školy! Proč pak tedy podporujete ty špatné školy klášterní a posíláte do nich děti? (*Sen. Havlena: Nejsou to děti učitelů, kteří jsou vašeho smýšlení?*) Ne, bohužel, nemáme žádných mezi

sebou, anebo moc málo. Tím nechci však dáti těmto rodičům nějakou hanu, já jen chci říci, že jiná je praxe a že jiné jsou také řeči, to jest, že pánové sice pro forma tvrdí, že klášterní školy jsou špatné, ale přece jsou v duši přesvědčeni, že školy ty tak špatné nejsou a neobávají se tedy proto do nich svých dětí posílati. A že by neměly jeptišky zkušenosti životní, vážení? Ve škole obecné, mnoho-li té zkušenosti životní pro děti se potřebuje? Je nutno, aby se vzdělávaly v elementárním vědění, problémy filosofické se přece v obecné škole neluští. Tak paušálně.... (*Sen. dr Hilgenreiner [německy]: Příliš mnoho zkušenosti mítí, není také dobře v životě!*)

>Vyučování nemá odporovati vědě<, bylo zde řečeno. Chápu, že vyučování nemá odporovati vědě. Chápu to, ale náboženská nauka přece není v žádném odporu s vědou, poněvadž náboženství a věda jsou dva obory, které nemohou žádným způsobem se dostat do sporu, jestliže někdo přednáší správně náboženství a někdo pěstuje správně vědu. To jsou tak široké obory pro sebe, že není spor naprosto možný. (*Sen. Chlumecký: Galillei to musil odvolati!*) Pánové, nadhazujete takové otázky, že bych prodlužoval debatu. Kdyby byl čas, já bych vám vysvětlil, že Galillei byl přítel papežův, a Galillei dokazoval něco, co nemohl vědecky dokázati, hájil to z bible, a to byla právě jeho chyba. Vždyť přece původcem změny názoru geocentrického je Mikuláš z Cusy a Kopernik, který Pavlu III. předložil spis >De revolutionibus orbium caelestium<. Kopernik byl kanovník krakovský a papež Pavel III. spis jeho schválil. Z toho je viděti, že církev nebyla proti novému přírodnímu názoru. Prosím, podívejte se v Rusku! Tam teprve komunisté si opravili ruský kalendář. Zde uznáváme jejich přednost, že Rusko srovnalo se zase s vědou.

Pánové, konečně když byste říkali, že se má škola přizpůsobiti vědeckým poznatkům, pak musíte každou chvíli školní knihy opravovati, protože věda stále pokračuje. A jak jest známo na př. filosof a badatel Einstein zvrátil nám všechny theorie vědecké o hmotě, takže musíme názory své opravovati. Nezapomeňte, že se musíme zeptati, se kterou vědou se vlastně škola má srovnávat, s vědou dneška nebo zítrka, která věda je vlastně pravá. Já tomu pokroku nebráním, ale náboženství má normy - toho si musíme vážiti - normy stálé, absolutní, a ty jsou právě zárukou morálky stálé, která platí dnes, která dítě zavazuje dnes k mravnímu životu, která ho bude zavazovati po 20ti letech a bude ho zavazovati po celý život až do jeho smrti. Je tedy náboženství vhodným učebním předmětem ve škole.

Já tedy myslím, že nebylo to zrovna šťastné, když pan kolega tímto způsobem zahájil tuto debatu. Dokázal snad jen to, oč se také přimlouvá resoluce kulturního výboru, kde se mluví o potřebě vyššího vzdělání učitelstva. Jestliže bude mítí učitelstvo vyšší vzdělání filosofické, jsem přesvědčen, že odpadnou takové jalové námitky, které nejsou skutečně oprávněny. Pak se ovšem povznese také vzdělání vůbec, a když dospějeme k vyššímu stupni vzdělání, pak jistě bude mezi námi více demokratičnosti a snášenlivosti a budeme více respektovati navzájem náboženské, politické, i také vědecké přesvědčení. (*Výborně! Potlesk.*)

Příloha AE – Reylova řeč v rozpravě o stát. rozpočtu a fin. zákonu pro r. 1923 ze dne 15. 12. 1922.²⁶

²⁶ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/141schuz/S141009.htm.

Sen. dr **Reyl**: Slavný senáte! Maje promluvíti jako poslední řečník, tuším 65., k nynější rozpravě, jsem si vědom obtíží, které jsou spojeny s tímto úkolem. Pánové jsou zajisté již unaveni a také čas vyžaduje, aby rozprava má byla co nejkratší. Přizpůsobuji se tedy této okolnosti a vynasnažím se, abych skutečně nepřepínal trpělivosti pánů senátorů. (*Výborně!*)

Slavný senáte! Rozpočet státních příjmů a vydání jest měřítkem civilisačních a kulturních snah Československé republiky. Civilisací rozumím s drem Försterem technickou činnost k ovládnání přírodních sil a zvyšující míru životní, kdežto kultura jest duševní úsilí, které se zmocňuje vlády nad mravními silami lidskými a tvoří svědomí. Jestliže všechny kapitoly v rozpočtu stojí ve službě civilisace k zlepšení bytu občanstva, sleduje kapitola XIII. kulturní úsilí ke tvorbě ideálních hodnot etických a estetických, kterými se život lidský stupňuje a povznáší se nad samou přirozenost lidskou k synovství božímu.

Maje mluvíti k rozpočtu, nemíním rozebíratí kriticky řadu číslic, jichž změna je z technických důvodů téměř nemožna, nýbrž hodlám oceniti raději čísel těchto ideovou základnu, která letos i příště jest a bude směrodatnou při sestavování rozpočtu kapitoly XIII.

Ministerstvo osvěty nese také název ministerstvo národní osvěty, která jinak zove se kultura, od latinského slova >colere<. Slovo >colere< značí pěstiti, vzdělávati a užívalo se ho o pěstění ducha >animi cultura<, a bylo slova toho použito i při nejvznešenějším úkonu člověka, bohoocty, >cultus<.

Stejně jméno >kultus< a >kultura< ukazuje k věcné souvislosti mezi náboženstvím a kulturou. Proto i když republikánské ministerstvo školství nenese název ministerstva kultu, jako tomu bylo za starého Rakouska, přece už v tom slově národní osvěty je kultus obsažen, a též ministerstvo školství musí potřeby kultu se stejnou vážností respektovati, jako kteroukoliv jinou složku osvěty. Ministerstvo školství a národní osvěty nesmí se řídit davovým heslem, jako by kultura a náboženství byly dva protichůdné pojmy, takže by se kulturní člověk musil zhostiti náboženství jako středověkého přežitku. Náboženství naopak je nezbytnou, a to nejdůležitější složkou kulturního stavu lidstva, vytvářejíc mravní hodnoty, bez nichž by lidstvo mohlo býti sice civilisovaným, ale ne kulturním. Jen povrchní pozorovatel společenských jevů mohl by vývoj kultury měřiti délkou železničních kolejí; telegrafních a telefonních drátů, spotřebou mýdla, rozmachem techniky a množstvím na burse znamenáných efektů. Všechny tyto hodnoty jsou sice součástky kultury, ale nejsou jejím podstatným a jediným obsahem. Obsah kultury je širší a oblast její, pokud máme na zřeteli kulturu ideální, zaujímá dva obory; eticko-náboženský a vědecko-umělecký. Složkami ideální kultury jsou: náboženství, mravnost, věda a umění, které shledáváme v tak těsné souvislosti, že nelze žádné z nich z kultury vylučovati.

V rozpočtu kap. XIII. ministerstva školství a národní osvěty jsou všechny čtyry zmíněné složky kultury respektovány, ale ne stejnoměrně, po zásluze hodnoceny. Nejbohatěji je pamatováno na vědu a rozumovou výuku, protože je uznána zásada, že vědění je moc, kterou člověk zmocňuje se vlády nad přírodou a zlepšuje svůj byt. Tedy i ministerstvo školství a národní osvěty nejvíce vlastně pamatuje na zvýšení materiální kultury, kdežto složky ideální kultury, náboženství a mravní výchova lidu, jsou velmi macešsky obdařeny almužnou, ačkoliv náboženství a mravní zásady mají ještě větší

cenu a důležitost nežli ve státě absolutistickém. Ne bezdůvodně prezident Masaryk tolikrát již veřejně zdůrazňoval, že republika vedle silné armády a dobré administrativy potřebuje též solidní mravní základ. Sociolog Schmoller hlásá, že pouhou technikou nelze uspokojivě upravit společenskou živou pravě: >Všecek pokrok, jehož se dodělal člověk ovládaje přírodu, je jen tehda požehnáním, dovede-li společnost nový útvar hospodářského života tak uspořádati, alby se srovnával s věčnými mravními ideály. Toho se však lidstvu dosud nedostává<. - Je tedy povinností ministerstva školství a osvěty zvláště ty složky ideální kultury podporovati, které posilují duševní síly nejen k podmanění přírody, ale i vrozený sobecký pud ve prospěch společného blaha. V republice potřebujeme nutně mravně silných jedinců, na jejich výchově má býti ministerstvo školství a národní osvěty pronikavě zúčastněno. Při mravní výchově jednotlivců i celých vrstev má důležitý úkol umění, zušlechťující cit. Ale estetická výchova sama sebou nedostačí k vytvoření mravně silného charakteru, jenž musí se vyznačovati pevným vědomím odpovědnosti a citlivým svědomím. Sebe pečlivější estetická výchova nemůže z člověka nic jiného vypěstiti, nežli povrchního dekoratéra, který vždy vypadne z naučené úlohy, kdykoliv se naskytne příležitost k volbě mezi vlastním prospěchem a blahem bližního.

Ani vědecká etika nestačí úplně k vytvoření silného mravního charakteru, protože základna její, věda, jest příliš chladnou, dle slov prof. dr. Masaryka působí jen na rozum, kdežto mravnost jest věcí hlavně citu a vůle, a věda nedovede vésti massy.

(Předsednictví ujal se předseda Prášek.)

Nejsolidnější základ pro mravní opravdovost klade nesporně náboženství. Proto, když republika přispívá na náboženské potřeby svých občanů, posiluje tím nejkratší cestu k mravní výchově lidu, která jest nutnou základnou republiky. Co se státních prostředků týče, věnují se náboženským potřebám občanů, ale nesměřuje to nikterak k posile některé církve. Bylo by to smutné, kdyby některá církev byla závislá na subvenci státní. Příspěvky směřují k posile mravní úrovně, která pro stát jest tak potřebnou.

Zdá se, že začíná se v této otázce jasnit. Ještě do nedávna, od let padesátých, minulého století, bylo náboženství vyřadováno z lidské kultury. Dnes začíná svítati v hlavách aspoň inteligentní elity a proto hledá se nové náboženství. Aspoň v současné filosofii kulturních národů a též v české mladé generaci filosofické ozývá se touha po náboženském zvrucnění. Staří páni ovšem z konservatismu přirozeně trvají na heslech včerejška a také široké massy tonou ještě v naturalistickém názoru na život, ale nová doba přisáhá již na novoidealismus.

Že začíná v myslích duchovní elity svítat, dokazuje klidné nazírání zákonodárných sborů na příspěvky kultu. Rozpočet kultů byl zvýšen o devět milionů korun. Zvýšení toto nevymohly na vládě církevní kruhy, nýbrž světští poslanci a to ještě se strany, která nejostřeji dosud potírala státní příspěvek na kultus. Ale nechci hledat v této nadlepšovací akci kultu nějaké politické pozadí ani snad skrytou tendenci protikatolickou, nýbrž soudím, že jest to počátek obratu mylných dosud názorů, že stát nemá vůbec žádné povinnosti k důležité složce kulturní, k náboženství.

Já bych si jen přál, aby toto měřítko podpory bylo stejné pro všechny konfese. Pan kol. **Babka** si zde stěžoval, že se podpora církví udílí na úkor nemocnic, že jest to podpora, směřující hlavně ve prospěch Říma. To by bylo smutné, kdybychom nemohli

na nemocnice ničím přispět, než co jest právě obsaženo v rozpočtu. Ostatně pochybují, že kdyby se uspořil náklad na kultus, že by se věnoval úplně na nemocnice.

Pak si stěžoval na to, že prý církev katolická je příliš favorisována, kdežto podle § 124 ústavní listiny že má býti rovnoprávnost všech církví respektována. Pánové, jsem též pro to, ale když jsem slyšel, že je favorisována katolická církev, vzal jsem tužku do ruky a počítal jsem. Řekl jsem si: Katolíků je v Čechách a na Moravě přibližně 7,600.000. Vynechávám další číslice. A na kultus katolický je věnováno 38,500.000 Kč, poněvadž Náboženské Matici se též částečně 2,500.000 Kč vyplácí. Tedy 38,500.000 Kč dostává církev katolická, resp. abych se sám opravil, dostávají katoličtí občané; do Říma to nejde, to zůstává v Československé republice. Církev československá čítá podle statistiky nejnovější v Čechách a na Moravě 499.000 příslušníků. Římsko-katolická církev, když tak mluvím, dostává 38,500.000 Kč, kdežto československá církev 9,000.000 Kč. Poněvadž katolíků jest 15kráté tolik než příslušníků československé církve, měla by katolická církev dostávati 15kráté 9,000.000, t. j. 135,000.000 Kč, ale ona dostává pouze 38,500.000 Kč. V tom ohledu nemohu souhlasiti s panem kolegou Babkou, že je římská církev privilegována. Ale já jsem si všiml, co také dostává církev evangelická. Nemám přesnou statistiku ze Slovenska, ale podle odhadu přibližně percentuelního je katolických příslušníků 10kráté tolik, co evangelíků. Poněvadž na kult evangelický je věnováno 9,000.000 a nás je 10kráté tolik, měl by aspoň ten příspěvek na potřeby katolíků činiti správně 90,000.000 Kč. Tedy vidíte, že to není žádné favorisování, tady je zřejmá křivda, protože cifry dokazují, že se měří jiným loktem katolickým občanům, a jiným loktem se měří evangelickým a jiným československým. Já bych o té věci nikdy nemluvil, nejsem závistivý člověk, ale když již někdo tvrdí nepravdu, musíme ciferně dokázati, že je to nepravda. Musím upozorniti pana ministra, aby byl spravedlivým, poněvadž pánové s druhé strany chtějí spravedlnost. Proto je potřebí, aby se řídil tím heslem: Spravedlnost pro všechny. My jsme také státní občané, nebudu ukazovati na statistiku, že je nás v Čechách 78 % a na Moravě 90 %. (*Hlasy: Ale jen matrikových!*) To jsou ti českoslovenští také matrikovi. (*Výkřiky sen. Matuščáka.*) Račte dovoliti, já se řídím statistikou státní a my víme, jak se počítalo. Možná, že za 10 let se to změní a bude přesněji a spravedlivěji počítáno. Na to jsme si stěžovali. Ale počítání matrikových ovšem v tom smyslu, že nejsou všichni uvědoměli náležitě, a myslíte, že ti bez konfese jsou všichni uvědoměli? Celá řada jich podepsala, a nevěděla ani co. V tom ohledu musíme připustiti, že to není správné ani na jedné straně ani na druhé. Tak si stěžoval, že je favorisován majetek církve, zejména biskupský. Záborový zákon postihuje všechn majetek, nečiní rozdíl mezi světským a církevním majetkem. Nemám obav, že církev katolická bez příspěvků kultu by zahynula, ale my, katoličtí občané, chceme, by stát také na naše potřeby kultu přispíval a já to odůvodním, proč chceme, aby na naše potřeby se přispívalo. (*Sen. Matuščák: V Amerike sa nepřispíva!*) Já bych raději byl v Americe než tady. Tamější poměry by se mně zamlouvaly. Tady bylo mluveno také o poměrech slovenských a sice o tom, že se faráři dávali podplácet, že sloužili vládě a že ještě dnes v Bratislavě církevní oddělení nekoná své povinnosti a podporuje lidi, kteří nejsou čistě smýšlení republikánského. Pánové, já se nechci míchat do poměrů, které neznám, nemohu paušálně mluvit, ale mám jeden případ. Jistý farář, s nímž sešel jsem se v Čechách, stěžoval si, že je pouhý Maďar. Jako Maďar se narodil, neumí jiné řeči, ačkoliv se přihlásil do kursu pro slovenskou řeč a tam se učil asi půl roku. Říkal: >Dvě léta nedostal jsem krejcaru od vlády, ačkoliv jsem složil přísahu. Jsem očerněn, že nejsem pravověrným.< Já jsem se ho ujal, aby se mu dostalo spravedlností, ačkoliv jsem ho blíže neznal, ale dělal dojem člověka upřímného. Řeklo se: Máme zprávu, že není

pravověrný. A nic se nedalo dělat. Já myslím, že to církevní oddělení v Bratislavě je dosti rigorosní a že nedá každému podporu, kdo by toho nezasloužil.

Pánové, co se týče stanoviska církve katolické, prosím, jen žádné privileje, žádné privileje jí nedávejte. Mám smysl pro spravedlnost a rovnoprávnost, a toho bych snad ani nesnesl, aby se jí nějakých dostalo. Buďte spravedliví, jak je to povinností každého republikána. Já se tomu divím, na příklad církev československá, jak je favorisována; těch devět milionů korun se hravě povolilo, jaký rámus by to byl, kdyby se žádalo, aby se přidalo církví římsko-katolické třeba jen 100 korun. Jaká by to byla bouře!

Buďte spravedliví ke všem a buďte spravedliví také k občanům církve římsko-katolické. U československé církve jsou ještě také některé závady. Nechci kritisovati, nejsem člověk, který se stará o cizí. Ale v československé církvi jsou všechny sňatky neplatné, dokud není taková společnost uznána jako církevní společnost podle zákona. Kde jsou všude ty obce ustaveny, tam je to v pořádku podle zákona; kde nejsou, tam, bojím se, bude celá spousta procesů jak o sňatcích, tak majetkových, které se budou odehrávat. Nechci dělat proroka a strašit, ale říkám, že to stanovisko vlády bylo příliš benevolentní, že kdyby se to dělalo vůči nám, přáli bychom si, aby takových benevolentností nebylo.

Pánové, nemohu si pomoci, ale zdá se mi z toho, co se mluví, že proti římskokatolické církvi je jistá zaujatost, že není správně usuzováno o jejím významu kulturním. Pánové, co se týče historie, tak vás ubezpečuji, že máme mnohý mylný pojem o působení církve u nás v Čechách.

Palacký, český historiograf a první český historik napsal, že jistě katolická církev vykonala v Čechách více dobrého nežli zlého. (*Hlas: To je vidět na Karlově mostě!*) Ano, právě tam vidíme ty zásluhy křesťanství. Kdyby nebylo Karla IV., panovníka křesťanského, neměli byste Karlova mostu, jenž je ozdoba Prahy. Ubezpečuji vás, že není tak krásného mostu na celém světě. A prosím, to byl křesťanský panovník, jenž jej postavil a barok ozdobil jej sochami. Prošel jsem hodný kus světa, ale nikde jsem něco podobného nenašel, ani v Itálii. V tom tedy právě máte mylný názor. A co nám vytýkáte v přítomnosti? Což my katoličtí občané, nejsme loyální k republice? Co nám v tom ohledu vyčítáte? Což neudržíme republiky jak svými daněmi tak svými sympatiemi jako každý jiný? Kdybyste však přes to všechno měli s námi zacházeti jako s občany druhého státu, přirozeně bychom si toho nemohli dáti líbiti. (*Hlas: Skromní jsme, je nás 10 mil., kdyby jich bylo v Americe tolik, jinak by to udělali!*) My jsme pro krajní snášlivost. Věřím, že český lid je v základě spravedlivý a že pochopí každou křivdu. Jestli si kdy myslil o nás, že jsme favorisováni pak teď, kdyby uviděl, že jsme pronásledováni, bude míti k nám sympatií, o tom jsem přesvědčen. Lid český jest spravedlivý. Až, pánové, budete o tom uvažovati, řeknete: Církev jako církev nic zlého v Čechách neudělala. Jestli zlí lidé v církvi někdy zneužili svého postavení, to je jejich věc a za to nemůžeme my. Já nemohu za to, co se v Čechách stalo před 300 neb 500 léty. Pro nynější dobu nám nemůžete vyčísti ničeho. Jestliže se snad některý kněz provinil, snad přece za to nemohu já! Takových případů jednotlivých se udá mnoho, ale nesmějí se generalisovati. Spravedlivý člověk nikdy negeneralisuje. Když se přihodí v některém stavu přehmat, pak jej odsoudíme všichni. V každém táboře se občas něco přihodí, ale spravedlivý člověk neřekne, že je to všeobecné.

Já jsem řekl jen, že se nám nedává více, nýbrž že se nám dává spíše méně, a prosím pana ministra, který prohlásil, že je spravedlivý, aby to ukázal také skutky, aby řekl: Je jich tolik a tolik, musíme přiměřeně příspěvky zvýšit. Ohledně Náboženské Matice: Republika po Rakousku převzala aktiva i pasiva. Náboženská Matice je právě takové pasivum. Za císaře Josefa II. převzaty byly statky a stát řekl: Já se budu starati sám o kulturní potřeby. My v Hradci máme dům, kde je Jezuitská kolej, dům, který patřival Jezuitům a k němu ještě velkostatek Přím. Když to dostaneme zpět, budeme se starati o sebe sami a nebudeme žádati již ničeho. My se sami pak uživíme. Vraťte nám jenom, co stát nám tehda vzal, a věřte, že nebude nikdo z nás rozpočet obtěžovati nějakými potřebami na katolický kultus. My budeme prostě lépe na tom, nežli ti, kteří nejsou tak šťastni, že jim někdy stát něco vzal. Co se týče lidí bez konfese, je jich v Čechách 10 %, na Moravě 1,98 %. Ohledně jejich stesků, že platí na to, čeho nepotřebují, musím odpovědět: Na podporu umění je v rozpočtu, kapitola XIII., 14,918.000 Kč, a přece ani 50 % občanům není umění vůbec přístupno. Kolik pak horalů od nás z Orlických hor přijede kdy do divadla nebo do musea a přece musí na to platiti! A dále, našel jsem, že v rozpočtu na trestnice se vyžadují 32 mil. Kč. Velká část obyvatelstva trestnic nepotřebuje, nám také by mohli říci: ať si na to platí ti, kteří tam chtějí zaopatření. (*Veselost.*)

My musíme platit také na to, čeho často nepotřebujeme, a proto, pánové, nesmíte si z toho nic dělati, jestliže přispíváte nějakým haléfem na to, co je proti vašemu přesvědčení.

Ovšem peněžitou podporou kultu nemůže se ještě péče ministerstva o kulturní potřeby vyčerpávat. Ministerstvu připadá přísná povinnost, aby dbalo o svědomité provádění §u 1. Malého školského zákona, kterým se zavádí náboženství jako povinný předmět do osnovy školní na školách obecných a občanských.

Vážení pánové, demokracie jest úcta k zákonům, poněvadž v republice zákony vydává lid, a proto jsou povinni občané bezpodmínečně se zákonům podrobovat. To není absolutistický stát, kde se zákony vydávaly z libovůle panovníka, zde vydává zákony lid a následkem toho v demokracii jsou občané povinni zákony zachovávat. To platí jistě pro všechny třídy a také jistě pro všechny instituce. Co by tomu např. řekla státní správa, kdyby velitelé vojenských rot prohlásili, že nebudou provádět výcvik mužstva dle nařízení ministerstva národní obrany a že nebudou náležité předpisy zachovávat, nýbrž že se budou řídit ve výcviku starými rakouskými předpisy. Prosím, kolik kapitánů by zůstalo veliteli svých rot? A nyní to srovnejte se školou. Ve školství zákon, který byl přijat oběma sněmovnami, se náležitě neprovádí. Chci se ubrániti té výtce nějaké denunciaci, nebudu uváděti případy konkrétní ač jich znám několik sám. Jest známo, že celé učitelské organisace prohlásily, že se nebudou řídit předpisy malého školského zákona ve výchově, že nejsou pro ně směrodatny. Pánové, domníváte se, že výchova příští mladé generace jest méně důležitá, nežli snad armáda a administrace státní? Pánové, když demokracie, ať se provádí demokracie všude a ovšem také i ve školství a na vládě jest, aby dovedla vůli národa náležitě obhájeti. Nepatřím k nějakým přemšťencům, kteří by chtěli omezovat volnost přesvědčení někoho, a jsem toho náhledu, že charakterní člověk se omezovat nedá, když někdo něco od něho žádá, co se přiči jeho přesvědčení, zanechá toho a opatří si zaměstnání přiměřenější. Zajisté jest i učitelstvu možno, by vyhledalo si povolání takové, které by odpovídalo jeho přesvědčení.

Nesmíte se domnívat, že náboženství jest jen nějakou privilegií některé určité církve. Náboženství jest vnitřním přesvědčením a osobním právem občana. Dokud v právním státě osobní práva na majetek a čest jsou uznávána za samozřejmé postuláty kultury, pak nemůže ani právo na náboženské přesvědčení býti vyloučeno z právní ochrany, jak si to v debatě např. přál pan kol. Špera.

Náboženské přesvědčení liší se podstatně od vědeckého. Náboženské články víry spočívají na zjevení, jsou ustáleny, protože pravda se nemůže měnit, pouze jejich aplikace na změněné poměry je možná, za to vědecké přesvědčení, založené na poznatcích, mění se denně dle výzkumů, takže věda včerejška není vědou dneška. Vědecké přesvědčení lze vědeckými důvody vyvrátiti. Proto nemůže býti jeho stabilisace chráněna řádným zákonem, přece však kritika nevěcná, hrubá, osobní spadá pod ochranu zákona. Útoky na katolické náboženství bývají bohužel takového rázu, že ani se stanoviska kulturní úrovně nejsou přípustny. Jakkoliv nemohu souhlasiti, aby náboženské přesvědčení nestálo pod ochranou zákona a paragrafů, přece zde nechci volati po nějakém policejním opatření, nýbrž přál bych si takový stav demokratického smýšlení, by vůbec nikdo si nevšímal přesvědčení druhého člověka, a tím méně, aby ho za to tupil a pronásledoval. Žádné paragrafy, jen jeden k druhému, abychom dovedli respektovati jeho přesvědčení náboženské. Když to bude, nemusí býti žádných paragrafů. Takového stavu pravé demokratické rovnosti a volnosti, bohužel, ještě nemáme a proto musí zákon opatřovati převýchovu bývalých Rakušáků na republikánské občany. Když demokracie, tak demokracie všude a ve všem.

V kapitole XIII, ministerstva školství a národní osvěty je škrtnut obnos 86 milionů. Tento zjev mne plní obavami, že se u nás plně nechápe význam ideální kultury a že všechna naděje se skládá na kulturu materialistickou, technickou. Historie zašlých dob mohla by nám býti výstrahou, abychom nešetřili na tom, co zdánlivě se nerentuje a nepřináší hmotný zisk. Ve staré Babylonii 700 let před Kristem měli zrovna tak vyspělou civilizaci či technickou kulturu jako my. Měli ministra zemědělství, pozemkovou reformu, poštovníctví i bankovníctví se šekovým řízením. Obdivuhodný stupeň vyspělé civilizace. Ale materialistická tato kultura neměla solidního mravního základu. Na náhrobku babylonského krále stkvěl se nápis: >To mám, co jsem snědl.< O nápisu tomto vyjádřil se největší duch starověku Aristoteles, že by slušel spíše náhrobku zvířete, nežli člověka. Antický tento filosof 300 let před Kristem chápal vyšší, ideálnější cíl člověka nežli je žaludková filosofie. Chápal tento vyšší cíl, protože poznal Boha a to pozorováním světa, z jehož podmíněnosti dospěl k víře v absolutní bytost, které se má člověk životem blížiti. Kdybychom ani neměli zjevení, musili bychom dle Aristotela míti víru v Boha. Dnes i u nás žaludková filosofie se přijímá v životě a praktikuje. Filosofie tato ničí jedince, otravuje život a ohrožuje existenci národa.

Pánové, kde se ujme filosofie slimáků >Ze života hmyzu<, která vyjadřuje touhu, aby bylo >hodně kapusty<, pak se nedivte, že jejím přímým důsledkem jest zákonem chráněný požadavek, aby bylo >málo slimáčků<. Zvítězí-li tato filosofie v národě, pak škoda každé kapky krve, která byla vylita za samostatnost českého národa, neboť byl by odsouzen k vymření.

Nestačí jen míti život, ale třeba žít život mravní dle přesvědčení Sokratova. Mravný, opravdový život vlastnímu přesvědčení věrný, pro sociální soužití obětavý s božským zákonem souhlasí.

Včera v dialogu s jistým senátorem jsem slyšel, že ideální náboženské zásady jsou nedostupné a pro lidstvo bezcenné. Nedá se upříti, že stav mravní kultury neučinil veliký pokrok, jak konstatuje Emerson, ale nezapomeňme, že mravouka se svými zásadami jest vyšší patro, k němuž musíme směřovati. Tak malý pokrok v mravní úrovni není zaviněn v neúčinnosti nábožensko-mravních zásad, nýbrž povahou člověka a překážkami, které mravní pokrok drží.

Vedle kostela a školy má mravní vychovávací úkol též umění, které podporujeme též ze státních prostředků. Jak vzdělává na příkl. divadlo vkus a mravní

cítění obecnosti? Již římský mudrlec Seneka si stěžoval, že největším nebezpečím pro mravnost jest seděti v divadle. Kdyby dnes Seneka přišel do našich divadel, mohl by opakovati svůj výrok před dvěma tisíci lety učiněný. V Národním divadle hraje se současně cirkusová hra >Převrat<, která mravní cit otupuje. Vinohradské divadlo vystoupilo v Hradci Králové se hrou >Komédie na faře<. Jaký má význam taková hra? Když přijde pražské divadlo na venek, žádá se, aby přišlo s českou hrou, aby obecnost viděla českou hru v klasickém provedení, ale zde se nám přinese bezcenná komedie, která hnusem naplnila všechny přítomné. Nedomnívejte se, že bych to byl pocíťoval pouze já, nýbrž naplnilo to hnusem všechny a slyšeli byste, co pak říkali. Myslí-li někdo, že se tím posiluje tendence protikatolická, jest to bláhovostí. Církvi neuškodily horší lascivity v římském Cirku Maximu, ale národ zahynul, který byl ovládnán císaři řídicími se zásadou: >Bav národ a bude ti dobrým.<

Co se na jedné straně nadlidským namáháním postaví mladé duši, rozbije frivolní umění, které i vážné problémy životní luští dravým vtípem. A co zkazila již kina, vypravoval nedávno případ lupičské školní bandy v Plzni.

Pánové, nejen peníze se mají poskytovat uměleckým prostředkům, ale také se má provozovat směřodatný vliv, aby umění splnilo svoje výchovné úkoly.

Ideální kultura jest drahocenný statek, ale i velejemný květ. Drsná ruka způsobí v mravním životě zrovna takovou spoušť, jako splašený slon v krámě porcelánu. Na tomto poli jest každý vtíp a každá povrchnost sociální pohromou, která se děsně mstí na celém národě. Tyto věci, pánové, jsou příliš jemné, než aby se daly oddiskotovat nějakým vtípem, neb povrchní rozpravou. To musí býti předmětem starosti pánů ze všech táborů. Já své názory, názory své i vlastní své strany shrnuji. O ideové základně v rozpočtu ministerstva školství a národní osvěty v tom, že v kapitole XIII. se šetřiti nemá a nesmí, protože její položky zvyšují kulturu ideální, která není-li cennější, je jistě rovnocenná kultuře materiální, technické.

Pánové, náš stát je jistě v popředí států evropských svými sociálními snahami. Máme hojně zákonů sociálně ochranných, ale nezapomeňme, že žádný zákon není účinným, není-li svědomitě zachováván. Pro zevní zřejmé porušení zákona sociálního máme po ruce zákonité tresty, ale nezapomeňme, že ještě veliké pole zbývá zákonu protivícímu se jednotlivci, kde státní moc nemůže zakročiti. V takových skrytých případech rozhoduje svědomí občana. O to musí nám při sociálním zákonodárství v prvé řadě jíti, abychom měli občany s ukázněným a vypěstěným svědomím na základě mravní výchovy. >Bez svědomí marny všecky zákony<, hořekuje básník Horác a bez vědomí mravní odpovědnosti jsou marný tři tlusté svazky republikánských zákonů, můžeme dodati ze zkušenosti my. Necht' naše ministerstvo školství a národní osvěty pamatuje na

heslo francouzského pedagoga a sociologa Fouillé >vědění bez svědomí je zkáza duše< a necht' vlivem svým působí, aby všechny výchovné prostředky kostela, školy, vědy i umění vypěstily nám mravně silný charakter národa, aby jeho byt v hospodářsky zdatné republice byl trvale zabezpečen. (*Potlesk.*)

Příloha AF – Reylova řeč v rozpravě o ochraně nájemníků ze dne 26. 4. 1923.²⁷

Slavný senáte! Bytová nouze nabyla v našem státě povahy sociálního zla a sociálního nebezpečí, takže nemůže býti pouze zájmem soukromníků, nýbrž musí býti také zájmem státu. Je povinností vlády a ostatních činitelů, aby použili všech prostředků, aby bytové nouzi čelili. Jedním z těchto prostředků, který má bytovou nouzi ne snad odstraniti, ale zmírňovati, je navrhovaný zákon o ochraně nájemníků.

Tento zákon je zákonem nouzovým, je z nouze učiněným a proto se nedivíme, že jako nouzový zákon má také své vady, ačkoliv sleduje přirozeně svou tendencí světlé stránky. Je to zbytek vázaného hospodářství. Světlé známky zákona vidím v tom, že zabezpečuje klidný byt aspoň na rok tisícům lidí, kteří dnes s obavou hleděli k prvnímu květnu, jak dopadne rozhodnutí v Národním shromáždění. Ti všichni lidé dnes jsou jistě klidní, předpokládajíce, že v senátě vyhovíme také jejich tužbám a přáním a budou klidně očekávati nastávající činži a kvartál výpovědní. Není možno tedy zase ani libovolně činži zvyšovati a není možno ani libovolně vypovídati, pouze asi v 16 případech se tak státi může. V tom případě je to zajisté jistý pokrok, že se uvedly alespoň příklady, kde se vypovídati může, proti zákonu, který byl před 2 roky, kde bylo naprosto nemožno dáti z bytu výpověď. Ovšem vedle světlých stránek má zákon též stinné stránky. Předně omezuje disposiční právo s majetkem lidí jisté třídy, ačkoliv tito lidé jsou také občané a mají ústavou zaručen nárok na disposiční právo se svým vlastnictvím.

Také vidím vadu v tom, že zákon chrání povšechně nájemníky a nenapomáhá pouze slabým; on chrání též silné nájemníky, kteří nestaví, kteří neplatí vyšší činži přiměřenou svým příjmům. V malém bytě bydlí často lidé dosti kapitálově silní, poněvadž nemohou nalézt většího bytu a na druhé straně ve větším bytě bydlí ještě lidé z dob předválečných, lidé chudší, kteří musili zákonitě upravené zvýšení činže platiti.

Ale největší vadu vidím v tom, že následkem tohoto zákona nastala stagnace a jistá strnulost v bytových poměrech. Není možno také opatřiti si byt těm lidem, kteří ještě nikde nebydlí. To pokládám za velkou vadu. Nastává stagnace na základě toho zákona, bytové poměry se nemění. Tak na př. úředník, když je přeložen do jiného místa, bytu nenalezne, musí se odloučiti od rodiny, žije, jak se říká, na dvě strany, má dvojnásobné výlohy ve své domácnosti, a platy nejsou beztoho tak značné. Tato třída, lidí, kteří byli nuceni opustiti dosavadní své bydliště a působiště, je tímto zákonem nejvíce postižena. Tato stagnace v bytových poměrech je též zdrojem lichvy. Přes trestní sazbu §u 28 našeho zákona na ochranu nájemníků přece se ještě v Praze dnes žádá za 2-3 pokojový byt 20-30.000 Kč. To mi řekl úředník, který se zde hlásil o byt. (*Sen. Pánek: Nabídka a poptávka!*) Pravda, kdyby nebylo této ochrany nájemníků, zajisté by to bylo jako při volné soutěži. (*Sen. Thoř: To je při nových domech!*) Uvádím to jen, že na ochranu nájemníků se tato stagnace vyvinula a nemůže nikdo dnes popřít, že přes to, že jsou

²⁷ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/161schuz/S161003.htm.

přísné tresty na to lichvaření, přecejště musí vzít byt s nábytkem, zaplatit odstupné atd. Tato strnulost zase v sazbách činžovních, že není možno zvýšit nájemné ve starých bytech, tlumí soukromé podnikání stavební. Jistá věc je, že kdo peníze má, nevloží je do stavebního podniku, jestliže nemá aspoň naději, že je přiměřeně zkapitalisuje. Tento zákon je jistě provisorním. Je sice v přítomnosti nutným, ale doufám, že se nepomýšlí na jeho stabilitu, nýbrž že jej v našich intencích, že je provisorním zákonem. Musíme pomýšlet časem na jeho zrušení.

Jsou jisté obavy před zrušením, chovám je také. Neodvážil bych se pozvednouti ruky k tomu, aby byl zákon zrušen, poněvadž ty obavy jsou zde docela pozitivně zřetelné. Když se jednalo o zrušení ústředen, pronášely se také různé obavy, že bude znemožněno lidem se živiti, ale shledali jsme, když ústředny byly zrušeny, že obavy tyto se nesplnily. Naopak ještě lépe nám bylo nežli za vlády těch slavných ústředen. Zákon, který by se měl vypracovati, na který by se mělo pomýšlet, měl a musil by chrániti lidi skutečně sociálně slabé. Jenom pak bude míti své sociální odůvodnění. Tedy ne všechny nájemníky chrániti paušálně, nýbrž jenom sociálně slabé. Ovšem to bude vyžadovati individuálního šetření, ale možná, že toto individuální šetření bylo by na svém místě a uspokojovalo a uklidňovalo ty, kteří jsou tímto zákonem dnes postiženi. Je také nutno pomýšlet na to, abychom již jednou z domácích pánů učinili svéprávné, rovnoprávné občany. Nedá se upříti, že dnes majitel domu není svéprávným občanem, nemá disposičního práva se svým vlastnictvím, ač všichni ostatní občané je mají. Nesmíme se domnívati, že všichni domácí páni jsou >zazobaní< kapitalisté. Mluvil jsem onehdy s jedním bývalým domácím pánem, který mně pravil: >Měl jsem jenom dva šťastné dny v životě - po první, když jsem se stěhoval do svého vlastního domu, a po druhé, když jsem tento dům prodal a stěhoval se z něho.< Já vím, co všechno je spojeno se správou domu a musím říci, že osud a živnost domácího pána není vždycky závidění hodná. Říká se, že kdyby si člověk uložil peníze ve spořitelně, že by také více nedostal. Ale nezapomeňte, pánové, že se správou domu jsou veliké obtíže a starosti. Domácí pán je vlastně dnes neplaceným státním a obecním zřízencem, musí vybírat daně, musí se starati o objekt, aby byl daně schopný, atd. Kdo domu nemají, nejsou vysazeni poplatku z přírůstku - fiktivního přírůstku - na hodnotě domu na spadnutí o 60 % výše oceněného. Kdo má ve spořitelně peníze, ten s takovým šikanováním nemá co dělati. On si vybere své úroky, koupí si cenné papíry, výnosné cenné papíry, ovšem jednou za rok s tím má práci, ale malou a pak už nic, nikdo mu nemůže překážeti. Naproti tomu s nájemníky je veliká svízeľ. (*Hlas: Ale činži platí podnájemníci!*) Podnájemníci vždycky. Mnohý nájemník je ještě horší vydřiduch nežli domácí pán. To je nesporná věc. Ty případy bylo by zbytečno uváděti, je jisto, že nájemníci jsou teprve ti praví vydřiduši. Nájemníku nebrání zákon lichvařiti. (*Hlas: Ted' ano!*) Tímto zákonem se to trochu zlepšilo, ale budou přece ještě poměry takové, že se najde východisko z toho, aby se lichvaření aspoň částečně prováděti mohlo. Východisko takové se vždycky ještě najde. Kromě toho jsou někdy domácí páni staří lidé. Dům je výsledek jejich životní práce. Někteří se těšili, svou práci si vydělávali, myslili si, že na stará léta si opatří vlastní obydlí. V malém člověku je takový přímo ideální pocit blahobytu, když má vlastní střechu nad hlavou, protože se nedá upříti, že ze všech životních potřeb je klidný byt věcí nejlepší. Spíše se dovede člověk uskrovnovati v potravě, ale má-li peklo ve vlastním domě je to nejhorší. Tito staří lidé, kdyby neměli vlastního domu, připadli by beztoho na obtíž společností nebo příštímu sociálnímu pojištění. Jsou dnes odkázáni na nájemné, ale dnes výnos nájemného se zřetelem k opravám je nepatrný. Mnohdy výnos domu nestačí ani na živobytí. Domácí pán musí se

přičiňovati sám, musí pracovati. To ovšem nepokládám zrovna za zlo, ale jenom kdyby aspoň vždycky pracovati mohl!

Jednu výhodu bych viděl v tom, kdyby zákon byl zrušen, ovšem až to bude možné, že by přestalo placení na opravy. Toto placení na opravy, které se vyměřuje všelijak, často je horší než zvyšování činže. Tak si nedávno stěžovala starší jedna slečna, sirotek z úřednické rodiny. Nastěhovala se do bytu a hned po prvním čtvrtletí dostala výměr, aby zaplatila 1.200 Kč na opravy. Přišla se raditi, co má dělati. Řekl jsem: >S tím musíte k soudu, domácí není oprávněn vám to napočítati.< Ona těch oprav ani neviděla. Nejspíše provedl domácí ty opravy dříve a ona to má chudšas platiti. To by jistě dlouho trvalo, než by se zvýšila činže o 1200 Kč. Soud ji snad odsoudí k zaplacení, ovšem ne najednou. Nevím, jak to dopadlo, ale je to lehkomyšlnost. že má zaplatiti 1200 po krátkém pobytu. Kdyby bylo umožněno, aby se činže zvyšovala, řekl bych přiměřeně a byla v tom volnost do jisté míry, domácí by pak nemohl požadovati přírůzek na udržování domu, aby to platil nájemník, když je to povinností domácího.

Ovšem největší tíseň u domácích pánů spočívá v tom, že opravy jsou enormní. Znáám případ, že když se rozbijí 2 tabule v okně, účet za ně se rovná měsíční činži toho bytu. Má si to zaplatiti nájemník sám. Ten se však zdráhá, a tak domácí řekne, raději to zaplatím, než bych se soudil. Prosím, tak je činže měsíční pryč. Dříve taková tabule stála 60 h. Dnes stojí 15 K. To je 30 K, činže také 30 K, a domácí má činži pryč. Z toho musí zaplatiti 30 - 40 % přírůzek, a tak co potom člověku konec konců zbude? Do jisté míry musíme míti soucit s domácími. Ovšem hyenismus u domácích nenávidím, poněvadž vím, že někteří domácí se odváží říci za byt 600-700 K měsíčně. Co si myslí, koho má před sebou. Jsou lidé, kterým sotva zbude na živobytí. Jsou takoví tvrdí lidé, na ty by měl zákon doléhati, to bych chápal. Ale jistý ohled na domácí musíme míti. Jsou to také občané, jest jim zaručena volnost disposiční. Na to se musí pomýšleti v budoucnosti, dnes ovšem to jsou, co jsem vykládal, řekl bych, otázky budoucnosti, v přítomné době není možno zákon odstraniti a vůbec ho zrušiti. Ovšem bylo by potřeba také, aby stavební ruch se podnítil. Víam, že r. 1922 podle oznámení ministerstva bylo vystavěno asi 5000 domů s 11,000 byty. Stát přispěl okrouhle 700,000.000 Kč, ale více asi dělati nemůže, poněvadž losová akce úplně selhala. Někteří lidé jsou tak bezohlední, že ani los si nekoupí, ač by to pro ně nebylo velikou obětí. Je to lepší než akcie Bohemie, poneseu 2 %, a mají naději na výhru. To jsou ti nejtvrďší a nejlépe situovaní, těm je 500 Kč velikou obětí ve prospěch veškerenstva, kdežto kdyby podporovali losovou akci, mohli by lépe konati akcí pomocnou. Bohužel my bychom neměli tak naříkati na špatné zákony, jako na špatné republikány, na jejich charakter, že je málo soucitu mezi lidmi a že se neluští sociální bída účinnou svépomocí. (*Hlas: Proto jsme měli uložití nucenou půjčku!*) Kdyby byla nucená půjčka stavební nebo losová, myslil bych, že by tomu mohla pomoci. Dosud bez pomoci státní není možno stavěti. Takových ideálních lidí, kteří by vložili do stavby milion a viděli, že se to nebude úročiti ani jako 100.000 Kč, takových lidí nebude. Peněžní ústavy jsou vyčerpány, komuny by stavěly, ale nikdo jim na to nepůjčí. Stát peníze nemá a ústavy také ne. Těžko se vypůjčuje. Kde je chuť a kde to využili, jako u nás v Hradci Králové, tam ovšem vzniklo skoro celé město. To je možné proto, že obec měla majetek 40 mil., a proto mohla dáti něco do zástavy. Máme 30 mil. dluhů, ale snad se to vyplatí, poněvadž máme kde zůstávati. Kdo přijde do Hradce, řekne, to je ukázka, jak se luští bytová nouze za pomoci komuny. Někde ovšem staří páni v komunách, ačkoliv jsou tam teď moderní lidé, nechťejí dělat dluhy, ale zapomínají, že takový investiční dluh není vlastně dluhem. To musí zaplatiti příští generace. Dnešní to užívá, tak proč by neměla 30-50 let

platiti. Když by ti dnešní všechno uspořili, tak by se potomstvo svádělo k marnotratností. Rekli by: >Tatík šetřil, my můžeme utráceti.< Když se komuny zadluží, ti následující se budou musit nutiti, aby to zaplatili.

V tom případě vláda stavební ruch nezmůže, tu musí obecnstvo účinnou svépomocí pomáhati, a proto resumuji svůj výklad tím, že dnešní dobou ochrana nájemníků se zrušiti nemůže, musí se dále zase prodloužiti, jak byla navržena a já prohlašuji jménem své strany, že budeme hlasovati nejen pro tento zákon o ochraně nájemníků, ale i pro ty druhé dva, poněvadž tvoří komplex jednotných zákonů na zlepšení bytové nouze. Tím končím. (*Potlesk.*)

Příloha AG – Reylova řeč v rozpravě o stát. rozpočtu a fin. zákonu pro rok 1924 ze dne 13. 12. 1923.²⁸

Slavný senáte! Proti 22 kapitolám státního rozpočtu, které jednají o blahobytu národa a vyžadují nákladu přes 16 tisíc milionů, je vybavena kapitola XIII ministerstvo školství a národní osvěty se svými snahami o zvýšení kulturní úrovně v dosti skrovných mezích 845 milionů. Ministerstvo školství a národní osvěty má udržeti svým kulturním odborem rovnováhu proti přesile druhých odborů namnoze hmotného rázu. A přece i tato kapitola musila obětovati strážci našeho státního pokladu 22 milionů.

Ovšem povrchní pozorovatel našeho života snad by škrtl ještě něco z této kapitoly a zejména z titulu, kde se jedná o kultu, protože obor tento nerozmnožuje zdánlivé hmotné zálohy. Nezdá se mi, že by byl nějaký nepoměr, nebo pochybený poměr mezi podporou t. zv. církevnictví a školství, poněvadž na církevnictví celého odboru rozpočtu školského je pouze 1/12 věnována. Škrty v kapitole XIII. byly by pochybeny, protože je jisto, že k blahu individuálnímu a k blahu státnímu nestačí jen vzrůst hmotných hodnot, nýbrž také i hodnot mravních. Účelem státu není pouze sociální utilitarismus, blaho veřejné nespočívá jen ve hmotné, reální kultuře, nýbrž také v mravní ideální, vnitřní a duchovní. Důkaz k tomu spatřují v rozervanosti, jakou lze pozorovati mezi lidmi všech národů. Vzdor tomu, že za posledních 30 let sociální reformy značně v mnoha zemích byly provedeny, vzdor tomu, že zejména naše republika stojí v popředí států, které provedly sociální reformy velkého rázu a významu, přece jen spatřujeme rozladěnost a nespokojenost mezi lidem. A tuto rozladěnost spatřujeme proto, že se nám ještě dosud nepodařilo ani jinde, ani u nás v občanech sesílití mravní duševní síly, které by zvítězily nad sobectvím a nad zjištnými pudy, nad mamonem.

Je jisto, že reální kultura předhonila kulturu ideální, vnitřní. Toto rozpětí mezi nimi, mezi kulturou ideální a kulturou reální, vyvolává ten nebezpečný stav duševní rozháranosti mezi lidem. Dokud se nám nepodaří harmonii provéstí mezi kulturou ideální a mezi pokrokem kultury reální, budeme všude spatřovati třídní napětí, budeme všude spatřovati konfesní spory, nepřátelství mezi národy a není ani možno očekávati, že se nám porozumí na Slovensku, pokud se nám nepodaří vyrovnati veliký kulturní rozdíl mezi naším národem a slovenským.

²⁸ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/183schuz/S183015.htm.

Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/183schuz/S183016.htm.

Že přírodní a průmyslové bohatství republiky nestačí k zabezpečení jejího vývoje, zdůraznil vhodně vřelou apostrofou generální zpravodaj rozpočtového výboru poslanecké sněmovny p. dr **Srdínko**, když volal: >Československá vlasti naše, všem nám drahá, kterou nebesa obdařila všemi dary a statky hmotné přírody, kterou obývá lid tak inteligentní a pracovitý, která jsi dosáhla nejvyššího stupně politické samostanosti, co schází tobě ještě ke štěstí? To, aby ještě více lásky k bližnímu našlo cestu do srdce všech tvých občanů bez rozdílu národnosti, náboženského přesvědčení a bez rozdílu stavu a povolání. Více lásky, více kultury srdce je potřebí ve všech vrstvách národa a méně touhy po zlatě. Jen kultura srdce v nejširších vrstvách národa zaplaší hmotařství a jen v srdci občanů leží klíč ke štěstí drahé naší vlasti.< (*Sen. Chlumecký: Kultura srdce se utopila ve špiritusu!*) To je právě to hmotařství! Když jsme prohlíželi při pětiletém jubileu trvání naší republiky pokrok, který se stal na poli hospodářském a politickém, zajisté jsme našli mnoho, co plnilo hrdost naší hruď. Ale na poli kulturním je ještě mnohý temný kout, který vyžaduje prosvětlení, který potřebuje nápravy. Závady na poli hmotném a hospodářském jsou mnohem méně nebezpečny a dají se mnohem rychleji odstraniti, než závady na poli mravním, na poli duchovní kultury. Péče o rozvoj ethické kultury se již odkládati nedá, jak to naznačil prezident Masaryk v Paříži 16. října letošního roku, když pravil k závěru své řeči: >Míru potřebujeme všichni, abychom produktivní práci odčinili následky všeobecného ochuzení a toho mravního úpadku, který za války tak citelně sesílil a se rozmnožil. Nejedná se tedy pouze o nápravu politickou a hospodářskou i sociální, nýbrž o mravní, o všeobecné povznesení, o regeneraci lidstva.< (*Sen. Matuščák: Pan prezident Masaryk měl ale na mysli mravnost, které se v církvi neučí!*) Nemám na zřeteli církevní mravnost, nýbrž vůbec kulturní povznesení. Ale že je církevní mravnost důležitá, to si dovolím vám dokázat, pane kolego.

Mravnost musí býti v popředí všech našich snah, je také zajisté úkolem v přední řadě ministerstva školství a národní osvěty. Je to úkol sice důležitý a časový, ale velmi obtížný z toho důvodu, že člověk mnohdy snáze dovede zkrotiti síly přírodní a velmi obtížně dovede ovládnouti síly svého nitra. A při této práci jest vyloučena ovšem všechna šablonovitost, všechny mechanické pomůcky, poněvadž duševní síla řídí se jinými pravidly nežli přírodním mechanismem.

Již titul ministerstva školství a národní osvěty svědčí, že úřad tento sleduje osvětový čili kulturní rozvoj národa, a že má zvelebovati všechny prostředky, které vedou k osvětě a mezi těmi ovšem nejdůležitější a nejpřednější je škola. Těžkým jest zajisté úkol udržení kultury ideální mezi lidem, kdy pokrok technické reální kultury stal se heslem dne a kdy život moderního člověka stává se povrchním a honí se jen za požitky, které odkryla civilisace.

A co tvoří ideální kulturu? Ideální kultura jest nadvláda ducha nad silami a pudy přirozenosti lidské a jest vytvořená složkami: náboženstvím, mravností, uměním a vědou.

Dovolte mně, pánové, abych dal pojem náboženství. Mluvím-li o náboženské složce kultury ideální, míním tím náboženskou vložku člověka, která jest specifickou anebo přirozenou vlastností lidského rodu. Žádné zvíře náboženství nemá a nezná. Míním tím přírodní názor, který uznává nadpřirozeného činitele v dějství jak sociálním, tak také přírodním. Vliv náboženské představy byl v historii zajisté různý, jeden větší, druhý menší, ale neutuchl vůbec nikdy, jak to vidíme v současné době, když se zdálo, že

naturalismus a beznadějně nazírání na svět zachvátilo mysl veškerého lidu. My víme, že právě v této době, kdy byl naturalismus na svém vrcholu, slaví své vzkříšení novoidealismus, který se ujímá u všech kulturních národů a není bez vlivu na naši mladší filosofickou generaci. Že náboženství souvisí těsně s mravností, že jest jejím základem a bylo kolébkou vědy a umění, to jest známo z kulturní historie. Nebudu to zde dokazovati. Všecky zmíněné tyto složky ideální kultury musí býti předmětem péče ministerstva školství a národní osvěty, má-li jeho činnost krýti se také s jeho názvem. A tento úkol plní v lidu ministerstvo školství a národní osvěty prostřednictvím t. zv. lidovýchovy. Jestliže ministerstvo školství a národní osvěty v titulu kultu přiznává podpory na náboženské potřeby svých občanů, tím neposkytuje žádné milosti církvi. Každá církev musí svým vnitřním obsahem se udržovati a ne podporou státu. (*Sen. Matuščák: Mimo to ještě odebírají občanům vejce a zrno!*) To jistě dávají dobrovolně, jistě k tomu nemusí býti nuceni. Není to nevyhnutelné k udržení církve, to je vyloučeno, na tom nespočívá trvání církve.

Ale i po rozluce církve od státu musilo by ministerstvo školství a národní osvěty podporovat kultové potřeby lidu, protože by se tím jinak zanedbávala důležitá složka ideální kultury a podrýval by se základ složky druhé, totiž mravnost. (*Hlas: V Americe nedávají ničeho na kult!*) Vždyť i americký stát podporuje kultové potřeby lidu. Všimněte si, pánové, že je to skutečnost, že to není jen líčení nějaké nepravdy. Že je potřeba, aby mravnost byla podporována, to jest vidět nejlépe z případů ze soudní síně a z těch výroků porot, kde pozorujeme, že mezi lidem začíná se ztrácet pocit odpovědnosti.

Ministerstvo školství a národní osvěty budí v lidu zájem pro umění a dobrý vkus, ale jsou v tom značné obtíže. Jemný vkus mezi lidem rozhodně upadl a to právě následkem převahy hmotářského názoru životního. Když se pořádají umělecké koncerty, na př. Filharmonie, bývá tam dosti prázdno. Odbývá-li se nějaký sportovní zápas, tlačí se tam 10-15.000 lidí za každého počasí, přes to, že tam není vidět nic, než produkce najatých a dobře placených zápasníků. Víte, že i zápasy řecko-římské jsou přeplněny a málem by nás potkala hanba, že by se u nás byly pořádaly také býčí zápasy v Bratislavě. To jsou známky pokaženého vkusu.

Divadelní hry bývají velmi málo navštěvovány, když běží o nějakou vážnou hru. Stojí-li však na divadelním návěští, že mládež do 16 let nemá přístupu, tak jest naplněno mládeží od 12 do 60 let, že tam není ani místečka. Když se dává klasický kus, je prázdno, a musejí se posluchači shánět. A zejména tam schází mládež, která jednou má vésti náš lid.

Ovšem, to je zaviněno jednak upadajícím vkusem, ale někdy kazí i divadelní správa sama, která lichotila různým zálibám obecnosti a zanedbala takto vážné vzdělávací akce.

Též, pánové, popularisace vědy se nám dostatečně nedaří. Jeví se již jakési ochabnutí u posluchačů. S počátku byly přednášky naplněny, takže se pořádaly třeba dvě za týden, začalo to váznout a váznout, až to došlo tak daleko, že když je tam 20 posluchačů, bývá již plno, a někdy se musíme spokojiti jen se 3. Ale, prosím, neděje se to také mnohdy bez viny pionérů vědy.

Okresní osvětové svazy se namnoze minuly se svým cílem. Měly za úkol popularisovat vědy. Znáám v jednom okresu, dosti pokrokovém, působnost osvětového svazu. Opatřili si skioptikon a tu by člověk očekával, že budou skutečně popularisovat vědu a historii českou, ale zatím, prosím, tito pioněři za dobrý honorář cestovali po vesnicích se >španělskou inkvisicí<, s >tajnostmi klášterů<, báhorkami o vzniku člověka atd. Tím tak pokazili vkus, že na dobrou, vážnou přednášku obecnstva neseženete. Já nechci, pánové, se zmiňovat o tom, že vedle španělské inkvisice, která byla rázu politického, byla také inkvisice husitská, protestantská, anglikánská a teď je i inkvisice bolševická. (*Sen. Matuščák: Husitská byla lidská, ale španělská, ta nebyla lidská!*) Ta byla hodně lidská, poněvadž se dotýkala těla. Jen si přečtete zprávy, jak to vypadalo. Pravda je, že najdeme v historii mnoho temných skutků, za které bychom dnes nemohli brát plnou odpovědnost, a že nebylo žádného rozdílu v té hrubosti mravů, ať to byli katolíci, anglikáni nebo jiní, ale strašně jest, že se to děje v moderní době ještě dnes, kdy lidstvo zjemnilo, že inkvisice jest ještě v době, litera jest 300 až 400 let od středověku daleko. Myslím, že osvětový svaz nemá dělati konkurenci >Kočkově panoptiku<, kde se ukazovaly figuríny, jež drásaly nervy obecnstva a budily nízké vášně. To není žádná lidovýchova. Ministerstvo školství by mělo na to dohlédnouti a dávat si předkládati seznamy o tom, co se tam všechno přednáší. Na jednom okrese to stálo 7.000, a víme, že to byly většinou tyto hrůzostrašné přednášky, se kterými se chodilo po venkově.

Také knihovny, které se zakládají, mají býti takové, aby byly přístupny niveau posluchačů, mají tam býti také autoři staří, nejen moderní, mají tam býti i katolické spisy. Nesmíme zapomínati, že to není vědecká knihovna jen pro vědátory, že je to také pro lid, který chce mít zdravou četbu, která je skutečně pro něho potravou duševní.

Prostředky ideální kultury jsou četné, ale nejrozšířenější je škola. Škola dnes je úplně v rukou ministerstva školství a tak ovšem také ministerstvo za ně přejímá plnou odpovědnost. Dnes již odpadá fráze o nadvládě církve ve škole. To patří minulosti. Dnes naopak by si mohly církevní kruhy stěžovat na ten nevděk, kterým se zapomíná na historické působení církve, že do konce století XVIII. se nikdo nestaral o národ, když vladaři a velmoži měli jiné choutky, měli své hony atd. Jen církev udržovala kulturu až do konce století XVIII. (*Hlas: Ve svůj prospěch!*) Ne ve svůj prospěch, nýbrž ve prospěch lidstva, jak Angličan Gladston prohlásil, že církev po 15 století byla jedinou pěstitelkou věd a umění. Když někdo studuje dobře historii kulturní, vidí zásluhy církve, co ona všechno vykonala. Nechci věřiti, že by tak skvělá instituce neměla své stíny, neboť i to nejsilnější světlo má své stíny, ale nechci také věřiti, že na ní nebylo nic dobrého, jak často slyšíme. (*Sen. Matuščák: Někdo nechodí do kostela a má více mravnosti, než ten, kdo tam chodí!*) Já znám mnohé, kteří do kostela chodí a mají své chyby a mnohé, kteří říkají, že jsou lepší, než ti, co věří, ale je to spíše chlouba.

Jestliže lidovýchova má překážky, má škola též své překážky a její úkol je těžký a tím těžší, že ztrácí důvěru občanstva jak ve správnost svého cíle, tak ve vhodnost své metody, a také současné poměry jsou velmi dobrému působení školy na závalu. Dnes lze pozorovati, že škola postrádá dřívější podpory rodinné v mravní výchově. Rodičové následkem těžkých sociálních poměrů, ne všichni, ale mnozí, mají starosti o živobytí, nemohou se věnovati a všimati si výchovy svých dětí, jiní jsou příliš nesvědomití a nedbalí a děti jsou tedy odkázány na sebe, těší se velké svobodě a vrhají se do života, chutnají hltavě všechny požitky moderního života bez všeho výběru, nemajíce tolik rozumu a tímberou velkou zkázu na své duši, na své mravnosti. A když takový materiál

přijde do školy, je působení škol na závalu a ostatním dává pohoršení. Mimo to si musíme stěžovati, že moderní mládež ztrácí zájem o ideály. Že ztratila zájem o náboženské ideály, to by snad někdo mohl považovati za úspěch pokroku, ale mimo to ztrácí také ideály vlastenecké. (*Tak jest!*) Nechci se zmiňovati, že zde v Praze našlo se několik studentů, kteří se přihlásili, že jsou bez národnosti. Já si nedovedu takového živočicha představit, že by byl bez národnosti. (*Hlas: To je smutné!*) Je to smutný fakt, ale aspoň časopisy přinesly o tom zprávu. A pak též to je trapné, že při oslavě pětiletého jubilea trvání republiky 28. října mládež se vzdalovala těchto slavností. Na př. schůze Národní rady se daly bez studentů, bylo tam hodně starých vlastenců, ale studentů velmi málo. Znam okresní město, kde byla na náměstí slavnost, mluvil tam legionář důstojník, mluvil pěkně, ale kolem tribuny se stavěli staří lidé, mládež však promenovala na korse s holčičkami a tak hlasitě, že vojáci musili utvořiti kordon, aby smích a zábava nevyrušovala řečníka.

To jsou ovšem věci, které nás musí naplniti obavami do budoucnosti. Pánové, je jisto, že v říši ideálu je soudržnost zrovna tak, jako v přírodě. A padne-li jedna idea, vyvrátí-li se jeden základ ideí, jistě zakolísají všechny ostatní. Mám obavu, že s křížem ze škol odchází také zájem pro znak republiky.

Vedle nezaviněných obtíží školních jsou také některé zaviněné. Ovšem, dějí se pokusy, aby se to odstranilo, ale ve všechny ty pokusy nevěřím. Stal se pokus ten, aby se profesorky umístily také pro vyučování ve vyšších třídách. Četl jsem nedávno v denních listech, jaké útrapy zkouší inteligentní žena klackovitostí a nezvedeností studentů. Gentlementství se nedostavilo u mládeže, a je jim velmi obtížné. Nevěřím také, že přinese žádoucí výsledky vyučování novému předmětu občanské nauky a výchovy, jestliže se nebude přednáseti tak, jak je nařízeno malým školským zákonem, a myslím, že to zrovna poškozuje tento důležitý předmět, když se namnoze zaměňuje s laickou morálkou a výchovou. Že se na to myslilo, a že se to někde také děje, dokazují prospekty a letáky, které se rozšiřují. Mnohdy učitelé domlouvají, aby rodiče neposílali děti do náboženství, že to nahradí občanská nauka. Účel občanské nauky jest zajisté ideální a podle důvodové zprávy malého školského zákona má tato občanská nauka seznamovati se základními poznatky o státu československém. Má vésti k výchově, aby každý bez rozdílu a bez újmy národnostní a náboženství už od mládí byl schopen poznávati svá občanská práva a také své občanské povinnosti k republice. Občanská výchova má býti k výchově demokracie, lásce k národu, vzájemné snášenlivosti, úcty a lásce. Je to zajisté ideální cíl a přáli bychom, si, aby tento cíl občanská nauka a výchova dosáhla. Ale jak se provádí? Ne vždy a všude podle zákona. Učitelé ovšem dnes nemají předběžné vědomosti ani věcné, ani metodické o tomto předmětu, poněvadž nepřednáší se tomu na učitelských ústavech, jsou odkázáni a spoléhají na kursy a příručky, které byly vydány k tomu předmětu. Tyto příručky často zaměňují občanskou nauku s laickou morálkou a špatně informují učitele.

Četl jsem v >Národních Listech< o školním úkolu, který byl diktován. Obsah jeho byl as tento: >Dnešní společnost dělí se v podstatě na dvě třídy, na proletariát a kapitalisty, kteří nepracují, anebo ne tolik, aby jejich příjmy odpovídaly práci.< Tak to bylo diktováno, já nic nepřidávám. Vzal jsem z toho jen krátký obsah. Pokud mi je známo z předních spisovatelů sociologických, vím, že společnost se dělí na stavy podle povolání, na rolnický, řemeslnický, dělnický atd. Co se týče příjmů, dělí se ne na dvě, nýbrž tři třídy: Podnikatelé, dělnictvo, t. j. proletariát a buržoasii. Když se mládež má poučovati o společnosti, o jejím složení, má se poučovati správně.

Je rozhodně nesprávnou záměna občanské nauky s laickou morálkou. Pročetl jsem několik takových příruček, na př. Skořepovu a Novotného. Oldřich Novotný, Příručka mravouky pro školy obecné, vydána 1921 péčí zemského ústředního spolku jednot učitelských v Čechách. Když rodiče dostanou takovou příručku do rukou, nedivte se, že se děsí, co všechno mládeži se přednáší. Já jsem shledal v ní naprostý náboženský nihilismus. Podle důvodové zprávy >bez újmy náboženství a národnosti má se seznamovati mládež s povinnostmi a právy občanskými<, a tam se doporučuje náboženský nihilismus. Bůh je výmysl lidí, nesmrtelnost duše je názor divochů, církve není žádná, ani katolická, ani evangelická, ani československá, ani turecká, každý má svou vlastní církev. Člověk jest sám sobě církví atd. To jsou příšerné věci! Jedno slovo jsem nenašel, že církve udělala něco dobrého.

Zajímavý je názor o vojsku - to by mohlo zajímati pana ministra obrany. Tam je to asi tak citováno: >Je válka a půjdou vojáci jako berani na jatky. Ale mají v sobě tolik síly, aby, kdyby chtěli, zavedli by zdravý rozum.< - To jest zkrátka a dobře, že by odepřeli poslušnost. Pánové, já nechci chválit válku. (*Sen. Matuščák: Pane kolego, nezapomeňte, že jste panu ministrovi chtěli také dopomoci k vítězství, že jste posvětili zbraně!*)

Pane kolego, já jsem náhodou z města, kde vyráběli dělníci v továrně spoustu šrapnelů a jakživ si neposlali pro nikoho, aby jim je posvětil. Vždycky to posílali na frontu bez posvěcení. A žádný generál se netázal, když přišel vagón, jest-li je to posvěceno. To jest vidět, že jsme válku neprodlužovali a že svěcená voda tomu nepomohla.

Pánové, já nechci snad válku chválit, toho jsem dalek. (*Sen. Jarolím [německy]: Ale my to slyšeli a nemluvili ani dobře německy, kteří nám o tom německy kázali!*) Pane kolego, však ti se ztratili z našich řad, ti jsou někde jinde. (*Různé výkřiky.*) - Dobře, připouštím, ale je jisto, že když se vykládá o militarismu, tak se musí mládeži vysvětliti, že jako individuum, jednotlivec, má právo sebeobrany, tak také kolektivní individuum, jakým je stát, má právo sebeobrany. Válka útočná je jistě špatná, ale obranná - je přece dovolena. Kdyby nebyla dovolena, tak jsme všichni pokrytci, proč povolujeme rozpočet na vojsko? Škrtněme tři miliardy a nepotřebujeme žádné vojsko držet. Já bych s tím také souhlasil, kdyby to bylo možné, abychom bez vojska existovali. A když jednou to zlo zde je, pokud vášně lidské budou a pokud se najdou lidé, kteří neznají citů právních, je dobře, aby člověk nosil s sebou revolver. Pak se ale nemá dnes vykládati dětem: >co jste jako berani, seberte se, udělejte pořádek!<

Mohl bych ještě jednu kapitolu citovat: Vojáci na přední stráži řeknou: >Co je nám do toho, ať si to ti potentáti mezi sebou odbudou.< - Tedy, prosím, buďto vojsko, ale pak musí býti věrné svému poslání, nebo vůbec nic a nebudeme na ně platit, můžeme za ty peníze... (*Sen. Matuščák: Ale je psáno: Nezabiješ!*) - Pane kolego, ale bránit se může každý. A kdyby vás někdo napadl v lese, tak, myslím, že se budete také bránit. (*Sen. Matuščák: Samozřejmě!*) No tak vidíte.

Je zajisté důležitou složkou ideální kultury náboženství a proto také i školní úřady mají je podporovati. Jenže často vidíme, že právě školní úřady ignorují náboženství. Dávám zase příklad: V čítankách, které jsou od 10 -11 let, máte vynecháno i v člancích od spisovatele Raise slova >Bůh< a >modlitba<. No, to je mrzačení spisů českého zasloužilého spisovatele, to si nemají úřady školní dovolovati. A je to zapírání také charakteristických znaků našeho českého lidu. Vždyť my ducha českého lidu nepoznáme v kavárenské společnosti, nýbrž v prostém lidu.

Ostatně, v takových čítankách prošly ještě jiné nehoráznosti. Vždyť byla podána interpelace kolegy z agrární strany, kde v jedné učebnici školní pro kandidáty učitelství stálo: >Rolnictvo zbohatlo za války přirozeným během věcí vůbec, i lichvou.< No, to jest dosti nepříjemná věc, když se vyučuje mládež, že jeden stav, tak důležitý v republice, jsou lichváři. Vždyť přece za oběti, které občané platí na školství a stát, mohli by býti ušetřeni takovýchto přezdívek.

Nespornou je tedy, pánové, nutnost péče o ideální kulturu, o její všechny složky, a proto i o náboženství. Náboženství není důležité pouze pro školní výchovu, je důležité také pro veřejný život. Čím dříve přestane pustošení náboženských představ, tím dříve se nám podaří uvést soulad mezi ideální kulturou a materiální a tím dříve se nám podaří uspořádati sociální poměry. Přehlízíme mentalitu 90 % svých občanů a honíme se po nezáživných ideách ciziny.

Když už chcete hledati poučení ciziny, vezměte knihu dr Radbrucha, bývalého německého říšského ministra spravedlnosti, jenž v knize >Kulturní učení socialistické< píše o náboženství: >Duchovní moc, tak mohutná, jako je náboženství, nemůže býti umlčována ve výchově příští generace z důvodů naší náboženské minulosti právě tak, jako z příčin naší náboženské budoucnosti, neboť současné kultuře bez křesťanství nelze vůbec rozuměti. Mládež, která by postrádala poučování o náboženství, byla by odstraněna od nejvzácnějších statků naší kultury. Než ani z důvodů naší náboženské budoucnosti nesmíme pustiti naše děti do života bez výchovy v jemnější náboženské formě, kterou jsme zdělili, neboť jinak klesne do nejsurovější pověry.<

Je jisto, že člověk musí míti své bohy, jestliže nemá pravého boha, nahradí si ho fetišem a nebo dokonce zlatým teletem. To je výsledek historické zkušenosti. V Itálii nebylo přes 30 let vyučováno náboženství ve školách. Letos ministr školství Giovanni Gentile zavedl povinné vyučování náboženství ve školách italských. Krok svůj odůvodnil v >Gazetě di Venezia<: >Jsem přesvědčen, že k výchově národa opravdu velikého, opravdu silného je naprosto nutno, aby zde byl náboženský světový názor. Proto musí děti navštěvovati náboženské vyučování, protože tato činnost duchovního vzdělání nedá se nahraditi žádným jiným odborem. Myslím, že největším neštěstím italského lidu, pravá příčina jeho úpadku a duševní rozervanosti, je rozklad náboženského názoru. Dále jsem přesvědčen,< praví dále ministr, >že mezi různými konfesemi katolictví více a lépe než kterékoliv jiné vyznání uvádí ducha a mysl do náboženského názoru životního.<

Přes to, že tato slova pronesli ministři cizích států, mohla by nalézti pochopení i u nás, protože náš národ trpí velikou náboženskou roztržetostí. V Čechách tou dobou máme 16 konfesí, 16 církví, vedle četných lidí bez konfese. To se jeví ovšem také v lhostejnosti ke všem duševním zálohám a hodnotám. Vzpomínám výroku profesora Masaryka - je obsažen v Sociální otázce str. 659: - >Když umřel Kristus, stala se tma po vši zemi a zatmělo se slunce. Zatmění se nitro člověka, ať již v něm zemřel Bůh, ať si ho sám v sobě zabil.<

Ztráta náboženské víry značí tedy temnotu a ničení náboženských představ v duši bližního, značí šíření tmy, čin nekulturní a protisociální. Školy naše musí se vybaviti z bludného prostředí, do něhož zabředly mylným názorem o ceně náboženství a špatným pochopením republikánské volnosti, která neznamená znásilňování přesvědčení, nýbrž vzájemnou snášenlivost a úctu k cizímu každému přesvědčení.

O nic nám nejde, než o plné právo na svobodu náboženskou, ale nechceme svobodu pouze na papíře, ale i v praxi, tedy ve škole, v kostele, úřadech a veřejném životě. To je to, co od republiky očekáváme a právem smíme očekávat.

Ministerstvo školství a národní osvěty musí být na výši sociálních potřeb a proto musí pečovat o rozvoj všech složek ideální kultury. V předpokladu, že lepší pochopení potřeb sociálního života nalezne cestu i do ministerstva školství a národní osvěty, jakož i do našich škol, budeme hlasovat pro státní rozpočet. (*Potlesk u stoupců řečníkových.*)

Příloha AH – Reylova řeč v rozpravě o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří ze dne 8. 10. 1924.²⁹

Slavný senáte! Moderní výroba kapitalistická vytvořila již do 50 let minulého století v dělnictvu zvláštní třídu lidí, t. zv. proletářů, kteří byli vyřazeni ze společnosti lidské. Sombart ve svém spise o proletářích vykládá a popisuje zvláště tento druh lidí, který neznal ani úsměvu ostatních spolublížních, ani snad úsměvu přírody, poněvadž byl omezen od svého mládí na úzkou ulici, znal snad nebe jen z toho místa, kde prožil své mládí na dvorečku a ulicích velkoměsta.

Již starověk znal proletáře a nazýval ty občany proletáři, kteří státu přispívali pouze svým potomstvem. Moderní proletář slouží společnosti svou prací, nemá kromě tělesných sil svých žádného majetku. Pokud proletář může pracovat, zabezpečují jeho tělesné síly jemu také životní existenci. Když se však jeho tělesné síly vyčerpají, stává se mu ve stáří nebo neschopnosti k práci život obtížným a připadá za obtíž svému okolí, obci a státu.

Nedivno, že trpce pozoruje proletář, kterak z hmotných hodnot, které po celý život tvořil, nedostává se mu podílu ke stáru ani na skromné živobytí. Sociální tato nespravedlnost vedla dělnictvo i soucitné lidi ke snahám, aby pracujícímu lidu byl zajištěn jistý důchod i v době, kdy nemůže dělník pracovat, tedy po čas nemoci, úrazu, dočasné nebo trvalé neschopnosti k práci a ve stáří. Toto pojištění jistého důchodu dělníkovi zve se sociální pojištění a je předmětem předloženého zákona.

Jestliže hodnotíme osnovu zákona po stránce formální, shledáváme v ní jisté přednosti a také vady. Jedna vada vězí v tom, že vztahuje se pouze na zaměstnance v námezdním poměru a zahrnuje asi 2 1/2 milionu lidí v republice. Nevztahuje se na samostatně výdělečné malé lidi středních stavů, kterých je asi 1 1/4 milionu. I střední stavy, malí rolníci a maloživnostníci trpí zajisté tíživými poměry nynějšího peněžního hospodářství a proto zajisté zaslouží i oni státní sociální péče. Útěchou nám je ovšem slib vlády, že se počalo již s přípravami k tomuto sociálnímu pojištění středostavovskému.

Jiný nedostatek v předloze spatřuji v tom, že zákon nezahrnuje též úrazové pojištění. Je však pravda, že úrazové pojištění je jiného rázu, nežli nemocenské, ale přece souvisí úraz s pojištěním invalidním a proto musí být časem přiřazeno i úrazové pojištění k sociálnímu. Tím se jistě zjednoduší režie správy, získají se zapracovaní odborníci do správy a bude lepší přehled pojištěnců.

²⁹ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/227schuz/S227001.htm.

Přednosti zákona jsou mnohé, takže budí naději, že časem, po získaných zkušenostech v budoucnosti vhodnou novelisací zákona budeme mít dokonalé sociální pojištění. Přednost zákona spatřuji v tom, že slučuje nemocenské pojištění s invalidním a starobním. Zajišťuje za jistých podmínek také důchod vdovský a sirotčí a podporuje populaci a zdraví ženy - matky. Zákon zjednodušuje dále režii, snižuje náklady nemocenské a to, co ušetří se na nákladech nemocenských, věnuje se starobnímu a invalidnímu pojištění.

Přednost navrhovaného sociálního pojištění je také v tom, že není žádným zaopatřením, žádnou almužnou, nýbrž pojištěním, které je založeno na základech svépomoci, soběstačnosti čili ekvivalence a na společenské solidaritě. Pojištěnec nebude brát žádné almužny, nýbrž obdrží svým časem důchod, na který si sám platil. Tento právní nárok na důchod povznáší jistě sebevědomí dělníka a odpovídá také modernímu názoru na povahu sociální péče.

Zásada soběstačnosti a ekvivalence odůvodňuje předpoklad, že pojištění bude u nás prospívat v budoucnosti, protože renty nebudou větší než placené příspěvky a určité příspěvky státní. Není tedy žádné obavy před zhroutilím tohoto díla v budoucnosti. Proto také při přípravě osnovy zákona o sociálním pojištění měli hlavní slovo odborníci, pojistní matematici, na něž plně spoléháme. Matematika je jistě jediná věda, která ještě nemusila své výsledky odvolávat. Mimo to jmění sociálního pojištění bude spočívat hlavně v živých pojištěncích a ty nelze vůbec defraudovat. Tento kapitál živý se nám vůbec nikdy ztratit nemůže.

Užitek z pojištění bude mít zvláště příští generace a proto důvodně břímě sociálního pojištění bylo také uvrženo i na příští generaci. Velikým ziskem pro zákon o sociálním pojištění jsou bedlivé matematicko-pojistné výpočty odborníků, kteří každý možný nepříznivý případ v budoucnosti, jako na př. pokles valuty nebo vznik epidemii vzali v úvahu svých výpočtů a tím dali zákonu takový základ, že málokterý zákon dosud přijatý v republice má tak bedlivě propočtené finanční výsledky. Z těchto odborných výpočtů a ze svrchu uvedených zásad plynou logicky dále některé důsledky a to stylisace paragrafů zákona, pak stylisace o organizaci léčebné péče i správy, takže skutečně nelze na předloženém zákonu nic měnit, nechceme-li zvrátit vůbec celé dílo. Tentokrát senát jistě s dobrým svědomím může schválit v plném znění usnesení poslanecké sněmovny.

Jestliže oceňuji vnitřní hodnotu a význam podané předlohy o sociálním pojištění, shledávám, že toto dílo je dílem sociální i politické prozíravosti a zároveň sociální spravedlnosti k pracujícím lidem. Nebylo by jistě zdravo společnosti vůbec a státu našemu zvláště, kdyby dělník stále byl udržován v mimořádném a výlučném postavení proletáře bez práva na lidskou existenci. Sociální pojištění je jistě jedním z prostředků který směřuje k odproletarisování dělnictva a zařazení jeho mezi ostatní společenské třídy. Sto milionů lidí v Evropě nesmí být ponecháno v zoufalé situaci a dva a půl milionů lidí v republice nesmí být vhnáno do tábora komunistického. *(Tak jest!)* Také dělník má právo, aby svou práci konal radostně u vědomí, že po vyčerpání tělesných sil bude prožívat konec svého života v klidném odpočinku při slušném zaopatření. Společnost tím získá nesporně na sociální smíru a stát získá oddané příslušníky mezi dělníky, kteří budou mít vždycky zájem na udržení státu, jenž svými příspěvky přispívá na jejich starobní důchod. V rozervaném státě neměl by dělník jistě žádné naděje na starobní důchod ve stáří. V tomto ohledu je pravdou, že sociální pojištění prospěje i

buržoasii a že zabije vlastně komunismus. Odtud pozorujeme také tu nerudnost, kterou přivítal komunismus sociální pojištění.

Po stránce hospodářské bude míti sociální pojištění blahý vliv na zdárný vývoj výroby průmyslové, neboť bude udržovati zdraví a tělesné síly pojištěnců a bude míti také jisté vliv na šetrnost a spořivost v kruzích dělnických. Sociální pojištění včasným léčením zachrání zdraví a život tisícům dělníků, čímž zachrání průmyslu lidskou drahocennou sílu výrobní, bez níž zdar průmyslu je vůbec nemožný. Oč více vydá výrobce na sociální pojištění, o to více získá na ušetření drahocenného materiálu pracovního. Také nesdílím obavu, že sociální pojištění podlomí spořivost mezi dělnictvem. Naopak soudím, že povzbudí chuť ke spořivosti.

Důchod invalidní i starobní značí zajisté jisté jmění, a učí zkušenost, že jenom ten člověk šetří, kdo již malý kapitálek má. Kdo vůbec nic nemá, tu se mu zdá, že malá částka peněz nic neznamena, a proto nešetří. Kdo však již má nějaký malý vklad uspořený, má radost z každé přebývající koruny a snaží se ji uložit. Dělník bude jistě šetřiti, aby si zlepšil důchod starobní, a jistě také dnes vedení dělnické třídy bude jistě nabádati k šetrnosti, nežli se to dalo dosud v minulosti.

Mravní význam sociálního pojištění byl již vzpomenut, když jsem uváděl vůdčí zásady osnovy zákona, který nebude dávatí almužny, nýbrž uspořený a zákonem zaručený důchod. Zákonitý důchod povznese sebevědomí dělníkovo, když sezná, že jeho práce nerozmnožuje pouze mamon, ale i tvoří záruku životní existence. Tím se blížíme k tomu ideálu sociálnímu, aby práce byla spojena s kapitálem.

I stránky hygienické lze si zde povšimnouti. Člověk jedinec je ohrožován nemocemi svých spolulidí, jakož zase sám ohrožuje jiné občany nemocemi, které si přivodil. Bude-li sociální pojištění zvýšenou nemocenskou péčí dbáti o preventivní prostředky proti chorobám dělnickým, bude tím také dbáno o hygienu celého národa. Sociální pojištění ulehčí také obcím, okresům i státu v nákladech na léčebné, nemocnice a zdravotní ústavy. Co dáme sociálnímu pojištění, obdržíme zpět úsporou na dávkách a daních pro hygienická zařízení.

Sociální pojištění nemocenské, úrazové, invalidní a starobní je v Německu zavedeno již od r. 1885, a přetrvalo toto pojištění i zhoubné následky světové války. Za 20 let, v letech 1885-1905 toto sociální pojištění mělo příjmů 7345 milionů marek, k tomu přispělo. dělnictvo 3000 miliony marek, podnikatelé také 3000 miliony marek, stát přispěl příspěvkem 386 milionů, na úrocích se získalo 670 milionů. Sociální pojištění vydalo v těch 20 letech dělnictvu 5267 milionů marek, 10% vyžadovala režie. Zisk činil 1722 miliony marek, z čehož 2/3 připadly pro invalidní a starobní pojištění.

Přes tato blahodárná opatření v Německu shledáváme tam mezi dělnictvem i jisté sklony ke komunismu, z čehož plyne, že nesmíme v sociálním pojištění spatřovati nějaký všeobecný lék nějakou takovou Panuceu pro pokojné sociální soužití v budoucnosti, protože hmotné zaopatření nestačí člověku k plné spokojenosti. Vedle těla má člověk i duši, vedle potřeb hmotných má potřeby také duchovní i ideální; ne samým chlebem živ je člověk. Bylo by potřebí snad ještě sociálního pojištění pro ideální kulturu mezi dělnictvem. V té příčině připadá státu i stranám, které vedou dělnictvo, vážná povinnost, aby pečovaly o náležitou mravní a společenskou výchovu dělnické třídy. Dnes, po 76 letech od vydání Marxova komunistického manifestu, mohlo by býti

již uznáno, že materialistické zásady v něm vyslovené, nejsou vhodnou methodou pro vedení dělnické třídy. Ne třídní boj, ale třídní soužití a vyrovnání musí býti heslem přítomné doby. Jestliže kde jinde, pak jistě v našem mladém státě musí býti praktikována zásada součinnosti všech tříd a vrstev národních, neboť jinak nebude moci samostatný náš stát splniti své povinnosti a naděje v něj kladené.

Vítám v předloženém zákoně o sociálním pojištění cenný příspěvek k třídnímu dorozumění i sociálnímu smíru a prohlašuji za lidovou stranu, že budeme ochotně pro přijetí zákona hlasovati. (*Výborně! Potlesk.*)

Příloha AI – Reylova řeč v rozpravě o stát. rozpočtu a fin. zákonu pro r. 1925 ze dne 12. 12. 1924.³⁰

Slavný senáte! K udržení politické samostatnosti potřebujeme nutně hospodářské soběstačnosti a mravní síly lidstva. O hospodářskou soběstačnost usilují všechny kapitoly státního rozpočtu, který jistě zasluhuje takové pozornosti, jakou mu věnuje cizina, která nám radí jakousi kuratelou našich státních výdajů. Ale myslím, že předčasně. Jisté zrnko pravdy v této radě přece spočívá, že bez hospodářské soběstačnosti svobodu politickou si neudržíme. V rozpočtové debatě nedá se ovšem již cifra měniti, ale lze mluvit o účelnosti výloh a nadhoditi počiny a návrhy pro příští rok.

Pro samou péči o založení a zvýšení blahobytu nesmíme zapomínati na prostředky, kterými lze blahobyt udržeti nejenom v přítomnosti, ale také v budoucnosti, protože samostatný náš stát má blažiti také i příští generace. Nejdůležitějším předpokladem k zachování svobody politické i hospodářské je mravní síla lidu, kterou lze získati jenom vhodnou výchovou jedince v rodině, ve škole a ve veřejném životě. Politickou a hospodářskou svobodu si udržíme jen tehdy, když naše činnost politická a hospodářská bude spojena s kulturním úsilím. Kulturní snahy národa musí podporovati také stát, protože do úkolů moderního státu patří také podpora kultury. My máme zvláštní ministerstvo vyučování a národní osvěty pro podporu osvětového pokroku, a lituji toho, že z úsporných důvodů musilo i toto ministerstvo ze svých požadavků sleviti.

Nesmíme se ovšem domnívati, že pro kulturní rozvoj národa učiní se dosti, když ministerstvo školství a národní osvěty dotuje vzdělávací prostředky, nýbrž každý jedinec musí ke kulturnímu pokroku přispívati svým vlastním i mravním vzděláním. Stát je zajisté pouhé abstraktum, něco neživotného a úkol jeho provádějí vlastně jeho občané. Zkušenost potvrzuje, že hodnota a síla státu závisí daleko méně od dobré jakosti jeho ústavy, než od dobré povahy jeho občanů. Národ i stát je souhrnem jedinců a pokrok vzdělanosti závisí od osobní ušlechtilosti mužů, žen a dětí, ze kterých se společnost skládá, a naopak, co nazýváme úpadkem státu a národa, není nic jiného než zvrácenost života jedinců.

Moudrá ústava i spravedlivé zákony mají zajisté vliv na povznesení veřejné morálky a kulturního pokroku, ale žádný zákon sebe lepší neučiní z lenocha člověka příčinlivého, z marnotratníka šetrného, z opilce střízlivého a z revolučního buřiče loyálního občana. Tuto mravní nápravu může učiniti pouze individuální počín a souhrn ušlechtilých

³⁰ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/239schuz/S239001.htm.

Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/239schuz/S239002.htm.

návyků při rozumné a svědomité výchově dobrých charakterů. Bez svědomité a správné výchovy ušlechtilých charakterů není žádné kultury, bez mravní kultury není života člověka důstojného, není hospodářského podnikání a není ani vlasteneckých ctností. Existence státu je zajisté podmíněna oddaností občanů, ale, ačkoliv láska k národu a obětavá oddanost k vlastnímu státu jsou vlastenecké ctnosti, jsou ozdobou a povinností každého jedince, přece nejsou neodolatelným přirozeným pudem, kterým se vyznamenávají na př. včely nebo mravenci. To jsou mravní idee a musí se vypěstíti výchovou. Záleží-li život státu a sociální soužití, kulturní pokrok a rozvoj blahobytu na správné výchově jedince, pak nutno bedlivou pozornost věnovati výchovným zřídům, kterými jsou rodina, škola, společnost. A každý státní občan má míti zájem na činnosti školy, která je důležitou spojkou mezi výchovou rodinnou a sociální.

Položme si nyní otázku, jak vyhovuje naše škola v přítomné době velkému svému úkolu výchovnému, úkol školy je zajisté vzdělati, vychovati a vypěstíti harmonický soulad všech rozumových a mravních sil v mladém Člověku. Rozumové vzdělání je zajisté nejlepší zbraní člověku v jeho životním zápasu s přírodou i ostatními lidmi a je také jistě nejlepším vděkem za dobro, které přijal od společnosti. Rozumové vědecké vzdělání uschopňuje člověka, aby život si uhájil, ale nečiní ho ještě ušlechtilým do té míry, aby jen o rozumné požitky usiloval a aby využíval vzdělání svého ke prospěchu společnosti. K tomu potřebuje člověk ještě sebevlády, která tlumí přirozené tělesné pudy, aby nenabýly převahy nad vyššími ideálními a altruistickými snahami. Sebevláda je nezbytným doplňkem a předpokladem plného vzdělání a dodává teprve náležitě ceny inteligenci člověka, poněvadž ho vede k tomu, aby vzdělání svědomitě využil ke svému vlastnímu i sociálnímu blahu svých bližních. Právě vzdělání rozumové, vědecká inteligence a mravní sebevláda tvoří vlastně ušlechtilý charakter nejen jedinců, ale i charakter celého národa.

Výchovnému úkolu školy staví se mnohé překážky v cestu. Některé z nich leží v sociálních poměrech, jiné si zavínuje škola sama. Hospodářskými a válečnými poměry byl značně rozvrácen rodinný život, který je prvním výchovným ústavem člověka. Rodiče pro samou starost o výživu nevěnují dostatečnou péči svým dětem, které používají té volnosti, vrhají se do života, kdež spatřují zlý příklad, a ten podporuje již přirozený sklon dětské duše ke špatnosti. Pozorujeme, že bývalá prostota dětská se zvrhla v drzou vyzývavost a hrubost, a to nejen v městech, ale bohužel i na venkově.

Letošního roku v listopadu vládní list "Československá Republika" žaloval na znatelný úpadek dobrých mravů i ve školní mládeži. Příčina tohoto neblahého zjevu spočívá ve příliš zdůrazňovaném sebevědomí jedince, v přehnaném pěstování těla a sportu. Přemíra naturalismu, t. zv. zdravého těla vede téměř k hrubosti. Obří úkol připadá tedy nynější škole v době klesající mravnosti, aby zdolala škodlivé vlivy kalného života na dětskou duši. Než pohřichu moderní škola ten to svůj těžký úkol si ztěžuje svou vlastní vinou. Nebudu uváděti žádných konkrétních osobních případů anebo chyb pochybené školní metody. Domnívám se, že tikové konkrétní případy patří na jiné místo než do Národního shromáždění, a jsem přesvědčen, že osoby chybují ve školách jenom proto, že je k tomu svádí chybný školní systém. Jestliže se napraví kořen zla, dostaví se logickou důsledností také náprava metody vyučovací.

Vyučovací systém v naší škole je značně pochybný, škola naše trpí přemírou nacionalismu a intelektualismu, který se honí překotně jenom po vzdělání rozumu, pěstuje dresuru paměti na úkor cviku v mravní sebevládě, případně na úkor tělesného

zdraví. Upřílišněný intelektualismus vypěstuje inteligenci, která si libuje jen v suchopárném rozumování a pro nezažité filosofické teorie nemá smyslu pro potřeby života a lidu. Ale i zdraví dítek trpí přemírou učebných předmětů. Malé děti tráví dnes celý den téměř v uzavřené učebně, vzduch a slunce jsou jim vzácností. Učí se i věcem, které budou až hodně pozdě v životě potřebovat, na př. jednacímú řádu sněmovny. Ještě hůře jsou na tom středoškoláci, kteří dlouho do noci musejí pracovat školní úkoly po celodenní únavě ve škole. Tím se podle mého názoru láska k vědě neprobouzí, spíše nechut'. Zapomíná se na starou zásadu: Multum, non multa, t. j. jádro věci je prospěšnější mládeži, než sebeobsáhlejší učenost učitele.

Když jsem se dotkl vědy, musím vysloviti stesk, že vyučování školní neodpovídá namnoze současnému stavu vědeckého badání, jak to předpisuje ústava republiky. Ještě dnes mnoho učitelů a profesorů přísahá na krédo evolučního materialismu, ačkoli týž už je dávno překonán vitalismem a nejnověji i uznáním nadpřirodního činitele ve světovém a společenském dějství. Překonán je i positivismus novoidealismem. Povinností ministerstva školství a národní osvěty je, aby uvedlo školní osnovu v soulad s pokrokem vědy a netrpklo pohodlné papouškování zastaralých teorií.

Škola naše trpí jednostranným pěstováním rozumu na úkor výchovy, vůle a citu, ale na tom není dosti. I tu skrovnou výchovu mravní založila naše škola na t. zv. vědecké morálce s vyloučením norem náboženské mravnosti. Když někdo chce předpisy náboženské mravnosti podpírati filosofickými a sociologickými poznatky, to je zajisté rozumné a je to jak jednotlivci, tak i celé společnosti užitečné. Ale když školní systém hodlá normy věčného mravního řádu nahraditi pouze vědeckou morálkou, vězí v tom kus omylu, protože věda a morálka jsou zcela různé pojmy. Věda pozoruje jevy a popisuje co je, morálka však podává normy pravidel jednání a učí, co býti má. Věda a její poznatky o zákonité pravidelnosti v přírodě a ve společnosti nemohou nikdy vytvořiti základnu pro mravní jednání, protože mravnost není snad nějakým dosud nerozřešeným problémem, který se teprve vyhledati a luštiti má na základě vědeckého pozorování zákonité příčinnosti, nýbrž mravnost je prostě skutečnost, je to sociální fakt, který existuje přirozeně v lidstvu jako právo, řeč, náboženství a jiné duchové hodnoty, na nichž společnost lidská je založena. Vědomí o mravnosti nabýváme s vědomím, to jest hlasem zákona přirozeného, který je člověku vštěpován původcem mravního řádu a uznáván je též rozumem ze zákonitosti života společenského, v němž dobro plodí zase dobro a zlo páše zase zlo a neštěstí. Netřeba se lopotiti marným hledáním norem mravnosti v sociologických poznacích, poněvadž sociologie je poměrně věda mladá a nikdo snad se nebude domnívati, že lidstvo žilo před 100 lety bez mravních zásad. Zkušenost učí, že lidstvo i před Augustem Comtem, zakladatelem sociologie, mělo jasné vědomí, že trvá mravní řád se závaznou platností zcela nezávisle na řádech hospodářských, formách společenských a politických, poměrech klimatických i soustavách filosofických.

Sokratovi již bylo známo, že není člověka důstojno, aby jen žil, nýbrž aby žil život mravní. Plato pravil, že všechno zlato na zemi a pod zemí nemůže vyvážití cenu ctnosti, a filosof Kant vyslovil názor, že kdyby měla ve světě zahynouti spravedlnost, že by život lidský nestál za to, aby byl vyžíván. Jestliže lidstvo se neřídilo vždycky předpisy odvčkého mravního řádu, nevězí příčiny toho v neúčinnosti mravního řádu, nýbrž ve slabosti lidského rozumu, který na srázných cestách života neužíval vždycky pravého světla osvěcujícího propasti života. Věda sice také ozařuje cesty našeho života, ale nejspolehlivějším vůdcem ve snaze po mravní dokonalosti je zákon Boží, hlásaný

svědomím a vysvětlovaný evangeliem Kristovým. Dovolávám se autority prof. Masaryka, že věda sama nestačí za základnu mravnosti. Týž učenec v "Ideálech humanity" - na stránce 54. - praví: "Náboženství má býti mravnosti základem. Nedovedu si představití posledního rozřešení i mravní otázky bez náboženství", a ve spise "Sebevražda" - na str. 264 - charakterisuje bezmocnost vědy na mravní jednání: "Věda může uspokojiti jen hlavu, nestačí pro život a pro smrt. Proto uspokojuje jen z polovice, nedává mravní opory a nedovede vésti masy."

Jestliže nelze vědu učiniti základem mravního jednání, není to správné, když v moderní škole má se státi vědecká morálka základem mravní výchovy mládeže s vyloučením náboženské morálky. Přiznávám, že učený, filosoficky vzdělaný muž může dospěti k mravnímu životu a jednání také na základě vědeckých poznatků, ale to se nemůže říci o dítěti. Tomu schází jistě tento přehled života i filosofických soustav. To je ten spor, že mravnost lze sice také založiti na vědě u člověka vzdělaného, ale ne u člověka, který ještě vzdělání vůbec nemá. Ovšem mohl by mně někdo namítnouti, že vědecká morálka není vlastně ve škole zavedena. V tom je však právě ta chyba, že, ač není školním řádem zavedena, přece se otevřeně praktikuje při hodinách určených k výkladu občanské nauky. Ve schválené učebnici pro školy měšťanské - Občanská nauka na str. 62. - je prostě poučení o svobodě svědomí a náboženského vyznání. Tam se seznamují mladí občané s právy, které jim zaručuje ústava. Pro obecné školy není však žádná schválená učebnice, nýbrž jsou jen pomocné knihy. Tak v Cahově příručce, která doznala 10. vydání, takže je jistě rozšířena ve všech školách, už na str. 53. je přímo stranická agitace pro bezkonfesijnost a odsouzení pro zbožnost t. zv. řemeslnou.

Tato volnost při výkladu občanské nauky svádí k útokům na náboženské přesvědčení dítek a jejich rodičů, jak o tom svědčí nesčetné stesky a žaloby. A tato práce výchovná není vlastně žádnou vědeckou morálkou, naopak je to nepedagogická a morálka, protože místo, aby naváděla k náboženské snášenlivosti, probouzí náboženskou nesnášenlivost. Tento stav anarchie a hříchů proti pedagogice volá po zavedení pevné normy pro mravní výchovu naší mládeže, která nesmí vycházeti ze školy do života s rozpolteným nitrem bez určitých názorů životních.

Ministerstvo školství a národní osvěty mělo by již jednou vydati prováděcí nařízení k Malému školnímu zákonu, aby nastal konec libovolného jeho výkladu, každým školním úřadem zvlášť. Každý občan republiky má právo na svobodu svědomí, jenom bezbranné dítě nemá tohoto práva míti? Kde se má naučiti dítě úctě k státní autoritě a zákonům, když se ve škole podlamuje úcta dětí k bohu, rodičům, jako klerikálům, tmářům atd.? Jaké dojmy si odnáší dítě ze školy, když v učebně nesmí býti na stěně kříž, který se stkví ve znaku republiky! Kříž ve státním znaku je výrazem křesťanského smýšlení občanstva republiky a proto může býti trpěn i ve škole, která má vésti mládež k úctě státního znaku a respektu k celistvosti všech zemí Československé republiky. V zájmu prosté duše dítěte, prosím, aby nebylo dětství olupováno o poesii mládí a správný životní názor křesťanský. První zásada pedagogiky, která velí naprostou součinnost všech výchovných činitelů, jakož i prostý požadavek humanity, velí, aby škola nepodnikala laickou morálkou nebezpečný experiment na dětských duších. Prof. dr. Krejčí ve své "Psychologii" varuje před tím počínáním. Píše: "Velký hřích proti humanitě páše ten, kdo hrubou rukou trhá představy, z nichž zbožnost a důvěra v boha vyplývají, ať jsou jakékoliv. Zušlechťovati je, jest pravou úlohou vzdělance, ale běda tomu, od koho pohoršení pochází." - škola vedle všeobecných a odborných vědomostí má člověku pro život podati mravní oporu pro úskalí života a touto oporou je nesporně

úcta k náboženství, které podle prof. Masaryka "poskytuje člověku věrou v osobního boha a nesmrtelnost duše za všech životních poměrů útěchu ve všech protivenstvích naději a posiluje jeho lásku k lidstvu".

Jestliže škola přetrhá náboženské představy v duši dítěte, kterému byly vštípeny výchovou rodinnou, na nichž spočívá blaživý životní názor i láska k lidstvu, pak zbytečně se namáhá ministerstvo školství a národní osvěty o povznesení lidové osvěty. Osvěta, kultura je jen tam možnou, kde je určitý a pravdivý světový a životní názor. Kulturou rozumíme jednak duševní úsilí, kterým dovedeme ovládati duševní, mravní síly, jednak rozumíme kulturou též výsledky a plody kulturní práce. V tom druhém pojmu je kultura souhrnem všech hodnot, které zdokonalují člověka a zabezpečují mu vládu nad přírodou. Složkami, které kulturu tvoří, jsou: náboženství, mravnost, věda a umění. Všechny tyto uvedené složky působí vzájemně a nerozlučně na rozvoj kultury tou měrou, že, když některá složka je zanedbávána, chřadne celá kultura.

Dnešní doba prožívá soumrak kultury, protože základní její složka, totiž náboženství je zlehčována, čímž harmonický soulad všech ostatních složek je roztříštěn. Neschází na projevech sociologů, kteří píšou již o zániku evropské kultury. Poukázal jsem na to, že tragika kultury jeví se již ve školství, ve všech jeho stupních, a to nejen u nás, ale i v jiných zemích evropských. Soustavný boj proti křesťanskému názoru životnímu vyvolává všude snahu po zavedení konfesní školy, ve které by všechny učebné předměty a veškerá výchova byly řízeny a položeny na základ jednotného názoru světového. Konfesní tato škola nebude snad školou církevní. Církvi schází vůbec možnost, aby mohla obstarávat vyučování moderního lidstva. Schází k tomu prostředky. Také nebojme se, že by tato konfesijní škola mohla býti školou církevní, to bude škola národní, kterou zavede sám národ, aby udržel poklady staré kultury před zkázou a zachránil dítě, jež je nejdražším pokladem jeho. Nikoho není tajno, že všechny složky ideální kultury jsou také u nás od sebe odtrženy, a proto ministerstvo školství a národní osvěty pracuje velmi obtížně na poli lidovými, která uvázla dnes v holém pokusnictví i při veškerém subvencování. Chybný nástup lidovými byl učiněn hned po převratu. Bylo vydáno heslo podvrátiti vliv Říma, odstraniti náboženská hesla a zdolati lidovou stranu atd. V duchu tohoto hesla rozešli se nositelé tohoto pokroku z osvětových středisek i do všech venkovských dědin ponejvíce se světelnými obrazy, kde se předváděla španělská inkvizice, spalování mrtvol a jiné takové důležitosti. Výsledky takové lidovými jsou žalostné, subvence se utratily, ale lid byl znechucen dryáčnictvím a dnes vážné schůze trpí nepřítomností posluchačů. Je to trapné, že i dnes, když se projednává důležité thema lidové, že se s bídou sežene 50 lidí, kteří s počátku daleko ve větším počtu plnili síně, než se začalo s lidovou výchovou. Lituji, že se lid znechutil takovou výchovou. Zkrachoval tento způsob lidovými a dlužno říci, že daleko jiným způsobem lidovými pojímá ministerstvo národní obrany, které, jak statistika ukazuje, založilo 394 knihoven s 284. 000 svazky, 272 čítáren a za 3 léta vyučilo čísti a psátí 6500 negramotných vojáků. V útulcích vojenských se pěstuje zpěv, hudba, deklamace a jiné. Jen bych si přál, aby také nestrannost byla pěstována v těchto útulcích. Tento postup lidovými ministerstva národní osvěty by měl ukázati, jakou cestou by se měla lidovými bráti.

Poukázal jsem na to, že výdaje ministerstva školství a národní osvěty mohly by býti účelněji využity ve prospěch lidu i státu, a mám naději, že vývoj a postup poměrů přinutí nás k vyhledávání lepších method vzdělávacích lidu i mládeže.

Zbývá mně ještě se dotknouti položky, která nebývá vždy objektivně ve veřejnosti posuzována. Míním tím položky věnované kultovým potřebám. Včera pan sen. **Babka** mluvil o poměrech slovenských tak povšechnými výroky, že se dotkl i náboženských poměrů celé republiky. Tak činil výtky lidové straně, že jí váže vlastně čestný závazek, aby se postarala o rozlučku církve od státu. My jsme vstoupili do vlády se závazkem, že budeme spolupůsobiti na úpravě poměrů mezi církví a státem, ne však na naprosté rozluce církve a státu, poněvadž tuto rozlučku podle programu, jak byla podána na příklad v návrhu Bartoškově, považujeme za velmi škodlivou pro stát. (*Hlas: Pro vás!*) Kdo si přečetl ten návrh, musí pochopiti, že to je nesmysl, co se tam žádá. 80 % katolíků uvést, a vůbec církevníků máme 95 %, do takového poměru, že by byli na tom hůře postaveni než jsou zločinci, nevím, zda by si to dali líbiti. My máme, pánové, dosti jiných důležitých starostí, než abychom vyvolávali náboženské boje. (*Hlas: To není náboženský boj!*) To by byl náboženský boj. My víme, že církev nezávisí na přízni státu. Církev, zejména katolická, působila za pronásledování Césarů a za jiných nesnází a bouří a ve státě se udržela, tedy by se udržela i bez Československé republiky. Ale, co my chceme, je, aby stát poskytoval občanům svým plnou svobodu náboženskou. Tak si představujeme tu úpravu. (*Hlas: Ano, ano pro to jsme!*) O těch privilegiích hned také promluví. My si přejeme, aby církev, kterou považujeme za důležitou pro sebe jako útvar kulturní, těšila se právě takové ochraně státu, jako každá morální osoba. (*Souhlas.*) Tož v tom tedy jsme v souhlase. My jsme také přesvědčeni, že bude státu prospívati spojení a přátelské styky s církví, když církev zesiluje základ ideální kultury, totiž náboženské přesvědčení a odpovědnost. V tom ohledu jsme pro to, aby přátelské poměry byly mezi církví a státem. My toužíme po úpravě. My bychom si nepřáli, aby byly takové poměry jako za starého Rakouska, kdy stát zneužíval někdy církve k svým zájmům. My netoužíme po tom katolicismu vídeňském, čímž vás plně ujišťuji, ale úplnou rozlučku si nepřejí ani naši lidé. (*Hlas: Ale, ale!*)

Jen si všimněte, že 95 % lidí mají určitou konfesi a pouze 5 % jest, kteří nemají vůbec žádného vyznání a církve nepotřebují. (*Hlas: To není tak!*) Vezměte si statistiku. Já neříkám nic z paměti, počítám s ciframi, holou skutečností. Jest 95 % lidí, kteří mají nějaké vyznání, ne jen katolické. Jsou evangelíci, přívrženci církve československé, Nového Jeruzaléma a Bůh ví, jak se jmenují ty církve, které se založily. Jen v Čechách máme 16 církví! A jen 5 % lidí říká, že církve nepotřebují. Těch 5 % nebude vnucovati 95 %, budou-li se starati o jejich budoucnost nebo ne. Pánové, my jsme v demokracii, tam rozhoduje vůle lidu, a té se podrobíme. Až lid odhlasuje referendem národním, že si nepřejí spojení státu s církví, podrobíme se všichni. My se musíme hlasu lidu podříditi. Ale vždyť ani stát tak nespíchá s tou rozlučkou. Stát, místo aby se rozloučil se starými církvemi, sám znova zakládá církve. Vždyť v r. 1920 založil církev československou. (*Odpor. - Sen. Babka: Stát je nad církev! - Hlas: To je omyl!*) Vždyť je to státní církev. V tom ohledu vidíme, že ani státu na tom nezáleží, aby se od církví odloučil. Pánové, my jsme přijali závazek úpravy těch poměrů. Tomu závazku chceme vyhověti a přejeme si, že se to ovšem musí díti rozumně, opatrně, ne zbrkle, že se to musí díti se zřetelem na vývoj poměrů.

Padla zde slova, že si nepřejete nadprávi. Já nevím, kde a v čem je to nadprávi. Snad ho vidíte v těch kultových potřebách. Podíváme se na statistiku. V republice je 76,2 % katolíků. Pro ně připadá... (*Hlas: To jsou jen na papíře!*) Všude jsou jen na papíře i ti ostatní bezkonfesijní také, to my víme. Ono se to nevedlo tak přesně při sčítání. I sčítací komisaři spíše nám odepsali, než připsali. Držím se statistiky a musíte všichni statistiku respektovati. 76,2 % je římských katolíků. Těm se na kultové potřeby dává, když se

odpočítá výnos majetku náboženské Matice právě 50 a půl milionů. (*Hlas: To je hodně!*) Ano, je to hezký počet, ale když srovnávám příspěvek, který se uděluje evangelickým církvím, těch je právě 61 %, a dostávají 98 mil. Poněvadž je nás 12 a půl krát více než evangelíků, měli bychom spravedlivě dostati 123 miliony. Pak by byla spravedlnost, pak mluvte o nějakém nadprávi! (*Výkřik sen. Babky.*) Ano, vidíte, pane kolego, měl byste říci, že má katolická církev býti jinak respektována a to byste byl spravedlivý. My nechceme žádného nadprávi, my bychom si přáli jen, aby se s námi stejně zacházelo jako s ostatními občany, ale bohužel katolické vyznání je vlastně na škodu, když se někdo hlásí o úřad ve státě. Když někdy ke mně přišel nějaký učitel a žádal, abych se přimluvil, aby dostal místo řídícího, řekl jsem mu: Pane, to ode mně nechtějte, to bych vám ublížil. Kdybych se za vás přimlouval, řeknou: To je klerikál, ten tam nesmí. (*Výkřiky odporu.*) Prosím, to jsou skutečnosti. Pane kolego neznáte tedy všechny poměry a celou praxi.

Mohl bych uvést případ, kdy katolická učitelka, která měla 36 služebních let a výbornou kvalifikaci, byla přeskočena, a to tak, že musil inspektor ji přepsati kvalifikaci horší a dostala ono místo učitelka s osmi služebními lety. To pak je velká spravedlnost! My vlastně, pánové, jsme ještě moc tiši, právě že máme ohled na zdravý rozvoj státu, neděláme ten rámus, který bychom měli dělat. Bohužel, že u nás v republice je to jako v rybníce: Ryby mlčí a žáby dělají rámus! To je chyba! My bychom se měli naučiti většímu rámusu, pak by to s námi jinak.... (*Hlas: Vy umíte dělat dobrý rámus!*) žádné zakřikování, to my jsme umírněni. (*Hlas: Ještě teď!*) Ano měli bychom vystoupiti ostrej i trochu, pak by to jinak vypadalo.

Pánové, musím protestovati proti tomu mylnému názoru, když se někdo domnívá, že vydáním kultovým se prospívá církvím. To by bylo smutné, kdyby církve stály jen na té podpoře. To bych v takové církvi ani nebyl, která by se musila spoléhati na almužnu státu, kdybych nebyl přesvědčen, že má církev jiný základ. (*Výkřik sen. Babky.*) To ukáže budoucnost! To se neprospívá církvím, to se prospívá duchovním potřebám občanstva a zesiluje to základní složky kultury, totiž náboženské cítění, bez něhož vůbec žádná pravá kultura není možná. Promiňte, pánové, že o kultuře jsem přečetl vážné autory, takže povídám také to, co jsem tam vyčetl. Kdo je nábožensky založen, najde v kultu zajisté útěchu, srdce a posilu v nesnázích života.

Každému věřícímu člověku je kult zdrojem vnitřní vyrovnanosti, ale prostému člověku je jediným zdrojem, neboť tu nedělní návštěvu kostela mu nenahradí žádné museum, žádná čítárna, žádné kino, ani divadlo. Jestliže subvencuje stát jiné kulturní složky obnosem asi 40 mil., jestliže subvencuje na příklad studentské koleje, kde se někdy ani nestuduje a kde se demonstruje docela proti státu, jestliže podporuje literaturu a umění, tím přispívá ku podpoře kulturních potřeb inteligence, ale také lidové vrstvy mají zajisté nárok na kulturní potřeby a proto stát nesmí býti k jejich požadavkům naprosto nevšímavý. Ostatně při vydáních kultu značná část státních příspěvků je odůvodněna právní povinností, kterou republika převzala, po starém Rakousku. To by si měli ujasniti všichni, kteří věnují zvýšenou pozornost jenom výdajům kultovým a přehlížejí při tom 100 mil. podpory nezaměstnaným, těm, kteří dobře nevidí, a zadluženým družstvům. (*Sen. Hnátek: Rozdějte církevní statky nezaměstnaným a oni nebudou potřebovati podpory!*) Nemáte, pane kolego, ponětí, jakou hodnotu mají církevní statky, ale víte jistě, že na podporu nezaměstnaných jsme vydali skoro 1200 mil. Kč. Já to neříkám proto, že bych to nepřál, já jsem vždy hlasoval pro. (*Hlas: Vždyť ti vaši lidé jsou také nezaměstnaní!*) Ano, vždyť říkám, že jsem vždy hlasoval pro a proto to také

přejte našim horalům, udřeným, kteří nemají jiné duchovní potěchy než ten svůj kostelíček a tu nedělní mši. Takový horal nemůže sem do divadla nebo do biografu, musíte jim to také přát. (*Hluk. - Různé výkřiky.*) Kdyby to nikdo nekritisoval, já bych o tom vůbec nemluvil. (*Hlas: O to se nejedná!*) Oč vlastně jde? Je viděti, že si dobře nerozumíme. Jestliže těch 5 % lidí, kteří jsou bez konfese, nepotřebují kostela, na druhé straně.... (*Hlas: V kostele se dělá politika!*) že by se politika prováděla v kostelích, tomu nevěřím, vždyť je na to zákon. (*Hlas: Který se neprovádí!*) A jak přísně se provádí. Já bych si ostatně ani nepřál, aby se v kostele dělala politika. (*Hlas: je mnoho těch, kteří to dělají!*) Já bych nepaušaloval, já bych uvedl konkrétní případy a věřte, že by si to každý farář rozmyslil prováděti politiku. Ostatně, my toho nepotřebujeme, my máme přívržence, ti jsou samí katolíci a s těmi mluvíme na schůzích. My jsme přesvědčeni, že naše lidová strana potřebuje vedle politiky také vnitřního náboženského vzdělání a to musíme v kostele prováděti.

Pánové, výdaje na kult a na posilu ideální kultury nejsou zbytečným plýtváním penězi, nýbrž jsou nutnou pojišťovací premií k udržení hodnot hmotných národního blahobytu, společenského soužití i základních pilířů státu. Sociolog Gustav Schmoller učí, že vedle technických stavitelů hmotného blahobytu je potřebí také apoštolů duchových hodnot, aby společnost lidská dovedla pokladů hmotných používatí rozumně k prospěchu všech svých občanů.

Přesvědčení toto o státotvorném významu ideální kultury a zvláště náboženské víry a odpovědnost jedince k normám věčného zákona neměl jen veliký zakladatel svobodné republiky Americké Jiří Washington před 150 lety, ale zachoval si toto přesvědčení i v moderním století elektřiny, páry a skvělých pokroků technických, nynější president Coolidge, který právě letos v září na sjezdu mezi jiným pravil: "Naše ústava spočívá na vyznání, že pozemská autorita nestačí, není-li podepřena autoritou boží. Základy naší neodvislosti, jakož i vládní soustava jsou postaveny na našem náboženském přesvědčení. Za autoritou našich zákonů stojí autorita nejvyššího soudce světa, na kterého se odvoláváme, abychom ji odůvodnili. Amerika neopustí svých ideálů, majících základ v účtě k Bohu." (*Sen. Babka: Ale odluha církve je tam!*) Je, ale takovou bychom si přáli, jako je v Americe. Ano, takovou bychom si přáli. Amerika se neodloučila od náboženství - to je ten veliký rozdíl. (*Sen. Babka: Náboženství není církev a církev není náboženství!*) Pánové, každá idea potřebuje zajisté také pěstění. Socialismus srovná tak. To je idea, že ano, a potřebuje také organizaci. Kdybyste neměli organizaci sociální, tak socialismus by se vytratil, zůstal by jen v knihách, v "Kapitálu" a "Manifestu". Tedy potřebuje rozhodně také organizace každá idea, i náboženská, a to je církev. (*Místopředseda dr. Franta ujímá se předsednictví.*) Prosím, náboženství není nijaký pomysl vzduchový, to jest životnost, to je život. (*Sen. dr. Soukup: Pane kolego, máte jen vy právo mluvit jménem Boha a náboženství? Proč to uzurpujete pro sebe a svou církev? Není pro to žádný podklad! My máme totéž právo dovolávati se těchže intencí a cílů jako vy!*) Já, pánové, nenamítám, že nemáte to právo, z mé řeči jistě nevyplývalo, že bych to právo prisvojoval jen pro sebe. (*Sen. dr. Soukup: Mně jen jde o to, aby nebylo zneužíváno jméno Boha k jiným cílům! Kolik církví máme na světě, jménem kterého boha mluvíte?*) Toho pravého. My mluvíme jménem pravého Boha. (*Sen. dr. Soukup: Všecka pravda je subjektivní. - To říkají v Číně, Indii, Tibetě atd. také!*) Pane kolego, my máme Boha zjeveného, pravého. Pravda je pouze jedna. Pravda je jedna, to je naše přesvědčení. (*Sen. dr. Soukup: To je ten problém!*)

Odpusťte, já se nemohu dávat do theologických sporů, abych vykládal, máme-li my pravdu nebo ne. O tom my jsme přesvědčeni, za to přesvědčení také trpíme, jak jest viděti. (*Sen. Babka: Jak jste se o tom přesvědčili?*) To nám musíte nechat, náboženství v tomto směru je věcí soukromou, toho se nesmíte dotýkati. (*Sen. dr. Soukup: Prosím, já se toho nedotýkám! Ale nemůžeme souhlasiti, aby určitá církev jen sama říkala, že jediná ona je legitimována mluvití jménem Boha!*) Církev katolická o sobě prohlašuje, že jest samospasitelná, to jest, že je církev pravá, ale učí nás také snášlivosti a praví: Ti lidé, kteří žijí v přesvědčení, že podle svých zásad docela správně jednají, patří také do církve.... (*Výkřiky!*) do církve neviditelné. (*Výkřiky.*) Prosím, nechte osob.

Místopředseda dr. **Franta** (*zvoni*): Prosím, aby se nechalo rozmluv a aby pan řečník pokračoval.

Sen. dr. **Reyl** (*pokračuje*): Prosím, já jsem četl, co president Coolidge vyslovil o americkém názoru na náboženství. To hlava republiky, která se neobává výtky zpátečnictví a klerikalismu, když veřejně přiznává, že základ její nezávislosti i jejího trvání spočívá na náboženské víře v Boha a věčnou odplatu. A kdybychom se chtěli poučiti, jakou důležitost má náboženský světový názor v udržení národního vědomí, tak bychom si mohli povšimnouti listukanadského ministerského předsedy Tascheraua, který zaslal francouzskému ministerskému předsedovi Herriotovi letošního listopadu, a píše mezi jiným - já to jen krátce uvedu: "Po dvě století jsme od Francie odloučeni. Věřte mi, existuje-li dnes francouzská Kanada, mluvíme-li vaši řečí a užíváme-li vašich práv, je to jen tím, že jsme zůstali věrni náboženství, kterému nás naučili vaši misionáři a vaši mučedníci, jest to tím, že jsme uchovali s Římem styky, které vy chcete přerušiti." A list končí: "Dejž Bůh, aby Francouzové ve Francii nepřetrhli svazky, jimž zdejší Francouzové děkují za svou záchranu." (*Sen. dr. Soukup: Už se stalo!*)

Republiky americké jsou o 1 1/2 století starší než republika naše. Demokratická ústava jejich je nám vzorem a jejich hospodářský a kulturní pokrok je naším ideálem. Jestliže chodíme do Ameriky si vypůjčovat dolary, mohli bychom si vypůjčiti i její noblesu a demokratickou úctu k náboženskému přesvědčení svých občanů a státního zřízení. (*Sen. dr. Witt: Vy nerespektujete náboženské cítění! Přijďte se podívati do Moravské Ostravy na plakáty volební a jiné a píší to katoličtí knězi! Styděli byste se za to!*) Pane doktore, rozeznávám mezi církví a lidem. (*Sen. dr. Witt: A mezi vaší partají, vy nejste katolická partaj!*) To jsem rád, oni beztak říkají, že jsme klerikální partaj. (*Sen. dr. Witt: Ne, klerikální, ale křesťanská partaj tedy nejste!*) Musíte si všimnout, že v naší partaji, abych toho slova užil, není nikdo jiný než katolíci, ale katolická církev se prosím neztotožňuje s naší partají a my se neopovažujeme mluvití jménem církve. (*Hlas: Ale chodíte mezi lid a vábíte jej z důvodů náboženských!*) Nevábíme, prozradím vám tajemství, proč vlastně lidová strana vzrostla. Tomu děkujeme, abych tak řekl, vám a tím způsobem, poněvadž jste proti nám začali útočiti, totiž proti náboženskému přesvědčení, lidu je to drahé. Neposuzujte lid podle Prahy, lid je hluboce věřící a říká: chraňte naši náboženskou svobodu. (*Sen. dr. Witt: Tu vám nikdo nebere!*)

Místopředseda dr. **Franta** (*zvoni*): Prosím po druhé, aby nebyl řečník vyrušován.

Sen. dr. **Reyl** (*pokračuje*): V tom ohledu buďte ubezpečeni, že se neztotožňujeme s církví a proto to není správné, když za chyby lidové strany obviňujete církev, ta je tak opatrná, že se neztotožňuje s nimi. My jsme občané republiky, máme právo na své přesvědčení, to je základní zákon a ten si uhájíme proti každému. A právě proto, že

ctíme své přesvědčení, respektujeme také přesvědčení druhé. Kdybyste, pane doktore, četl někdy socialistické letáky a útoky na naše náboženství, nedělali byste nám výtek. Znam veřejný život 35 roků, vím dobře, že jsme nikdy neužili tak silných výrazů, jaké bývají často v těch letáčích a spisech socialistických. V tom směru nezasluhujeme takové výtky. Ale nedivte se, když člověku, který jest orientován čistě jen nábožensky, někdo mu to bere, že se pak rozlítí a provádí to, co se nesrovnává někde s tolerancí a snášenlivostí. To není chyba naše. My jistě vedeme každého ke snášenlivosti. (*Sen. dr. Witt: Vaše noviny svědčí o opaku, vaše letáky jsou hrubé, nízké, sprosté! Konstatuji to jako gentleman a čestný člověk! Byl jsem katolickým lidem tupen pro náboženskou příslušnost!*) Já jsem pro své náboženství trpěl nejvíce. To byla celá léta, kdy jsem byl na pranýři. Ne, že jsem něco špatného udělal, ale že jsem byl klerikál, že podle svého náboženského přesvědčení chci také žít a že chci, aby náboženství bylo ve veřejném životě respektováno. Proto jsem trpěl.

Kdo začal provokovati, jest někdo jiný, a já to neschvaluji a nikdy nikoho nenapadám takovým způsobem. Já stavím své zásady a přeji každému, aby měl své vlastní přesvědčení, poněvadž jsem jist, že člověk, který byl získán násilím, zase nám uteče. To se mohlo někde státi, ale osobně to nesmíte generalisovati.

Pánové, já jsem citoval hlasy dvou amerických presidentů a jsem toho přesvědčení, že kdybychom se naučili od Američanů náležitě úctě k základům ideální kultury, vychováme svou mládež správně, vybudujeme si hmotný blahobyt k prospěchu všech svých občanů a zajistíme si také trvale svůj mladý stát. Pak ovšem výdaje ministerstva školství a národní osvěty budou účelně využity. (*Výborné! Potlesk u stoupenců.*)

Příloha AJ – Reylova řeč v rozpravě o nedělích, svátcích a památných dnech RČS ze dne 3. 4. 1925.³¹

Slavný senáte! Také já mluvím pod dojmem přednesených řečí. Nebylo mým úmyslem, ani mého klubu, že do debaty zasáhneme, poněvadž s našeho stanoviska máme leccos k namítání proti předloženému zákonu o svěcení svátků. Celkem mohli jsme se přizpůsobiti, poněvadž s našeho stanoviska nejde o svěcení svátků, nýbrž o klid, který je některým svátkům přiznán stanoviskem tohoto zákona. Co se týče svěcení svátků, vláda nemůže vůbec katolíkům předpisovati, co mají a nemají svěřit, v tom ohledu není pro nás autoritou. (*Hluk.*) Pánové, račte mne nechat domluviti, pak se přihlaste, můžete to vyvrátiti. Nebude vám to milým, když se bude debata do nekonečna prodlužovati. Co se týče svěcení svátků, jsme úplně klidni, vláda nám žádný svátek nevezme a žádný nepřidá, má ale právo naříditi jistý klid sváteční, kde je jakési upuštění od práce. S toho stanoviska, stanoviska sociálního, a když bereme stanovisko právní a stanovisko pořádku, což zdůrazňoval kolega předešlý řečník **Babka**, z toho důvodu můžeme souhlasiti s tímto zákonem. Se stanoviska náboženského bychom však nemohli. V tom ohledu nám to nemůže míti nikdo za zlé, že vláda není pro nás žádnou autoritou ve svěcení svátků. Co se týče klidu, přizpůsobujeme se jako občané tomu, že zákon nařizuje v určitých dnech klid, a také ti, kdož nejsou věřící a jsou jiného vyznání, musí to uznati za správné. Vy jste, pánové, uznali, že je třeba zavésti jistý pořádek v tomto ohledu. Vysvítá z toho, že koalice celkem na tento zákon přistoupila. Byl to kompromis

³¹ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/260schuz/S260003.htm.

Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/stena/260schuz/S260004.htm.

a kompromis by vyžadoval, aby se o tom mnoho nemluvalo, když to stálo beztak mnoho práce. Já nebyl na žádnou řeč připraven a nebyl bych se uchopil slova, kdyby byli k tomu nezavdali podnět někteří předešní páni řečníci. Překvapuje mne, pánové, že se místo zdůraznění sociálního ohledu a nějakého principu sociálního mluví vlastně o historii. Předešlý pan řečník projednával jednak úctu k Husovi a jednak k sv. Janu Nepomuckému a řekl, že se tomu diví, že úcta k Husovi není známa na Slovensku. Vždyť nebyla známa ani v Čechách! (*Sen. Babka: Na Slovensku byla známa! - Sen. dr Herben: Já jsem opakoval, že to říkal Barinka!*) Já říkám, že předešlý řečník pravil, že **Barinka** to řekl. (*Hlas: To jest rozdíl!*) Já Slovensko neznám a proto nevím, zdali je tam ta úcta známa. My starší víme, že té úcty nebylo mnoho ani v Čechách před lety. Když Šafařík se měl vyjádřit o úctě k Husovi, řekl: "Ne nominetur quidem, aut uratur denuo." "Hus nebudiž ani jmenován, aneb podruhé upálen." O Husovi nemluvmě, nebo ho spalme ještě jednou. (*Sen. dr. Herben: Protože by nás vláda byla zavřela!*) Co se týče úcty k Husovi, řeknu, tolik, že, jestliže ji přeneseme na stanovisko literární a na stanovisko národnosti, tedy proti Husovi nic namítat nebudeme a nemůžeme. Jeho význam také v historii české uznáváme a víme, že není možno Husa a jeho dobu vytrhnouti z českých dějin. Jde jen o to, abychom se mohli také se svého stanoviska k tomu přizpůsobit a srovnat je s historií. V tomto ohledu se díváme na Husa jistě střizlivě a bez fanatismu a bez menšího fanatismu, než někdo se o nás domýšlí. Kdo je v historii vzdělán a má i theologické vzdělání, ten ví, že, co se týče náboženského významu Husova, je ta věc definitivně odbyta. Církev jednou prohlásila, že v některých bodech se nesrovnává Hus s církví, a tím je pro nás věc odbyta. Co se týče další exekuce, to my nesouhlasíme s tím a nemůžeme toho uznati, poněvadž neměla žádná, ani světská moc, práva a nemá práva utráceti lidského života pro náboženské přesvědčení. V tom ohledu, můžeme říci, se díváme na tuto otázku tolerantněji i nežli se domníváte. Zde bylo míněno, že Hus má světové jméno. To je nesporné, protože husitské války jistě se dotýkaly celé střední Evropy, tedy zajisté měly také vliv a kontakt s ději celé střední Evropy. Ale co se týče toho stanoviska, co zdůraznil předešlý pan řečník, subjektivismu jeho, že Hus je slaven jako obhájce přesvědčení osobního, prosím, já nevím... (*Nepokoj.*)

Místopředseda dr **Soukup** (*zvoni*): Pan kolega **Jílek** stále vyrušuje. Pánové, prosím, račte debatovati venku v kuloárech a ne v zasedací síni senátu. Pan kolega dr. **Reyl** má slovo.

Sen. dr **Reyl** (*pokračuje*): Co se týče subjektivismu náboženského, aby si člověk sám svou víru činil, to je věc tak důležitá, že se nedá odbýti lehkým slovem. Je jisto, že ve víře je potřebí jisté autority. A kdo je křesťanem, každý opravdu ví, že církev tuto autoritu má. Nepůjdu do theologických nuancí, a pánové mi odpustí, že nebudu vždy citovati autority církve ve věcech víry. Subjektivismus náboženský není přípustný. Nepřípustný tento subjektivismus, který začal Husem, velice ublížil lidstvu v dalším postupu, když přišel do filosofie a ublížil zvláště velice, když přišel do národního hospodářství. Vždyť socialismus je odpůrcem tohoto subjektivismu národohospodářského. Co je subjektivismus národohospodářský? To je liberalismus, a liberalismus znamená vyssávání kapitálem člověka a socialismus je vlastně, řekl bych, mstitelem toho hospodářství liberálního. A když půjdete dále, přijdete na to, že tento subjektivismus neprospěl tak lidstvu, jak se domníváte. Každé světlo má svůj stín a toto světlo má veliký stín. Je potřebí znáti celou historii a celý vývoj středověku, aby si kdo dovedl představit, co znamená subjektivismus náboženský. A žádné církvi, ani evangelické, není vhod subjektivismus. Kam došel subjektivismus náboženských církví

v Německu? Ten došel tak daleko, že, kolik je kazatelů, tolik je chrámů a tolik také církví a tolik náboženství. (*Sen. dr Herben: A je to neštěstí? To je znamení, že lidé nábožensky myslí!*) Myslet musí každý, ale řekl jsem, že autority ve víře je nezbytně potřebí. V tom ohledu bude potřebí, abychom revidovali tuto otázku, kterou zdůrazňujete u Husa, že vyzvedáte jeho subjektivismus. My si vážíme Husa po stránce národnostní, v jeho boji proti universalismu, který znamenal zničení anebo udušení národnostních principů, Husa si vážíme pro češství a zčeštění university, kdy vystupuje proti universalismu, jak dobře to vystihuje důvodová zpráva. To nebyl ale Hus sám, to byla veliká jména humanistů, kteří v církvi vystoupili proti universalismu, kteří netrpěli toho, aby odsuzoval národní život. V tom ohledu si budeme Husa vážiti, a v literární činnosti také, ale nezdá se mi, pokud písemnictví se týče, že by zde nebylo snad větších mužů nad Husa. To bychom si dávali špatné vysvědčení, kdybychom neměli jiných mužů, kteří jsou s Husem ekvivalentní. To by bylo pro nás příliš ubohé, kdybychom řekli: my jsme nikoho v historii neměli, jen Husa a jen Husa. V tom ohledu není potřebí přeháněti. (*Sen. dr Herben: Jakživ nikdo to neřekl!*) Hus má svůj význam v historii, ale že by byl prvním a největším Čechem... (*Sen. dr Herben: Citujte někoho, kdo to řekl!*) Kdo to řekl? (*Sen. dr. Herben: Citujte někoho! Já znám literaturu a vím, že na příklad literární činnost Komenského se cení více než Husova! Proto to nemohl v literatuře nikdo říci, že je Hus jen jediný a nikdo jiný vedle něho!*) To je běžný názor lidu a tak se to pronáší a jestliže se názor tento změní, budu rád. Chtěl jsem právě Komenského uvést. Co by bylo z Komenského, kdyby byl jen jediný Hus! Jsou velcí lidé, ale snesou, aby bylo vedle nich několik jiných velkých. V tomto ohledu je potřebí veliké opatrnosti.

Přecházím nyní k svatojanské otázce. Předešlý pán řečník dr **Herben** psal o Janu Nepomuku a já již před 32 lety jsem na to replikoval. Byl jsem tenkrát ještě mladým knězem, a už jsem tam našel některé nesprávnosti, které jsem veřejně ve svém spisu panu dr **Herbenovi** vytkl. Bylo řečeno, a pan zpravodaj také to zde vyslovil, že sv. Jan Nepomucký není historická osoba. To potírá sám pan předešlý řečník, který pravil, že skutečně nejen jedna, ale dvě byly docela v historii. Tedy přece nějaká historická osoba snad musila být. (*Veselost.*) Je jisto, že ke konci století XIV. v kapitole žil kanovník Jan z Pomuku. To je jisto, že Hájek si dovilil rozdělení tohoto Jana jednoho na dva. To byl historický omyl, a je povinností historie, aby to opravila. Neomylnost církve nesahá tak daleko, aby opravovala historii. (*Sen. dr Herben: Ale jest pravda, že prohlásila za svatého toho, kterého Hájek vymyslel!*) Pardon! Církev, když byla žádána, aby provedla proces kanonisační, provedla to, co vždy dělá: Vyšetření hrobu. To byla první věc. Když se otevřel hrob, který byl označen kamenem a nápisem Joanes de Pomuk, na kterém se konala od r. 1416 každý rok t. zv. komenda, který byl později ohraničen mříží, takže nemohl splynouti s jinými kameny, našla se tam kostra. Nejsem medikem, ale mám tolik rozumu, že když je někde kostra, že patříla skutečné osobě. Té skutečné osobě platí kanonisační proces. Té osobě, jejíž kostra se tam našla, patří svatost. Zdali umřela r. 83 nebo 93, to je věc historika. (*Hlas: To je stejné!*) Není to stejné. Nikdo nemůže dvakrát umřít. (*Veselost. - Sen. dr. Herben: Ale oni myslí, že ten svatý z r. 83 tam leží!*) Při každé kanonisaci je rozhodující bula, zvláště poslední slova, kde církev prohlašuje slavnostně, že ta a ta osoba jest ozdobena září svatosti. V té bule - znám ji dobře - není nikde řečeno, že si světce nemá nikdo plésti s tou osobou z r. 93. (*Sen. dr Herben: Je to ve vedlejších aktech!*) Při soudu jsou také různá vedlejší akta. Páni právníci vědí, že často bývá v aktech něco, co není v rozsudku. To jsou věci, které tam uvedli odpůrci procesu. Při kanonisačním procesu je vždy jeden obhájce a jeden žalobce, jako je to vůbec u každého procesu. Je jisto, že odpůrce v procesu uvedl tuto

námítku, ale v bule to není, a co není v bule, co není v kanonisačním dekretu, nemá žádné platnosti, toho si nemusím všimati. Při porotním líčení nerozhoduje, co je v aktech, nýbrž co je v rozsudku. (*Sen. dr Herben: Tedy bula je pro Vás platná?*) Bula je platná. (*Sen. dr Herben: A bula vypráví, že je to Jan Hasil z Nepomuku, který se narodil v Nepomuku, který byl kazatelem v Týně! To jsou všechno fakta, z nichž ani jediné není pravdivé!*) Pane kolego, co se týče buly, rozhodující jsou poslední slova, kde... (*Výkřiky sen. dr Herbena.*), ale počkejte, v té bule stojí: "abychom také aliquid o životě světce něco pověděli." Jsou tam některá data životopisná, která jsou legendární a které musí opravit historii. Kdo čte Pekaře, jeho poslední "Tři otázky", přesvědčí se, že skutečně u Hájka byly nevědomosti, že rozdělil zbytečně jednu osobu ve dvě, a historie je povinna, aby ty dvě osoby mythické spojila v jednu určitou historickou osobu, která skutečně žila. Existenci Jana z Pomuku historie vyvrátiti nemůže, a proto se divím, když někdo řekne, že Jan Nepomucký je vymyšlená osoba. Ten nerozumí historii. (*Sen. dr Herben: Pane kolego, to povídá Pekař také, že to je vymyšlená osoba, ale když už je svatým, tak bychom ho nechali! - Veselost. - Také on říká, že je to historický omyl, ale když už je svatým...*) Pardon, tak to není u Pekaře. U Pekaře je toliko: "Já jako historik nemohu potvrditi, že Jan zemřel pro zpovědní tajemství, ale umřel jistě proto, že hájil církevní autoritu a že od Václava IV. utrpěl takovou smrt mučednickou, jakou utrpěl na př. Tomáš Beckert. A toho církev světí také za svatého, ačkoliv není žádným obhájcem zpovědního tajemství. "Kdyby nicméně" - praví Pekař - "neutrpěl než mučení za obhájení církevních svobod a řekněme i církevní moci, církev by ho mohla prohlásiti za svatého." (*Sen. Šťastný: A Husa ne?*) Počkejte, k tomu dojdeme. Výslovně vám říkám, že celá legenda, která je uvedena v bule, není předmětem víry. To je důležité. Když chci pevně věřiti, musím se jako vzdělaný člověk o všem přesvědčiti. Kdybych se o tom nepřesvědčil, kdybych to neprostudoval, nemohl bych to věřiti, nemohl bych to srovnati se svojí ctí a charakterem, abych hlásal něco, čemu nevěřím. Přesvědčil jsem se z kanonisačních aktů, šel jsem do podrobnosti, vypůjčil jsem si příslušné spisy, kde jsem se ujistil, že Jan Nepomucký existoval, že žil, že skutečně na hradě pražském byl kanovníkem, že byl umučen.

Teď ovšem, co se týče důvodů ke svatořečení, konkluduje církev, že u kostry, která ležela 326 let v hrobě, ještě se našel svěží, neporušený jazyk. (*Výborně! Veselost. - Sen. Šťastný: To také věříte?*) Musím to proto věřiti, poněvadž to komise ověřila. (*Veselost. - Sen. dr Herben: Zrovna tak svědkové ověřili, že se narodil v Nepomuku a že nad chalupou bylo viděti 5 hvězd!*) Co se týče dále kanonisačních důvodů, bylo jich více. (*Výkřiky.*) Račte dovoliti, pánové, nemohl bych věřiti, co neosvědčila komise, kdyby tam ti lidé nebyli. Vezměte si někdy tu práci a přečtěte si akta, poněvadž z toho, co tu povídám, nemohu vám tak důležitou otázku tak absolvovati, abyste vy přišli k přesvědčení. (*Sen. Šťastný: To by nešlo!*) Nutno však to přechísti. Vidíte, já se nesměji tomu, co dobře neznám, poněvadž myslím, že se musím poučiti. Nesměji se věcem, kterým nerozumím.

A nyní co se týče zázraků. Na mě dělalo to dojem, že pan sen. dr. **Herben** chtěl sesměšňovati úctu svatojanskou. Privil, že tyto dva zázraky - s tím kovářem, co se schoval a za druhé s tím kavalírem, který měl nemanželské dítě - byly přijaty církví za důvody ke kanonisaci. Pánové, je pravda, že o každé osobě se rozšiřuje celá spousta věcí nemožných. Zde co na př. zázračných věcí rozšířilo se o knihkupci Kočím, a přes to jsme již o 200 let starší. Je to, prosím, tak pokroková republika a celá spousta bláznivých lidí běhá za Kočím. (*Sen. dr. Herben: My však Kočího neprohlásíme za svatého. - Veselost.*) Ale dělá zázraky lidu. (*Sen. dr. Herben: To jsou nemožné*

zázraky!) Nic platno! V očích lidu je divotvorem. Kdybyste četli Balbína, tam je spousta nesmyslných věcí, které jsou až směšné. Církev všechny tyto věci odmítla, to nezapomínejte, že je odmítla. A zrovna tak nemůže nikdo vyčítati našim lékařům, že trpí Kočího. Oni sami o něm říkají, že je to humbug. (*Sen. dr Herben: Tyto dva zázraky církev přijala v Římě za doklad, že sv. Jan Nepomucký dělal zázraky!*) Prosím, pane kolego, já vás беру za slovo, vy mně dokážete, že tyto dva zázraky o kovářovi a kavalírovi jsou podkladem svatořečení sv. Jana Nepomuckého. Bylo-li tomu tak, já zde vystoupím a řeknu, já jsem se mýlil. Nedokážete-li toho... (*Sen. dr Herben: Také řeknu, že jsem se mýlil! - Veselost.*) Tento souboj přijímám. Do příštího zasedání mně přinesete doklady. (*Sen. dr Herben: Prosím!*) Dále o tom mluvit nebudu, jen řeknu a tvrdím to, že tyto dva zázraky vůbec nebyly v aktech kanonisačních a vůbec celou spoustu nesmyslů církev odmítla jako lidské podání. Až se jednou historie bude obírat zázraky Kočího, bude jich snad více, než před 200 lety.

Pánové! Vy jste podceňovali význam sv. Jana. Znáte jistě historii našeho probuzení. Víte, že se konaly svatojanské poutě, že se konaly i v době, kdy vláda nerada viděla, jak se národ - řekněme československý - v některé dny také soustřeďuje v Praze. Vy víte, že od dob Josefových usilovalo se o poněmčení českého národa, ale poutě se zde konaly. To byla věc se stanoviska náboženského vládě nevinná. Zrovna tak, jako vláda uherská trpěla Slovákům v náboženských věcech všechno, poněvadž se jí zdálo, že v náboženských věcech to nemůže jí škodit. To je známo, že Slovákům se vedlo za maďarské vlády v náboženském ohledu poněkud volněji. (*Sen. Babka: To není pravda!*) Já říkám, snad, někteří pánové říkají, že ano. Toho nechám. Nejsem znalcem Slovenska. Faktum však je, že se konaly poutě a že celá řada věcí, na př. založení Národního divadla a jiné slavnosti se konaly na svátek sv. Jana. Sv. Jan za to nemohl. (*Sen. dr. Herben: To bych řekl!*) Ale úcta k němu měla význam národnostní. To nemusíte podceňovati. Jestliže Hus má jméno světové, Jan Nepomucký není v tom ohledu menší, poněvadž pro národ český znamená snad něco více, když značí jeho probuzení. Co pak je mně do světa, mně běží hlavně o naše vlastní věci. A kdyby náš národ ničím nevyňikal, kdybychom se přižívovali snad pouze z literatury cizí a neměli své vlastní, tak nic neznamenáme pro svět.

Je tedy nutno, abychom sami něco produkovali. A ten kult svatojanský nebyl jistě na škodu nikomu, není třeba ho tak nenávidět a pronásledovat. Já jsem mnoho cestoval v Evropě a našel jsem na mnoha místech - uvedu jen některé - v Neapoli na nábřeží sochu sv. Jana, tedy Čecha a najdete ho také v jiných krajinách. Není to snad na škodu českému národu, když se tam najde světec, který svědčí o tom, že také v Čechách jsou lidé náboženství, neřeknu katolického, ale křesťanského aspoň. Tedy v tomto ohledu není třeba tak vystupovat. Myslím, že by se mělo stanovisko k těmto dvěma jménům, těmto dvěma Janům v českém národu trochu zrevidovat. Fanatismus vůči Janu Nepomuckému by měl polevit, a co se týče hodnocení jména Jana Husa, mělo by se přizpůsobit pravdě. Pak by bylo, pánové, lépe. Bohužel, my se díváme ještě na naši historii očima romantika. Proti tomu našemu historismu bojoval už prof. Masaryk, my se pořád chlubíme svou historií, jak to bylo před 500 léty, ale zapomínáme, že musíme také dělat sami historii. Co pak naši potomci o nás řeknou? Poněvadž je nás mnoho v republice, kteří máme různé názory vědecké, různé názory náboženské, je potřebí, abychom spolužili, abychom přáli každému pravdu, co Hus tvrdí, "Pravdu každému přejte", každému vyznání, netupili ho za to. Mně bolí, když na př. pan sen. **Babka** vykládá, že církev to byla, která byla vždycky v reakci. Neznáte historii církve katolické. Gladston pravil, že po 15 století byla jediná, která držela celou

literaturu a kulturu. Pánové, musíte znát také historii. Kdybych se chtěl dobře hájiti, mohl bych říci, že nejlepší obhajoba je útok. Mohl bych, chtěje hájiti katolickou církev, útočiti na evangelickou, ale to mně nepřipouští mé vzdělání. Považuji, že není vzdělaného člověka důstojné, aby někoho napadal pro jeho náboženské přesvědčení. Ale řeknu vám tolik, že co se týče evangelické církve - ne u nás, na Slovensku - Demaistre výslovně praví, že luteranismem, resp. reformací se celá kultura a pokrok v Evropě o 300 let zdržel. (*Sen. Babka: Opačně! - Hlas: Jak se to mohlo zdržet?*) Velmi lehko zdržel. Nastaly hádky o náboženské přesvědčení, a když se lidé hádají, nejdou kupředu. Doklad toho máte na naší dnešní debatě: kdybychom se byli nehádali o náboženské otázky, byli bychom dávno hotovi. (*Veselost. - Sen. Hnátek: To je podařený důkaz! Jestli je všechna vaše vědeckost taková, jako tento důkaz, tak bych za ni mnoho nedal!*) Od vás si nedám vysvědčení své vědeckosti vystavovat. (*Sen. Hnátek: Když to na takové argumenty stavíte!*) Argumenty ad hominem. U nás také, bohužel, nedá se, pánové upřít, že se o náboženských věcech vedou urputné a nenávislné boje. To, musíte přiznat. To nebudete popírat. (*Sen. Hnátek: Z které strany se vede boj?*) To musí být více stran, alespoň dvě, které se mohou hádat, jedna se hádat nemůže. (*Veselost.*) Tedy vidíte, že to není jen naše vina. Musí tu být také jiný, který se hádá. Tedy v tomto ohledu, pánové, myslím, že všichni bychom si přáli, kdybychom revidovali trochu své názory historické. Lépe by to u nás vypadalo, kdybychom se lépe dívali na tyto věci. A musíme se na ně skutečně dívat se stanoviska správného, musíme svorně jít a byla by chyba, kdyby některá konfese tvrdila, že je více národnostní a vlastenečtější než druhá. Musíme být všichni vlastenci, ať máme konfesi jakoukoliv, musíme mít všichni jeden společný cíl, udržeti republiku, aby byla pro nás skutečně takovým ochranným krbem a střechou, ve které by se všichni cítili spokojeni. Nás je sice 78 %, ale myslím, že katolíci mají po této stránce nejvíce příčiny k různým nespokojenostem - ministerstvo školství to nejlépe pocítuje - a proto bylo by dobře, aby byli všichni uspokojeni a klidni, aby přestaly tyto spory, které k ničemu nevedou. To není žádný pokrok se hádati, poněvadž stojíme při tom na jednom místě.

Abych přišel k resultátu, řeknu: Tuto osnovu zákona se stanoviska náboženského my schvalovati nebudeme a nemůžeme, ale se stanoviska sociálního a vůbec veřejného pořádku jsem celkem rád, že došlo přece konečně k nějakému uspořádání neudržitelných poměrů. Možná, že to není definitivní, že se to bude ještě novelisovati. Jsem přesvědčen, až novela bude provedena, že více uspokojí naše občanstvo, než tento zákon. (*Potlesk.*)

Druhé volební období

Příloha AK – Reylova řeč v rozpravě o vládním prohlášení ministerského předsedy Dr. Švehly ze dne 19. 12. 1925.³²

Slavný senáte! Prohlášení nové vlády přijímá strana lidová se souhlasem, ježto ve velkých rysech nastiňuje úkoly republiky a cíle vládního programu pracovního. Úkoly každého moderního státu a tím i naší republiky jsou v první řadě vybudování právního řádu a ochrana přirozených i smluvních práv občanských, dále podpora hospodářského blahobytu národního a šíření pravé osvěty ve všech vrstvách lidových.

³² Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/2vo/stena/005schuz/S005006.htm.

Tyto úkoly státní nemůže ovšem prováděti stát sám, ježto je pouhé neživotné abstraktum, nýbrž jménem jeho musí to činiti vláda, kterou podporují politické strany. Vláda demokratické republiky je sice vládou lidu, ale nemůže býti jinou, než nepřímou, to je prostřednictvím parlamentu, zvoleného všeobecným právem hlasovacím. V parlamentě demokratické republiky nemůže se však jednati o nějakou nadvládu, nýbrž jen o správu, o administrativu, o samosprávu, o harmonizaci všech státoporných sil ve státě. Souhlasně s těmito zásadami demokracie zve nová vláda ve svém prohlášení všechny státoporné síly k součinnosti a k práci ve prospěch lidu. Lid náš válečnými útrapami vysílený netouží dnes po ničem jiném, než po klidu k plodné práci a po silné vládě, která dovede mu ulehčovati moudrou hospodářskou politikou těžký zápas o denní chléb a který dovede silnou rukou zjednávatí vážnost k vydaným zákonům.

Vládní prohlášení nastiňuje tolik důležitých úkolů našeho státu a naznačuje tolik vhodných prostředků k postižení těchto úkolů, že, která politická strana pocítuje odpovědnost ke svému voličstvu, musí přiložiti ruku ke společnému dílu ve prospěch občanstva. Bylo to v pravdě ubohé, kdyby celá činnost některé politické strany nesla se jen směrem negativním a neměla jiného cíle, než boj proti vládě, nebo svůj stranický prospěch. Ve vlastním státě nesmíme jistě takovýchto metod užívat. V demokratickém státě vládu tvoří vždy majorita, která sice vládne, to je vykonává správu státu, ale při tom nesmí utlačovati minoritu, ježto v demokracii je plná rovnoprávnost všech občanů a vláda podle presidenta Lincolna má býti vládou všeho lidu, lidem a pro lid.

Československá strana lidová chápe správně význam a obsah demokratické vlády, když všemi silami hodlá podporovati snahy a činnost nové vlády podle prohlášení směrnic v duchu našich programových zásad jak v zahraniční, tak i ve vnitřní politice na poli hospodářském, sociálním i kulturním.

Ministerský předseda věnoval závěr své řeči senátu a jeho poslání. Náš klub rád přispěje k tomu, aby senát plnil toto své poslání, aby byl místem klidné, pozitivní práce pro lid a pro stát, aby byl místem vzájemné snášenlivosti, součinnosti a tak přispíval k uklidnění poměrů ve všech směrech. Prohlašujeme, že chceme pracovati k blahu státu i občanů v národním souručenství, ale jako rovnocenný spojenec se všemi ostatními stranami, jímž blaho státu i občanů je nejvyšším zákonem. (*Potlesk stoupenců řečníkových.*)

Třetí volební období

Příloha AL – Reylova řeč v rozpravě o vládním programovém prohlášení předsedy vlády ze dne 18. 12. 1929.³³

Slavný senáte! Těžko a dlouho se vláda nynější tvořila, proto mnozí předvídají její brzký konec. Ale já nesdílím tento pesimistický názor, když uvažuji, že tato vláda má velikou základnu v koncentraci osmi politických stran, a silnou většinu v obou sněmovnách. Je ovšem pravda, že koalované strany nemají společného světového názoru, ani společných třídních zájmů, nýbrž panuje mezi nimi stálý rozpor zájmů. Ale tato skutečnost nemusí býti příznakem brzkého rozkladu, nýbrž právě naopak, zdrojem ušlechtilého závodění ve snaze blaho a dobro lidu.

³³ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/stena/004schuz/S004008.htm.

Bude-li koncentrace různorodých stran vedená oddaností ke státu a svědomitou péčí o blaho lidu, pak bude koncentrace prováděti politiku dobrou, která nedbá jen na prospěch své vlastní strany, nýbrž, hlavně na prospěch celku.

President **Masaryk** v rozmluvě s redaktorem >Lidových Novin< v roce 1920 vystihl úkol politické strany slovy >Stát je více nežli strana, její program musí býti v souladu se spravedlností. Cílem strany nesmí býti jen to, aby povrchní demagogie udržovala své stádečko pohromadě, nýbrž vychovávati stoupence pro chápání dobra státu a lidu.

Je nesporno, že zájmová politika, jak hmotná, (Hluk. - Předseda zvoní.) tak i ideová, je oprávněna, protože stát je povinen hájiti nejenom jednotlivce, nýbrž i partikulární zájmové společnosti v jeho lůně utvořené. Ale je také jisto, že zájmová politika, má-li zůstatí rozumnou věcnou, smí respektovati jenom oprávněné zájmy, a oprávněným je jenom to, co prospívá celku a nepoškozuje jedince. Vždyť MacDonalld hlásá, že křivda páchaná na jednotlivci anebo jednotlivou třídou je obžalobou celku. Tedy obžalobou bylo by i nynější vlády, kdyby se dopouštěla nespravedlnosti a křivdy na slabých. Nynější vládní koncentrace si zajistí delší trvání, jestliže budou všechny její složky vedeny snahou k vyhledávání prostředků, směřujících k uskutečňování cílů státních, tj. umožňovati společenský život státních občanů rozumným vyrovnáváním jejich vzájemně se křížujících zájmů.

Nová koncentrace vládní nepřijala do svého souboru dvě státo tvorné strany, z důvodů snad více parlamentární režie, ale tím podle mého názoru nemají se tyto dvě strany obávati tvrdého chleba oposice, poněvadž by se tím koncentrace prohřešila proti intencím zakladatele státu, presidenta Masaryka, jenž ve své knize >Světová revoluce< napsal: > Obnovili jsme svůj stát ve jménu demokratické svobody. Udržíme jeho svobodu jenom svobodou, Republika demokratická je státem z lidu, lidem a pro lid. V demokracii, poněvadž je vládou všech všem, neběží již o panování, nýbrž o správu a samosprávu a o harmonisaci všech státo tvorných sil ve státě.<

Tedy snahou vládní koncentrace nynější, bude též péče o harmonisaci či soulad dvou státo tvorných stran mimo vládu stojících. Vládní koncentrace jest jistě prodchnuta snahou prováděti politiku dobrou, věcnou, spravedlivou k blahu státu a všech občanů. Tuto snahu vyjadřuje též pracovní program, přednesený ministerským předsedou. Po stránce formální vytýká se programu jeho stručnost oproti programům předešlých vlád. Program je sice stručný, ale je dosti širokým rámcem pro činnost politickou, hospodářskou, sociální a kulturní. Jestliže není v programovém prohlášení mnoho podobných slibů, jimiž jednotlivé strany budily dobrou náladu voličů před volbami, ušetří si občané aspoň zklamání, jestliže nebude lze všechny programové sliby splniti pro nepředvídané, částečně též i pro předvídané překážky.

Vládní prohlášení po stránce věcné nemá žádných světoborných plánů, je klidné a obráží se v něm stísněnost hospodářských poměrů a naléhavost těžkých úkolů, které bude nutno řešiti odborně a věcně bez jakýchkoli zřetelů stranických a demagogických.

Řešení naléhavých hospodářských problémů je vážnou překážkou okolnost, že nemáme dosud v jedenáctém roce trvání republiky po prvé projednaný rozpočet. Včasné projednaný rozpočet mohl umožniti jednotlivým ministerstvům již nyní učiniti objednávky u družstev a malých výrobců, kteří jsou dnes bez zaměstnání a hledí s obavami vstříc blížící se zimě. Pokládám brzké projednání rozpočtu za státní nezbytnost

a za přední úkol koncentrační vlády počátkem příštího roku. Nová vláda míní podniknouti urputný boj se zemědělskou a hospodářskou krizí. Ovšem úkol tento je tím obtížnější, že zahraniční vlivy světového hospodářství kladou téměř nepřekonatelné překážky zdolání tísnivých našich vnitřních poměrů hospodářských.

Zemědělci si stěžují právem na nízké ceny svých výrobků. Ale ještě větší snad je jejich tíseň a jejich nouze, že není vlastně dostatečného odbytu zemědělských plodin. Mnoho malých zemědělců nemůže vůbec prodati ani za ty malé a nízké ceny. Jestliže se jeví tak malý výnos zemědělské práce, je obava, že budou zase zemědělci opouštět své pozemky, jako se to stávalo několik let před válkou.

Netrpí ovšem jen zemědělství a průmyslové podnikání, nýbrž trpí také i stav živnostenský, a to nedostatkem úvěru, nedostatkem odbytu výrobků a hlavně velikými daněmi, které jsou neúprosně vymáhány. Stát bez daní nemůže ovšem plnit své úkoly, ale mnohé výdaje, zvláště na nákladné přepychové stavby musí se omezit a odkládati na doby příští, kdy zlepší se stav našich financí. Zdá se mi, že jsme v tomto ohledu přecenili síly svých poplatníků a zašli na cesty marnotratných zbohatlíků.

S poklesem tovární výroby souvisí také bída dělnických tříd. Zvláště menší zaměstnanost v textilním průmyslu volá po zvýšené pozornosti a pomoci vlády. Ty malé platy, kterými jsou odbýváni dělníci v textilních továrnách sotva stačí na to nejnужnější živobytí, a když se ještě dostaví krize nezaměstnanosti, pak postihne hlad celé rodiny. Proto je potřeba, aby stát věnoval tomu pozornost v severovýchodních Čechách, kde panuje značná nouze a kde zejména odbor lnářský je tak vážně ohrožen, že snad vůbec se bude musit výroba tato zastavit.

Do kategorie středních stavů patří též státní a soukromí zaměstnanci. Jak v činné službě, tak i na odpočinku. Platy státních zaměstnanců, zejména v nižších třídách, neodpovídají rozhodně drahotným poměrům. A pak ta mechanická systemice mnohé poškodila a málo komu prospěla. Konečně změna titulů u starých úředníků dotkla se bolestně i jejich cti a také společenského postavení. Cítí v tom jakousi degradaci před veřejností. To jednotlivce bolí, když na př. z některého rady stal se pouze nějaký adjunkt. To ovšem nemůže přispívati k nějaké radostné práci v úřadě.

Dlouho se již ozývá volání staropensistů po zlepšení pensí. Je v tom skutečně také hrozná nesrovnalost, když stará vdova má nejvýše 500 Kč měsíčně pense a jiná mladší vdova po novopensistovi, má již 1200, ba až 2000 Kč. To budí jistě závist a roztrpčenost, že se nestejným způsobem odměňují anebo upravují životní poměry těchto ubohých vdov.

Rovněž bytové poměry musí býti soustavně a plánovitě řešeny, a ne jen vládou pozorovány. Zřejmě chudí buďtež zákonem hájeni v bydlení, ale bohatší necht' přispívají na svou ochrannou střechu také svými příspěvky. Na př. když letos 4. července byla celá řada domů poškozena smrštěm a kryt na domech byl zničen, byly tím způsobeny domácím jistě velké výdaje, ale pouze on jediný byl postižen a musil na svůj náklad svým nájemníkům střechu nad hlavou opravit, od nich však na to nedostal žádný příspěvek, ač staré nájemné rozhodně žádným způsobem na to nedostačuje.

Hospodářské, zemědělské, průmyslové, živnostenské, dělnické, zaměstnanecké a bytové krizi musí vláda čelit v přední řadě pomocnými prostředky, ale při tom nesmí býti

zapomínáno na krizi a úpadek mravní, který zachvátil celou naši společnost a hrozí podrytí základy existence státu. Válka vedle obrovských škod hmotných natropila ještě větší škodu morální. Rozpoutala lidské vášně, zmaterialisovala lidský život, zatvrdila lidská srdce bezohledným sobectvím a způsobila pokles mravnosti a lidskosti. Ještě po 11 letech objevují se důsledky této mravní krise v naší společnosti. Ostudné aféry, hromadné rozvody manželství, milionové podvody, loupeže, krádeže a vraždy dokazují, že je něco shnilého i ve státě našem.

Programové prohlášení neobírá se sice problémem zvýšení pokleslé soukromé i veřejné morálky, ale problém tento klepe bouřlivě na brány parlamentu, a proto se přehlížeti nedá. President **Masaryk** v knize >Světová revoluce< důtklivě poukazuje na nutnost ztuzení základů státu, zvýšením péče o mravnost. >V přeceňování státní organizace hmotného i hospodářského základu státu i společnosti zapomíná se snadno na to, že vždy a všude společnost spočívala a spočívá také na ideách a ideálech, na mravnosti a názoru na svět.

Proto stát od počátku historického vývoje všude opíral se o mravní autoritu církve, odtud právě vznik theokracie a její vývoj v demokracii.<

V přítomné době zříme, že římský papež, představitel velké mravní síly, Pius XI. v těchto dnech před svým zlatým jubileem kněžským obdržel korporativní blahopřání všech vyslanců 33 vlád u Vatikánu zastoupených a presidenti rakouské a zvláště Německé republiky velmi vřele vlastnoručními listy Svatému Otci blahopřáli. Zejména Německá republika překvapuje proto, že list presidenta Hindenburga byl pověřen také podpisem předsedy vlády, kterým je sociální demokrat Müller.

Chovám naději, že i naše vláda použije této příležitosti, aby ocenila vliv mravních hodnot na rozvoj státu blahopřejným projevem papeži Piu XI.

Politika čili správa státu úzce souvisí obsahově i formálně s etikou a náboženskými názory lidu. Samo trvání státu je mravním zákonem odůvodněno, proto nemůže být rozporu mezi účelem státu a předpisy mravního zákona. Stát má hájiti právo, které svou závaznost má ve mravnosti, proto souvislost mezi politikou a morálkou je přirozena. Ethika skýtá politice spolehlivé měřítko k ohodnocení prostředků i cílů a ethické zásady vytvářejí mravně silné charaktery politicky činných osob.

Politik širokého rozhledu bude vždy plně oceňovati význam nábožensko-mravních zásad v politické činnosti, protože počítá s faktem, že trvalé uspořádání veřejných vztahů mezi občany lze provésti mnohem úspěšněji na základě příkazů mravního zákona se sankcí náboženskou, nežli na předpisech samého zákona, jenž platnost svou opírá jen o výkonnou moc státní. I politická činnost, má-li skutečně zvyšovati úroveň poměrů sociálních, musí směřovati k mravnímu ideálu a proto politika a mravnost musí býti v úzkém spojení, ačkoli mají různé úkoly. Úkolem státu není donucovati občany ke ctnosti, nýbrž chrániti individuální právo. Stát spočívá sice na ctnosti, ale ctnost není jeho přímým úkolem. Na občanech jest, aby byli ctnostni. Na státu jest, aby byl spravedlivý a potlačoval škodlivé vlivy, které mravnost občanů ohrožují, a podporoval vše, co mravní odpovědnost posiluje.

Z prostředků, kterými mravnost se zvyšuje, uvádím prozatím školu, která dnes klade větší váhu na intelekt, na rozumové vzdělání a zanedbává mravní výchovu. Mylný tento

směr racionalismu importovaný z ciziny, se jednou vymstí na nynější mladé generaci, ale i na celé nynější společnosti.

Ze škodlivých vlivů na mravnost uvádím letmo zvláště rozvrácený život rodinný, lascivní biografy a divadla, bulvární tisk, který směřuje jen k vydráždění nízkých pudů čtenářstva a přichází i do rukou mládeže. Takový tisk není jistě školou dobra, nýbrž zdrojem společenských chorob, poněvadž ohrožuje veřejnou mravnost a ničí mladé duše. Vysoký stupeň mravnosti je nejlepší oporou politické činnosti ke blahu státu a občanstva a proto nesmí ani nynější vláda zavírat oči před úpadkem morálky. Dokud se ozývaly jen hlasy církevní po nápravě pokleslé morálky, pokládány byly za pruderii. Dnes však volání po reformě mravnosti vzrůstá i v kruzích >pokrokových<, které dosud holdovaly neomezené volnosti názorů, projevu i jednání. Demoralisace ohrožuje pilíře státu; proto >videant consules, ne respublica detrimentum capiat<. Necht' strážcové státu přihlížejí, aby stát neutrpěl zkázy!

V závěru svého projevu chci zdůrazniti názor lidové strany, že stát potřebuje nutně vlády a že naše místo je v každé vládě, která chce spravedlivě lidu vládnout a prováděti politiku národní, věcnou a plně nestrannou. Chceme spolupracovati a podporovati nynější vládu k blahu státu i občanstva v duchu svých programových zásad.

Příloha AM – Reylova řeč v rozpravě o stát. rozpočtu a fin. zákonu pro r. 1931 ze dne 16. 12. 1930.³⁴

Slavný senáte! Moderní stát není jenom strážcem právního řádu, nýbrž i pěstitelem blahobytu rozumnou politikou hospodářskou i sociální a orgánem lidové kultury. Je-li podpora osvětového pokroku předním úkolem státu, pak kapitola 10 rozpočtu - ministerstvo školství a národní osvěty - je jednou z nejdůležitějších a přirozeně také jednou z nejdražších.

Na zvýšeném rozpočtu participuje při své jedné miliardě pro rok příští zvýšenou potřebou o 58 mil. Kč. Preliminovaná miliarda min. školství a národní osvěty nevyčerpává úplně veškerý náklad na naše školství, neboť zůstávají ještě nekryty platy učitelstva ve výši 800 mil. Kč a jiné ještě značné náklady samosprávných svazků na kulturní potřeby. Obětují tedy občané na osvětovou či kulturní péči více než 2 miliardy Kč v naději, že kulturní hodnoty jsou nejlepším základem existence a blahobytu lidu.

Kultura je zajisté jednou z hybných sil pokroku národa i celé společnosti, značíc v nejširším významu každou činnost, která přetváří původní tvar hmoty podle duševní představy člověka. Kultura je ve skutečnosti nadvláda lidského ducha nad hmotou a souhrn všech hodnot, které zdokonalují člověka. Kulturou zove se jednak kulturní činnost, jednak výsledky této kulturní práce. Celá oblast kultury zaujímá trojí obor: eticko-náboženský, ideální, t. j. vědecko-umělecký a sociálně-ekonomický (hospodářský). Podle tohoto pořadí lze oceňovati důležitost jednotlivých kulturních hodnot a složek kulturního prostředí, při čemž dlužno míti na zřeteli dvě stránky kultury, totiž ideální a reální.

³⁴ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/stena/071schuz/S071010.htm.

Ideální kultura směřuje ke zvýšení duševního života, zve se vnitřní, mravní a duševní. Účelem reální kultura jest zvýšení hmotného blahobytu člověka využitím přírodních sil, proto zve se též zevní, technickou, materiální a tělesnou.

Složkami ideální kultura jsou náboženství, mravnost, věda a umění. Reální kultura vytváří hospodářská činnost technickými pomůckami. Neshledáváme však působení těchto složek v přesně oddělených, samostatných polích, nýbrž spatřujeme ve vzájemném jejich pronikání vzájemnou jejich souvislost. Nelze tedy kultura materiální oddělovati od kultura ideální a nemůže ideální kultura přehlížeti důležitost kultura reální, má-li lidstvo dojíti pravého blaha.

To zdůrazňuje vynikající sociolog Schmoller ve svém "Nárysu všeobecné vědy národohospodářské" slovy: "Všecek pokrok, jehož se dodělal člověk, je jen tenkrát požehnáním, dovede-li společnost nový útvar hospodářského života tak uspořádati, aby se srovnával s věčnými mravními ideály. Toho se však lidstvu dosud nedostává."

Nový hospodářský řád, bohužel, se nesrovnává s věčnými mravními ideály, protože kultura materiální nedrží stejný krok s kultura mravní, kterou dávno předhonila. Následkem této neshody zmítán je svět bolestnými krisemi nejen na poli hospodářském, nýbrž i na poli duchovním. Blaho veřejné jistě nespočívá jen ve hmotném blahobytu a v rozvoji materiální kultura, nýbrž je podmíněno též pokrokem kultura ideální, vnitřní, kterou vytvářejí její složky, náboženství, mravnost, věda a umění. Náboženství je nejlepším základem pravého blaha obecného, protože je v těsné souvislosti se zásadami mravnosti a je kolébkou vědy a umění. Proto všim právem prohlásil letos v Bratislavě prezident **Masaryk** biskupu Jantauschovi: "Náboženství je jednou z nejdůležitějších složek kulturního snažení."

Pouhou úpravou hospodářských poměrů a zlepšením životní míry společenských vrstev ještě daleko není dosaženo ideálu společenského života, vnitřní vyrovnanosti jednotlivce a sociálního smíru. Za posledních 30 let byla provedena celá řada hospodářských oprav, které uhladily příliš ostré hrany bezohledné soutěže ve světovém hospodářství a učinily celým společenským vrstvám snesitelnější boj o životní prostředky. Přese všechny tyto opravné snahy na poli ochranného hospodářství nepodařilo se však dosíci sociálního smíru a spokojenosti v duši moderního člověka.

Panuje všeobecná rozladěnost místo vnitřního upokojení nad rozvojem nynější hmotné kultura, protože byla zanedbána kultura mravní. V ohledu mravním se jeví zřetelně značný úpadek uvolněním všech pilířů, na nichž spočívá společenská budova. Popírány a opovrženy jsou všechny odvěké pravdy o určení člověka, o povinnostech a právech jednotlivců, o vzájemném poměru jednotlivce k prospěchu společnosti.

Starý ucelený a staletím osvědčený názor křesťanský na život a svět, který jednotlivcům dával spolehlivý základ života, byl zavržen a místo něho vybudován na základě vědeckých domněnek životní názor nový, který svou nehotovostí působí neblaze na nitro lidské, a pokud je myšlenkovým podkladem politické a hospodářské činnosti, rozsévá zmatek ve společenském a hospodářském řádě.

Tam, kde bylo náboženství prohlášeno za věc soukromou, kterou může kdokoliv libovolně zlehčovati, tam ovšem korupce a nemravnost stávají se věcí veřejnou, poznamenal vhodně jugoslávský ministr dr Korošec.

Moderní stát přímou péčí o mravní úroveň ponechává sice rodině, škole a církvi, ale proto přece musí zasahovati i k posílení lidové mravní výchovy podporou ideální kultury, náboženství, školství, zřizováním sirotčinců, opatroven pro opuštěnou mládež, polepšoven, káznic a zvláště potíráním frivolního tisku, výkladu nahotin na veřejné ulici.

Náš stát přistoupil sice r. 1927 k úmluvě ženevské, kde se zavázal potírati veřejné útoky na mravnost frivolním tiskem a necudnými pohlednicemi, ale dosud se nestalo u nás v tomto ohledu v zákonodárství nic. Malý krok byl učiněn letos Zemským úřadem v tomto ohledu zákazem vystavených nahotin ve výkladních skříních. Kdo však jde několik kroků od policejního ředitelství k výkladu jistého knihkupce, nalezne obraz muže a ženy v úplné nahotě. Co jsou platné předpisy, když jich nikdo nedbá a k jejich provádění není dostatek sil. Již starý spisovatel Tacitus si stěžoval, že zákony bez mravního smyslu občanstva jsou bezúčinné. *Leges sine moribus vanae.*

Zatím naše společnost malomocně lomí rukama nad zvrhlostí četných mladistvých vrahů, nad odvážností lupičů pokladen, nad tragediemi rodinných rozvratů, škodlivostí biografů, barů, frivolních divadel a nad znemravňujícím vlivem bulvárního tisku.

Je potřebí stavěti energicky hráze proti úpadku mravnosti, proti znehodnocení duchových hodnot všemi výchovnými prostředky, z nichž jedním z nejdůležitějších je škola, na jejíž vybavení ve všech stupních naše ministerstvo školství a národní osvěty věnuje asi čtyři pětiny svého rozpočtu.

Hmotná podpora školství není ovšem všecko. Ministerstvo školství jako orgán lidové kultury musí pečovat o kvalitu a dobré výsledky školy. Nechci pochybovati, že naše ministerstvo školství a národní osvěty je vedeno nejlepší snahou, aby značnému nákladu také výsledky školy odpovídaly. V tomto ohledu však myslím, že nejen občané, ale i ministerstvo samo není naprosto s výsledky školy spokojeno, a proto usiluje o reformu školství.

Pro obecné školy byly nařízeny letos nové učebné osnovy, při nichž ponechává se učitelům volnost metody vyučovací. Učebná osnova ovšem není ničím jiným, nežli materiálem, z něhož se vlastní dílo, vzdělání a rozvoj duševních sil žactva má vybudovati vyučováním a duševní činností učitele. Nová učebná osnova značí sice pokus o reformu vyučování obecného školství, ale tou se ještě neodstraňuje hlavní vada obecné školy, která z neblahého dědictví minulého století je stížena racionalismem či rozumářstvím. Naše obecná škola klade hlavní váhu na rozumové poznatky, přetěžuje paměť nezažitými vědomostmi bez jejich souvislosti a zapomíná, že žactvo národních škol nepotřebuje vynikati obsáhlostí ducha, nýbrž snadnou chápavostí, dobrou pamětí, národním duchem a mravními ctnostmi.

Obecná škola má položiti základ k další výchově rodinné, společenské a k vyššímu školnímu vzdělání, proto musí žactvo se dobře naučiti základním formám vzdělání, čtení, pravopisnému psaní, základním počtům, vlastivědě a vypěstiti vědomí odpovědnosti před věčným zákonem božským a lidským.

Přirozeně ani učitel obecné školy nemusí býti akademicky vzdělaným vědátorem, nýbrž dobrým pedagogem, jenž z dětské duše vytváří bytost duševně chápavou, soudnou a mravnou. V metodě bude sice volný, ale neopustí osvědčené pravidlo názorného

vyučování a častého opakování procvičené látky učebné. Obecná škola má klásti základy ke kulturnímu vývoji mládeže, a proto musí jí vštěpovati vážnost ke složkám ideální kultury a buditi praktický smysl i pro kulturu reální. Neplní dobře naše obecná škola svůj úkol, jestliže přehlíží jednu z nejdůležitějších složek kulturních, náboženství, nedbá-li na výchovu svědomí a mravní odpovědnosti, a když mnohdy ani pro další vědecké vzdělání nepodává solidní základ elementárním vzděláním žactva. Není pak divu, že křesťanští svědomití rodičové usilují o novou náboženskou školu, která by byla prosta vad nynější obecné školy. Střední školy jsou sice kvalitativně dobře vybaveny, ale volají také po reformě vnitřní. Ministerstvo školství a národní osvěty provedlo letošním školním rokem pokus reformy snížením střední školy o 2 roky, když přizpůsobilo prvé dvě její třídy občanské škole. Opatření toto nesetkalo se všude se souhlasem občanstva, a zvláště ne v kruzích profesorů středních škol, protože v tom spatřuje se úmysl zříditi jednotnou školu a snížití tím vzdělání.

Jednotná škola, jak tane na mysli mnohým jejím zastáncům, znamená vlastně socialisaci vzdělání. To by byla zrovna tak pochybená věc, jako socialisace výroby, jejíž nemožnost jsme dávno již uznali.

Nemohli bychom pokládati za zdravou reformu, která by chtěla sjednotiti střední školu s občanskou anebo vytvořiti jednotnou střední školu zrušením stávajících dvou typů, gymnasia a reálky. O svobodnou volbu povolání středoškoláků bylo dostatečně postaráno zřízením moderního reálného gymnasia.

Naprosté zrušení klasického gymnasia znamenalo by zasypati hluboké studnice hodnot antické kultury, která svým ideovým bohatstvím tvořila základ středověké vzdělanosti a dosud je zdrojem nynější kultury a tvorby charakteru. Pouhé formální vzdělání žactva moderními jazyky a reáliemi nevytvoří pravou inteligenci ducha a nepřispěje k pokroku ideální kultury, kteréž je v naší době tak naléhavě potřebí. Nynější stará generace, která vydobyla národní samostatnost, byla vzdělávána na antické tradici a na křesťanském názoru světovém. Střední školy chovají se však jako obecné nevšimavě k důležité složce kultury ideální, k náboženství. Ve vyšších třídách je ztížena žákům i dobrovolná účast na mimořádném vyučování katolického náboženství osudným číslem 20 účastníků, ačkoli u jiných mimořádných předmětů numerus clausus neexistuje. V Itálii a Jugoslavii vyučování katolickému náboženství je zavedeno i v nejvyšších třídách střední školy, ale my jsme ještě tak daleko v hodnocení ideální kultury nedospěli.

Střední škola je přípravou pro vědecké studium na vědeckých školách, poskytujíc souhrn všeobecných vědomostí, které musí býti duševním majetkem každého inteligenta. Pro praktický život ovšem střední škola mnoho neznamená. Proto abiturienti středních škol velmi těžko naleznou přiměřené zaměstnání se svým vzděláním ve veřejném životě. A přece nyní je tak značný přebytek středoškoláků, kteří marně domáhají se i nepatrné služby ve státních a obecních úřadech. Naše přečetné střední školy chrlí však každoročně nové a nové zástupy svých absolventů do života, kteří na vyšší studium nemohou pomýšleti. Dnes je nadbytek středoškolské a vysokoškolské inteligence zjevem přímo kritickým, kterého by měly bedlivě všimati si vládní kruhy a uvažovati, jak čeliti této krisi inteligence, která vyhledává svou existenci ve službách. Na střední škole studuje také 20% dívek, hlavně následkem koedukace, která z různých hledisek není systémem šťastným, nehledíc k tomu, že mnohé absolventky střední školy konkurují jinochům ve hledání služeb.

Nadbytek studovaných lidí jeví se také u absolventů vysokých škol. Letos byla zrušena celá řada poboček na středních školách a tím přes 400 středoškolských profesorů bylo ze služby propuštěno. Mezi nimi bylo asi 150 zkoušených, a také ženatých. Na filosofických a přírodovědeckých fakultách v republice je toho času zapsáno přes 4.000 posluchačů, z nichž většina hledá existenci na profesuře střední školy. Počet nových kandidátů profesury během příštích pěti let stačí úplně na obsazení systemisovaných míst, která mohou být uvolněna teprve až za 30 let. Propuštění profesori vyhledávají místa výpomocných učitelů na občanské škole s platem 700 až 800 Kč. Bylo by snad účelné při této profesorské krizi, aby vdané, zabezpečené profesorky uvolnily místa silám mužským, které se svými rodinami zápasí o skývu chleba.

Nejen ve filologii, ale i ve stavitelství a na právech roste hrozivý nadbytek inteligence. Od převratu do konce roku 1927 vzrostl na př. počet advokátů o 40 % a kandidátů advokacie docela o 84%. Advokacie přestává být zejména pro začátečníky slušným zaopatřením. Přes všechny tyto špatné vyhlídky studuje na střední škole jen o 2.000 méně žáků nežli ve Francii, třikrát lidnatější, nežli je Československo, a na Karlově universitě v Praze je zapsáno letos 10.294 posluchačů, z nichž je 2.105 žen. Ze zapsaných je 880 cizinců. Nelze se diviti, že studující mládež chápe již sama nebezpečí nadbytku studované inteligence a volá po zavedení omezené návštěvy, žádajíc si numerus clausus.

Tento neblahý stav krise inteligence počíná být jevem sociálního zla a volá důtklivě po nápravě. Školený proletariát bez naděje na existenci je nebezpečným živlem v životě společenském, a proto je přímou povinností státu, aby prozíravě reguloval nepromyšlený nával na vyšší studia, která mají být sice přístupna všem, ale jen nadaným a svědomitým.

Podporou školství získává nejvíce věda, která přispívá vynikajícím způsobem k pokroku ideální kultury a ulehčuje člověku tvrdý životní zápas, povznáší hygienu a získává duševní práci více volného času. Ovšem nelze mlčením opomenouti, že věda postavila se se stejnou ochotou též do služeb války na záhubu lidského pokolení a v rukou nesvědomitých lidí stává se nebezpečnou životu i majetku lidskému. Vědění je moc, ale vědění bez svědomí je zkáza duše.

Důležitou složkou ideální kultury je umění, neboť povznáší ducha lidského do říše ideálů, vyplňuje duši vznešenými představami pravdy, dobra a krásy, proto jeho výchovný význam pro život jednotlivce i pro celou společnost je nepopíratelný. Umění zvyšuje duševní činnost a krásí lidský život. Umění ve službách náboženských nahrazuje kazatele náboženských pravd a zase navzájem z náboženské víry čerpá umění vyšší inspirace. Umění zušlechťuje a zvyšuje také mravní úroveň. Chápe-li člověk vyšší umělecké požitky, nenalézá záliby v nízkosti a ve smyslných jenom požitcích. Ovšem může také umění podřívati zásady mravnosti líčením neřestí svůdnými barvami, ničením studu a povrchním luštěním vážných problémů lidského života. Zaslouhuje tedy dobré umění také státní podpory a ministerstvo školství má ve svém programu péči o všechny obory umění. Ovšem dlužno litovati, že umění nachází poměrně velmi skromné podpory. Lidé umělecky citící těžce nesou, že za celých 12 let od převratu jsme se nezmohli na státní galerii a obrazárnu v Praze. V cizině jsou obrazárny hlavní atrakcí cizinců. V Praze však cizinec nenalezne soubor malířských děl, takže se nemůže poučiti o malířských talentech našeho národa. Ke všemu ještě poslanecká sněmovna vytlačila z bývalého Rudolfiny sbírku obrazů "Společnosti vlasteneckých přátel umění" v Praze,

kteřá od r. 1796 zachřánila nám mnoho uměleckých skvostů, jež nyní pohřichu hnjí v bednách a v nedostatečných skříních městské knihovny. Zákklady projektované státní galerie na Kampě od r. 1922 očekávají marně svého vzkříšení.

Také na záchranu a restauraci cenných stavitelských památek církevních je v rozpočtu nepatrná položka, která sotva stačí na opravu oken, zničených vichřicí minulého roku. Jsme zajisté povinni, abychom chránili kulturní poklady, zachované nám našimi předky, a postihla by nás právem výtka příštího pokolení, že jsme projevíli v současné době nepochopení pro kulturní poklady, které jsou před cizinou nejlepším svědectvím staré lidové kultury. Saxa loquuntur, kamenné památky mluví zřetelněji o vzdělanosti národa, nežli spousta novinářských článků v cizozemských časopisech. Proto vláda nesmí litovati nákladů na zachování kamenných dokumentů kulturní vyspělosti národa v dobách minulých.

Současná kultura je ohrožena v samém svém duchovém základě; idee naturalismu a materialismu, které zplodily také světovou válku, nemohou přivésti mír a soulad do rozrušené společnosti. Nastává likvidace století XX., neboť jeho kultura počínají vytvářeti kinematografie, gramofony a černošské tance, jež zatlačují ideální snahy o duchové zákklady pravé lidské kultury. Sociolog Sombart nazývá dobu naši věkem tmy, ježto nezná světla věčnosti. V této pro celé lidstvo rozhodné době je nutno, aby se vzchopily všechny intelektuální síly na obranu duchových základů společenských, a proto našemu ministerstvu školství a národní osvěty připadá důležitý a tím ovšem i záslužný úkol, pečovati o povznesení ideální kultury vůbec a národní zvláště.

V kulturním tomto snažení chceme také my podporovati ministerstvo školství a národní osvěty, ale musíme zdůrazňovati, že, nemá-li národ náš a lidstvo vůbec ztratiti víru v účelnost života a odpovědnost ke kulturní práci, je nutným návrat k náboženským křesťanským zásadám, jejich šetření podle úsudku prof. **Masaryka** je charakteristickým znakem národa v českých dějinách. Všechna lidská práce a také kulturní snahy musí se díti pod zorným úhlem věčnosti - sub specie aeternitatis. (*Výborně! - Potlesk.*)

Přiloha AN – Reylova řeč v rozpravě o stát. rozpočtu a fin. zákonu pro r. 1932 a o prohlášení ministra vnitra o událostech seběhnuvších se u Frývaldova ze dne 17. 12. 1931.³⁵

Slavný senáte! Chceme-li správně posouditi cifry státního rozpočtu (*Hluk. Místopředseda dr Hruban zvoní.*), zda rozpočet vyhovuje potřebám státu a jeho obyvatelstvu, dlužno si uvědomiti, jaké jsou nejbližší úkoly státu. Stát není samoúčelným zřizením, jemuž by měli občané sloužiti ve všem za pouhý prostředek k jeho zachování. Účel státu zahrnuje jak péči o jeho vlastní existenci, tak péči o existenci jednotlivců. Nejbližší, bezprostřední účel státu je veřejné blaho pozemské. To je stav, v němž občan má všechno, čeho podle požadavku rozumu ve svém životě potřebuje jak v ohledu tělesném, tak i duševním.

Soukromé osobní blaho jedině ovšem nemůže býti účelem státu, protože ono záleží po většině ve svobodném individuálním snažení a v osobní spokojenosti. Neboť kdyby

³⁵ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/stena/128schuz/S128007.htm.

Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/stena/128schuz/S128008.htm.

osobní blaho jedince bylo účelem státu, musil by stát veškeré osobní jednání řídit a spravovat, čímž by všechna samostatnost, všechn svobodný počin individua byl zničen.

Stát však svým občanům má poskytovat a zdokonalovat ony podmínky, které všem a každému zvláště poskytují možností svobodně a samostatně podle vlastních schopností a poměrů dosíci toho, co k pravému pozemskému blahu náleží. Tedy účelem státu je blaho veřejné a účelem státní moci je působení, aby stát svého účelu dosáhl. V této snaze po vybudování veřejného blaha musí státní moc se nésti dvěma směry: 1. Zabezpečiti všem občanům ochranu příslušných práv a stanoviti právní řád. 2. Přímou podporovati rozvoj blahobytu všech společenských vrstev, aby národ dosáhl svých životních i kulturních úkolů. Právní ochrana ve státě umožňuje sice rozvoj individuality a zabezpečuje jednotlivci účastenství na hospodářském a kulturním životě, ale značí přece více činnost negativní, poněvadž odstraňuje pouze škodlivé vlivy společenského blaha a pozitivně přímo mu nenapomáhá.

Seznalo se, že právní stát svou lhostejností v životních zápasech jednotlivců nikterak nevystihuje pravého úkolu státu, a proto dnes nepovažuje se stát pouze za ústav právní, nýbrž za orgán kultury a blahobytu. A proto žádáme od státu, aby přímo podporoval kulturní rozvoj národa a obecný blahobyt.

Státní rozpočet na r. 1932 jako všechny rozpočty předcházejících let podporuje z 80 % rozvoj technicko-materielní kultury, která směřuje přímo k zvelebení hmotného blahobytu a ukojení tělesných životních potřeb občanstva. Bylo by však osudnou chybou našeho státu, kdyby se staral jenom o žaludek svých občanů a přehlížel, že také mravní kultura a její mravní ideje, jsou důležitou složkou blahobytu veřejného. Vliv mravních idejí na sociální, hospodářský a politický život je velmi patrný. Na těchto polích lze poznati, že nábožensko-mravní zásady jednotlivcovy nejsou záležitostí soukromou, nýbrž zájmem veřejným. Každý lidský čin má totiž povahu činu sociálního a proto velice na tom záleží, má-li jednatel správné mravní zásady, čili nic. Jinak zajisté jedná člověk mravní zodpovědnosti dbalý, nežli člověk nesvědomitý. Jinak se uplatňuje ve společnosti člověk mravně ukázněný, nežli hříčka nezkracených vášní. Společnosti to nemůže tedy býti lhostejno, zda individuum má vůbec mravné zásady, a jaké povahy jsou tyto zásady.

Na vůli lidskou lze totiž působiti dvojím směrem. Jednak zevním popudem a tlakem, jednak vnitřními pohnutkami, plynoucími z příkazu mravního zákona.

Zevní donucovací vliv státu ve formě hospodářské politiky je hlavním řidičem hospodářské činnosti svobodně jednajícího jednotlivce. Působivé zakročení státu očekává se vždy, kdykoli hrabiví sobci překročí meze, položené obecním zájmem a kde hospodářská slabost a nevyspělost obyvatelstva vyžadují ochrany proti bezohlednému vykořisťování slabých silnějšími.

Avšak stát může zakročiti cestou zákonodárnou jenom v případech křiklavých a pak ve zjevech, které častým opakováním nabyly rázu společenského zla. V ostatních případech méně nápadných a ojedinělých stát svým vlivem zasahovati vždy nemůže, a také není žádoucí, aby stát všechny individuální činy hospodářské kontroloval a předpisoval, poněvadž by tím byl omezován každý projev svobodné vůle lidské a každý činnorodý podnět k soukromým podnikům.

V takových poměrech, kde na poli hospodářském, jakož i na poli trestním přestává donucovací vliv státu, nabývají zásady etické a mravní charakter plného uplatnění. A čím širší je pole působnosti svobodné vůle lidské v dnešní soustavě soukromohospodářské při volné soutěži a při volném užívání soukromého majetku, tím důležitější úkol připadá mravním zásadám. Je proto v zájmu společnosti důležitě, aby jednotlivci řídili se dobrými zásadami ve svém jednání.

Moderní stát musí stejnou péči věnovati ideální mravní kultuře, jako sleduje vývoj kultury technické, materiální. Kultura ideální značí vládu ducha lidského nad silami přirozených pudů. Nemá-li lidstvo zahynouti nezkroceným používáním výsledků materiální kultury, je třeba posílit lidského ducha a uváděti materiální kulturu v soulad s ideální, kterou vytvářejí složky: náboženství, mravnost, věda a umění. Moderní doba má vyspělou civilisaci technickou, ale nemá mravní kultury nitra, a tato skutečnost znamená velké sociální nebezpečí. Vymoženosti dnešní civilisace poskytují netušené množství požitků a rozkoší. Rozkošemi těmito roste hlad po nových požitcích do nenasytina. Ježto však v dnešních lidech není dostatek potřebné duševní, mravní síly, která by se touze po požitcích opřela, nemůže život moderní civilisace jinak než naprosto zpovrhněti. A že civilisace tato příšerné dílo vykonává, uznávají všichni rozvážní lidé. Bez kultury ducha není civilisace technická života schopná a proto osud společnosti lidské závisí na tom, zdaž ve společnosti jsou ještě mravní síly, které by technickou civilisaci podřídily kultuře nitra, zásadám rozumu a mravnosti.

Pouhou technikou vůbec nelze upořádati dokonale život lidský. Pokrok techniky žádá neustále větší mravní vyspělosti člověkovy. Vede přímo k náboženství. Vedle civilizační činnosti technické musí jíti současně činnost kulturní, která posiluje, ozbrojuje duši lidskou.

Úkolem státu je jistě sociální utilitarismus, ale nesmí býti výlučně úkolem jediným. Rozvoj techniky s telegrafy, telefony, automobily a sociálními institucemi je důležitý a žádoucí, ale to není ještě kultura, výplod ducha lidského nehynoucí ceny, nýbrž je to jen civilisace, která podléhá stále novým změnám a novému pokroku. Antická i středověká technika a věda jsou překonány moderními pokroky, ale antické drama, středověká Božská komedie a gothická katedrála mluví k nám dosud řečí stále živou, neboť bolest, láska, kosmický stesk, obdiv před Nekonečnem budou pociťovati vždy lidé, pokud budou lidmi.

Věčné otázky po určení a cíli člověka přetrvávají moderní civilizační shon a doléhají stejně důtklivě na současné lidstvo jako zajímaly generace minulé. A proto nemohou býti bez těžké odpovědnosti před soudem dějin přecházeny nevšímavě ani moderním naším státem, orgánem lidové kultury. Po převratě veřejnost naše se domnívala, že nastává i přehodnocení nezměnitelných mravních hodnot, ale dosti krátká doba 13 let ukazuje, že tento mylný názor je i v demokratickém státě neudržitelným. Překotný shon o přepokrok na poli životního názoru utrpěl zřejmé fiasko úpadkem mravnosti ve veřejném i soukromém životě tou měrou, že nelze v usilování o >přepokrok< dále pokračovat bez obav o samu existenci státu. Hlasy rozvážných lidí, kteří varovali před povrchním názorem na život a zlehčováním náboženství jako základu mravního života jednotlivce i celého národa, byly po převratě útrpným pohrdáním přehlíženy a prohlašovány za přežitky středověkých názorů, které se do moderního státu nehodí. Dnes však s úžasem dosti pozdě uznávají i kruhy liberální, že toto pohrdání nábožensko-mravními zásadami vyvolalo v nynější době mravní krizi v mládeži,

inteligenci, administrativě, i politice a v celém veřejném životě, o čemž doklady není potřebí zde uváděti, ježto jsme jich očitými svědky.

Krise mravní při hrozivé bídě hospodářské je dvojnásob bolestnou, protože krise hospodářská může býti lehčeji snášena, ano i zmírněna zvýšením mravní odpovědnosti jednotlivce před zákonem božím a světským. Pan prezident **Masaryk** na počátku trvání Československé republiky zdůraznil ve svém poselství k národu, že existenci každého státu zabezpečuje dobrá administrativa, dobře organisovaná armáda a mravnost obyvatelstva. Názor tento neopomenul pan prezident každoročně v podstatě připomínati a také letošního roku 28. října pravil k zástupcům vlády a zástupcům obou sněmoven Národního shromáždění. (*Sen. Mikulíček: Jak jste Vy mluvil svého času v Hradci Králové s profesorem Masarykem.*)

Místopředseda dr **Hruban** (*zvoní*): Prosím, neračte vyrušovat!

Sen. dr **Reyl** (*pokračuje*): Já jsem s ním mluvil tak, že pan president, když jsem byl 65 let stár, dal mně poslati dopis, ve kterém prohlašuje, že, ačkoli jsme se v mnohých zásadách rozcházel, přece jenom jsme nikdy osobní styky přátelské nepřerušili. Já mluvím vždy proti zásadám, ale nikoli proti osobám. V zásadách se můžeme různiti, to je možné, nechci nikomu bráti jeho přesvědčení, ale osobu musím vždy šetřiti. Tedy Vás ubezpečuji, pane kolego, že skutečně jsem nikterak zle a pohoršlivě proti panu presidentovi, dokud byl ještě profesorem v Hradci Králové, nemluvil.

Tedy, abych pokračoval. >Neběží jen,< pan president řekl, >o odstranění současné krise hospodářské, nýbrž je na čase, aby politika a celý život stal se opravdovějším, aby přestala bezstarostná povrchnost a pohodlná lhostejnost, aby nejen politika, nýbrž celý život byl opravdovější, čestnější, duchovnější. Dnes přece musí býti jasno, že politika a administrace musí spočívat na vzdělanosti a mravnosti. Demokratická republika potřebuje tento základ, nemá-li ideál rovnosti býti chytrácky vykořisťováním slabších, nemá-li pod rouškou bratrství řídit všeho druhu násilnosti.< Projev pana presidenta o nutnosti mravních zásad v životě soukromém i veřejném byl vždycky a je zvláště v době hospodářské bídy důtklivým apelem na svědomí naší veřejnosti.

V současné době přikvapila děsivá krise hospodářská soustavy kapitalistické, jejíž vyléčení lze provést odstraněním příčin tohoto zřejmého úpadku. Kapitalismus je hospodářská soustava, která používá kapitálu, to je hospodářských statků, k výdělečné činnosti za cílem získati větších zisků. V kapitalismu neuvžívá se tedy kapitálu jen jako nutně potřebné hnací síly k výrobě užitných statků, nýbrž v přední řadě k rozmnožení podnikatelského zisku. Tento hlad po větším zisku pracuje bezohledně a nen

asyně, takže zavinil ve společnosti více zla než dobra a dospěl v současné době k zlověstnému svému soumraku. (*Sen. Mikulíček: Stejně to dělá Prečan, jako ti ostatní!*)

Spravedlivá bilance činnosti kapitalismu započte do jeho aktiv to, že zapřáhl pomocí vynálezů a technického pokroku přírodní síly do služeb lidstva, vytěžil strojem z přírodního bohatství užitné statky, jichž by lidstvo jinak nezískalo, ozvedl četné kraje ke značnému blahobytu a obyvatelstvo těchto krajů k vyšší životní míře, přesunul nejtěžší fyzické práce s dělníka na stroj, prospěl civilisaci a mnohdy i veřejné lidumilnosti v některých státech stavbou nemocnic, zdravotnických zařízení a povzbudil ducha podnikavosti. Tyto nesporné přednosti a zásluhy moderní kapitalistické soustav jsou

však značnou měrou znehodnocovány bezohlednou nesvědomitostí a nenasytnou hrabivostí mnohých kapitalistů, kteří jsou vedeni jenom touhou po největším zisku, odírali bez milosrdenství dělnictvo, diktovali lichvářské ceny (*Sen. Kindl: Jako arcibiskupské panství!*) spotřebitelům, vyráběli často bezcenný brak místo dobrého zboží, vydrancovali zdroje přírodního bohatství, jako doly a lesy bez ohledu na potřeby příštích pokolení, demoralisovali a vykořisťovali nelidsky barevné domorodce v koloniích, utloukali střední stavy společenské bezohlednou konkurencí a snížili lidskou důstojnost dělníka na pouhou pracovní sílu, která v nemoci a ve stáří je zbytečnou přítěží kapitalistického podniku. (*Sen. Mikulíček: Ale vy to schvalujete osobně, když jsou dělníci vražděni!*) Počkejte, až to všechno dopovím.

Kapitalismus vykonává pod různými formami nemravnou tyranii svou plutokracií nad státy, zneužívá svými úvěry vládní moci i pro své ziskové cíle a k vůli mrzkému zisku vhání státy do krvavých válek, jak toho zřejmým důkazem je poslední světová válka, jejíž nešťastné důsledky pocítíme dosud v hospodářském životě. (*Sen. Mikulíček: Máme fotografie, jak jste se chovali za války, jak jste žehnali kanonům a puškám! Víme, kdo je dělal!*) Křiklavé rozdíly v rozdělení soukromého majetku jsou dílem kapitalismu, jenž vytvořil děsivou propast mezi nesmírnými boháči a hladovými chudáky. (*Sen. Mikulíček: To je Boží pořádek, nedá se nic dělat!*) Jestliže kapitalistická soustava, která mohla právním použitím kapitálu prokázat lidstvu veliké služby, natropila přece mnoho těžkých hříchů proti Bohu a lidskosti, pak je zřejmo, že současnou hospodářskou bídu neodstraní jenom státní zásah, nýbrž také převýchova nitra na základě příkazů náboženské mravnosti, které ukládají člověku odpovědnost i za výtěžnou činnost před zákonem božím a spravedlivým soudcem. (*Sen. Mikulíček: Hlásá novou křížovou válku, jako ve středověku!*) Vy, bohužel, potíráte zásady pravé mravnosti, které by mohly bídu vyléčit. (*Hluk. - Místopředseda dr Hruban zvoní.*)

Výchova nitra lidského počíná již v dětských síních, pokračuje ve škole a dokonává se ve společnosti. Proto rodina a škola mohou pro blaho národa vykonati neocenitelné služby bedlivou péčí výchovnou. Je zájmem státu, aby nábožensko-mravní výchovu v rodině a ve škole co nejúčinněji podporoval. Jestliže se však dosud tak vždy a všude nedělo a neděje, neplní stát správně své povinnosti a rozmnožuje jen společenský úpadek. (*Výkřiky sen. Mikulíčka.*)

Místopředseda dr **Hruban** (*zvoní*): Pane senátore, nevyrušujte řečníka, Kdy ž Vás bude někdo vyrušovat, také jej napomenu!

Sen. dr **Reyl** (*pokračuje*): Daly by se uvést také jednotlivé případy s komunistického tábora, měli jsme tu jednoho pána, proti němuž jeho vlastní dcera vypovídala. Zeptejte se těch pánů, kteří zde byli. (*Sen. Mikulíček: Ale byl osvobozen!*) Byl osvobozen, poněvadž umřel. (*Sen. Mikulíček: Já vím, Chlumecký se jmenoval! Ale také nebyl posvěcený, ale páter Liška sedí v kriminále, že zneužíval školních dětí!*) Je správné, že za to byl potrestán.

Neuvádím konkrétních případů zanedbávání povinné státní péče o náležitou nábožensko-mravní výchovu ve škole, protože jsou příslušnému ministerstvu školství a nár. osvěty dobře známy četnými peticemi a stížnostmi rodičů a v ychovatelů dětí. Při dobré vůli žádoucí náprava v tom ohledu se může státi bez zvýšení příštího rozpočtu. Ovšem nesmíme spoléhati jenom na všemohoucnost státu na kulturním a sociálním poli (*Výkřiky sen. Kindla.*), protože stát může jen v křiklavých případech svým

zákonitým tlakem zasáhnouti (*Sen. Kindl: Jako ve Frývaldově!*) a pak také státu se hned nedostává ani prostředků pro kulturní a sociální úkoly. Mnoho jsme projedli a mnoho nákladně prostavěli, takže dnes i stát uznává nutnost šetrnosti, kterou důtklivě také doporučuje svým občanům.

Náš stát poznává, že na zdolání mravní a hospodářské bídy sám nestačí, proto doporučuje šetrnost, kteréžto slovo do nedávna nebylo ve slovníku našich státníků a apeluje i na dobročinnost svých občanů. (*Výkřiky sen. Mikulíčka a Kindla.*) Ježto dobročinnost lze prováděti skutky duchovního i tělesného milosrdenství, nalezne výzva státu k dobročinnosti jistě sluchu v táboře křesťanského lidu, který náboženský příkaz o lásce k bližnímu nepovažuje jen za pouhou literu, nýbrž za povinnost přísně závaznou, a tak svým příkladem dobročinnosti pohne i tvrdým srdcem sobců, jichž neukázněný egoismus zavinil současnou bídu. (*Sen. Mikulíček: Když dal Kordač 50.000 Kč nezaměstnaným, tak jste ho sesadili.!*) Dovolte, abych to skončil.

Lidová strana, vedena jsouc nadějí, že varovný hlas současné krise hospodářské i mravní přiměje státní správu k lepšímu oceňování mravních hodnot ve veřejném životě, bude hlasovati pro rozpočet. (*Výborně! - Potlesk.*)

Příloha AO – Reylova řeč v rozpravě o prohlášení ministra veřejných prací Ing. Dostálka o stávce horníků v revírech severočeském a ostravsko-karvinském ze dne 19. 4. 1932.³⁶

Slavný senáte i Stávka horníků v mosteckém revíru a na Ostravsku je dokladem, že liberální kapitalistické hospodářství nepřináší lidstvu požehnání, nýbrž je zřídlem sociálních poruch, které těžce ohrožují klid a soužití společnosti lidské. Liberalismus snížil lidskou práci na úroveň hmotného zboží, o jehož ceně rozhoduje nabídka a poptávka jako při jiném předmětu trhovém. A to ještě se kapitalismus domnívá, že je oprávněn libovolně pracovní poměr zrušiti, i když z toho plyne zničení dělníkovy existence. Zdánlivě platí pro zaměstnavatele i dělníka stejné právo svobodné volby při uzavření pracovního a mezdního poměru, což je značným pokrokem proti nucené práci bývalých otroků a nevolníků. Avšak ve skutečnosti je tato pracovní svoboda čistě jenom právním poměrem, jehož dělník zřídka kdy může náležitě využítovati, jako je to možno zaměstnavateli. Podnikatel je v daleko lepší výhodě při uzavírání pracovní smlouvy než dělník.

Podnikatel může i tehdy, když pracovní smlouvy s dělníkem neuzavřel, žiti ze svého jmění nebo pracovati bez dělníka. Dělník však, nemaje jiného majetku, leč svou pracovní sílu, může ji jen tehdy uplatniti, když nalezne podnikatele, Jenž mu poskytne ku práci nutné pracovní prostředky. Nedojde-li k pracovní smlouvě, nemůže dělník své pracovní síly zpeněžiti a tak propadá bídě, připadá za obtíž veřejné dobročinnosti. Hromadná pak nezaměstnanost dělnictva porušuje sociální rovnováhu a tím se stává záležitostí veřejnoprávní. Přes všecku pronášenou svobodu pracuje dělník vždycky v nevýhodě vůči podnikateli a jeho nepříznivé postavení zhoršuje celá řada nepříznivých okolností. Půjčuje-li kapitalista své peníze, nebo prodává-li zboží, dotýká se toto smluvní jednání jenom jeho majetku, kdežto jeho osoba zůstává úplně nedotčena a svobodna. Když však dělník pronajal svou pracovní sílu podnikateli, ztrácí pro tuto

³⁶ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/stena/139schuz/S139003.htm.

dobu pracovního smluvního poměru do jisté míry svou osobní svobodu, protože se musí podrobiti pracovním podmínkám, které podnikatel sám určuje. A čím nepříznivější je postavení dělníkovo, tím méně může se bránit proti škodlivým pracovním poměrům, které jeho zdraví, aneb docela život ohrožují, jak tomu je při práci v dolech.

Pracovní smlouva vyžaduje pro svůj veřejnoprávní ráz pozornosti státní správy. Je nutno zaujmouti správné hledisko k ocenění mezdního poměru, jenž je snižován stoupenci liberalismu na záležitost čistě soukromoobchodní, kdežto opět hlasateli socialismu je naprosto odsuzován jako vykořisťující prostředek. Smlouva mezní je však podle zákona přirozeného netoliko dovolena, ale v některém případě přímo přikázána a nutná. Člověk má jistě přirozené právo na své síly duševní i tělesné, a proto smí podle práva sebeurčení své síly nabídnouti ve službu jiného k mravně dovoleným účelům. Je to hrubým porušením práva sebeurčení, když se někdo násilím snaží dělníkovi bránit ve výkonu práce nezbytné k zachování životní existence. Právo pracovat v námezdním poměru stará se však přímo mravní povinností, když člověk nemá dostatek vlastních prostředků k zachování své vlastní a své rodinné existence. V takovém případě není to jen právem, ale přímo povinností, aby člověk své pracovní síly nabídl jinému, a výtěžkem námezdní práce životní existenci udržoval. ruino zamítnouti liberální názor, že mzda má se stanoviti jenom nabídkou a poptávkou, takže by byla úplně spravedlivou ta mzda, která v některém kraji jest obvyklá. Práce lidská není pouhým zbožím, nýbrž je výkonem lidské osoby, a proto musí býti více ceněna nežli výkon stroje. Práce lidská nemůže býti srovnávána se zbožím; protože postrádá té pohyblivosti jako zboží. Dělník nemůže vyhledávati tak snadno pro svou práci nejlepší trh jako majitel zboží, ani nemůže dělník vzorky své pracovní síly nabízet na burse jako majitel továrního skladu. Z těchto důvodů platí jiné zásady k určování mzdy nežli k určení ceny zboží. Jakkoliv je velmi neskutné stanoviti přesně jednotnou výši spravedlivé mzdy, přece neschází naprosto měřítko, jehož lze při posouzení spravedlivé mzdy použiti. Dlužno řídit se zásadou: Dělníkovi musí býti mzdou nahrazeno všechno, co svou prací ve prospěch zaměstnavatele vydal.

Vezmeme-li v úvahu svrchu uvedenou zásadu při pracovním poměru a chceme-li stanoviti přiměřenou náhradní mzdu, vypočítáme místní ceny potravin, obydlí, oděvu, počet prázdných dnu v jisté krajině obvyklých, vyšetříme dobu přípravy na pracovní výkon a souhrn těchto jednotek životních potřebuje základní výši mzdy, k níž dlužno připočítati pojistné pro případ nemoci. úrazu a invalidity, podle toho, jak v některých krajinách ceny životních potřeb stoupají, mění se ovšem také výška mzdy, která se může nazvati jen tehdy spravedlivou, když dostačí nejen dělníkovi, nýbrž i jeho rodině k slušnému životu. Proto rodinám dělnickým měla by se mzda přiměřeně zvyšovati v poměru k počtů dětí.

Ve kterých krajinách podle úředního šetření nedostává, se domácnosti dělníkově několik set ročně na nejnütnější potřeby, není mzda spravedlivá a veřejná moc je povinna zakročiti proti zřejmému vydírání dělného lidu, protože nedostatek životních potřeb degeneruje celé rodiny a ničí populaci státu. Tím více je zavržení hodno, když zaměstnavatelé, kteří z práce dělnictva zbohatli, v době poklesu odbytu zboží propouštějí hromadně celé stovky dělníku a vystavují je tím i jejich rodiny hladu a zoufalství, jak se Právě stalo letošního roku v mosteckém uhelném revíru a na Ostravsku.

Bezcitní kapitalisté nesmějí zapomenouti, že vlastnické právo jejich dolů je sice právem vysokým, ale není právem vůbec nejvyšším. Přirozená osobní práva, na život a životní prostředky stojí výše nežli právo vlastnické, takže v krajní nouzi větné právo majetkové musí ustoupiti osobnímu právu existenci. V krajní nouzi má stát nejen právo, nýbrž i povinnost, aby majetné vrstvy nutil ku placení sociální daně, ať se to již jmenuje jakkoliv, jak to jednotlivcům ukládá zákon lásky. Vlastnické právo není absolutním, není vlastním životním cílem, jak mylně se domnívá kapitalismus, nýbrž jest jenom prostředkem a má sociální povinnosti. Nesmí sloužiti jenom mamonářství a zneužívání majetku, nýbrž k slušnému osobnímu i stavovskému živobytí.

Povšimneme-li si v konkrétním případě rozsáhlé stávky horníků na mosteckém revír, vidíme, že majitelé dolů i po hrůzné katastrofě na dole Kohinoor při níž zahynulo 8 horníků, neostýchali se propustiti několik set dělníků z práce, což ovšem vyvolalo v řadách dělnictva oprávněné rozhořčení a bylo příčinou veliké stávky. Stávka vypukla 22. března 1932 a ministerstvo veřejných prací zahájilo již další den příslušné jednání k zažehnutí stávky. Ministr veřejných prací inž. D o s t á l e k nařídil těžařům, aby daná výpověď horníků byla odvolána. Ježto ředitel Locker, plnomocník majitele dolů Petschka, odjel do Itálie, nebylo možno nařízení ministerstva veřejných prací dříve uskutečniti, než teprve 30. března, kdy se zmíněný ředitel vrátil z výletu z Itálie.

Až do 30. března trvaly koalované svazy hornictva pouze na odvolání výpovědi hornictva a teprve po tomto dni přišly se zvláštními požadavky, které však nebyly jednotné.

Řádně formulované požadavky předložily koalované svazy teprve 12. dubna a ihned dalšího dne bylo za osobní účasti ministra veřejných prací zahájeno o něm jednání. Dne 14. dubna bylo docíleno shody mezi nástupci koalovaných svazů a zástupců těžařů.

Z tohoto krátkého přehledu o této stávce je zřejmo, že ministr veřejných prací inž. D o s t á l e k vykonal vše ve své působnosti, aby byly sjednány předpoklady pro ukončení stávky. Proto přijímáme s povděkem prohlášení ministrova o podniknutých krocích k ukončení stávky ku prospěchu hornictva a k obnovení klidu ve státě a budeme pro jeho schválení hlasovati. (*Souhlas.*)

Příloha AP – Reylova řeč v rozpravě o délce prezenční služby a některých změnách branného zákona a zákona 53/1927 ze dne 10. 5. 1932.³⁷

Slavný senáte! Když podala vláda sněmovnám návrh na snížení prezenční vojenské služby z 18 na 14 měsíců, vynořila se otázka, zda vzhledem k nákladným výdajům na armádu nebylo by vhodné prohlásiti neutralitu Československé republiky, čímž by místo stálého vojska byla zavedena levnější milice po vzoru švýcarském. Nestačilo by ovšem pouhé prohlášení státu našeho, že chce býti považován za stát neutrální, nýbrž bylo by nutno, aby sousední státy neutralitu naši uznali a také ji šetřiti se zavázaly.

K prohlášení neutrality našeho státu byla snad vhodná doba po skončené světové válce při uzavírání mírových smluv, kterými právní trvání samostatného státu našeho bylo uznáno vítěznými mocnostmi. V nynější době však, když již jsme existenci

³⁷ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/stena/146schuz/S146003.htm.

samostatného státu opřeli o vojenskou moc a sousední státy neprojevují žádné blahovůle nás chrániti, nelze vážně pomýšleti na možnost neutrality, nýbrž nutno pečovati o to, aby trvání a územní celistvost státu byla vojensky dobře zabezpečena. Je sice pravda, že jsme společně se 14 státy uzavřeli dne 27. srpna 1928 kolektivní úmluvu, t. zv. Kelloggův pakt, kterým válka měla býti zbavena dosavadního oprávnění a postavena býti mimo zákon. Prvý článek zmíněné mezinárodní úmluvy zní: »Vysoké smluvní strany slavnostně prohlašují jménem svých národů, že odsuzují válku jako prostředek k vyřešení mezinárodních neshod a zřikají se jí jako prostředku národní politiky -ve svých vzájemných vztazích.« Druhý článek hlásá: »Vysoké smluvní strany se shodují, že urovnání nebo vyřízení všech neshod a sporů, at' byly jakékoli povahy nebo původu, k nimž by mohlo dojíti mezi nimi, nemá se nikdy jinak díti, nežli pokojnými prostředky.« Fakt z našich sousedů podepsalo r. 1928 pouze Německo a Polsko. Z podepsaných tehda mocností Japonsko přes slavnostní prohlášení neřešilo však svůj spor s Čínou roku 1932 pokojnými prostředky, nýbrž bez předchozího opovědění válečným nepřátelstvím, které způsobilo radě Společnosti Národů značné rozpaky téměř 6 měsíců, nežli bylo počátkem května mírem v Šanhaji skončeno. Kelloggův pakt neznamená naprosté odstranění války, ježto není opatřen žádnými sankcemi, a protože právo sebeobrany podle názoru Kelloggova není nikterak paktem omezeno. Může tedy každý národ volně, bez ohledu na smluvní ujednání, hájiti své území proti útoku a vpádu nepřátelskému, a je tudíž každý národ sám soudcem rozhodnutí, kdy se má chopiti zbraně v oprávněné obraně na základě práva přirozeného. Cílem Kelloggova paletu je učiniti konec vražedné filosofii lidstva tím, že zbavuje válku legálního uznání jakožto nástroje mezinárodní politiky. Pokud však idea mírumilovnosti nestane se duševním majetkem všech národů, nevymizí válka ze sociálního dějství a proto nutno zjevem tímto se zabývati.

Válka je stav fysického boje mezi samostatnými státy. Stát je mravní osobou a proto o jeho obraně a útoku platí táž pravidla, kterými se řídí obrana individuální existence proti násilnickému útočníkovi. Každý stát má přirozené právo na existenci, územní celistvost a nerušené držení všech statků, které slouží k dosažení státního cíle.

Z toho plyne právo, aby stát těchto statků hájil vhodnými prostředky proti jejich rušitelům. Jednotlivcům hájí práva sám stát a kdyby toho nečinil, musel by míti každý jednatel oprávnění, aby si sám své statky hájil. Ale v právním státě je dovoleno jednotlivci hájiti v mezích dovolené obrany život a majetek proti násilníkovi všemi prostředky, byt i to mělo za následek smrt útočníkovu.

Co je dovoleno jednotlivci v nutné sebeobraně, musí býti dovoleno i kolektivnímu jedinci, státu. Rozdíl jest jen v tom, že osobě soukromé je volno v některých případech zřici se sebeobrany, kdežto státní moc tak učiniti nesmí, ježto bezpečnost státu a jeho trvání je nutnou podmínkou toho, aby jednotlivci mohli nerušeně užívati svých práv. Povinností státu je nejen ujímati se ohrožených práv svých poddaných, nýbrž zajistiti si i své trvání a územní celistvost všemi dovolenými prostředky a hrozcí nebezpečí válkou odstraňovati. Tato povinnost státu může učiniti někdy válku nutností, z níž plyne právo státu, aby žádal od svých občanů, službou vojenskou povinných, aby s nasazením vlastního života hájili existenci a celistvost státního celku. Je však také povinností státu, aby se postaral o náležitou výzbroj a vhodný výcvik svých branných sil, když své občany povolává do boje na obranu své existence. K výcviku ve zbrani za nynější doby, ledy válečná technika proti starým dobám používá tolik útočných prostředků, je potřebí delšího času, a proto každý stát povolává občany i v době míru k službě vojenské. Nás

branný zákon určil dobu 18 měsíců k výcviku v moderní válečné taktice. Jestliže vládní předloh prohlašuje za určitých výhrad, že k tomu postačí pouhých 14 měsíců, můžeme pro zkrácení presenční vojenské služby hlasovati v předpokladu, že ministerstvo národní obrany dosah tohoto snížení náležitě uvážilo se zřetelem na obranu státu i na obranu mužstva do zbraně povolaneho.

Usilujeme sice s celým vzdělaným světem o pokojné vyřešení mezinárodních neshod, ale pokud idea míru je otázkou budoucnosti a jeho realizace, je při řevnivosti jednotlivých států spojena s velikými překážkami musíme na možnost válečných útoků pomýšleti a na ně se připravovati.

přípustnosti války proti vnějšímu nepříteli, je-li nezbytnou, je každý moderní stát, i republikánský, tak přesvědčen, jako stát starověký i středověký, nebol' dnes jako druhdy podleho by právo zpupnému násilí, kdyby nebyla válka vůbec přípustná. Ačkoli nelze po stránce mravní činiti námitek proti válce která má za účel obranu práv, statků, cti a existence státu, nelze ji připustiti, je-li vyvolána hrabivým pudem sobectví, žárlivou snahou po nadvládě, chorobnou touhou po válečných vavřínech. Ba ani heslo nutného vývoje státu a národnostního sjednocení není omluvitelným účelem války.

Mezinárodní právo, které se vytvořilo pod vlivem křesťanského názoru mravnostního, nedovoluje, jde-li o určitý případ mezistátního sporu, ihned uchopiti se zbraní a násilím právo hájiti, nýbrž jen tehdy, žádá-li toho neodkladná nutnost a nelze-li odpůrce jiným způsobem o právu přesvědčiti. Celkem platí nejvyšší zásada o příčinách války: spravedlivou příčinou k válce jest jedině útok nepřitelem podniknutý, aneb bezpráví na státě spáchané.

Zákon lásky blížecké a zdravý rozum velí, aby války bylo použito jen v nejkrajnější nutnosti, jako nevyhnutelného prostředku svépomoci. V poslední válce národů - r. 1914 až 1918 rozvášněný pud pomsty ohlušil všechny city lidskosti a křesťanské lásky. Ovšem vyskytli se mnozí filosofové, kteří velebili přímo válku jako mocný morální zdroj, který sjednotil všechny třídy sociální v jednotný celek, ovládaný společnou vůlí, oč marně se pokoušel dlouholetý mír. Velebitelé války postihují sice bystře nebezpečí dlouholetého zbahnilého míru, spatřujícího ideál lidstva v bezuzdném požitkářství, pro sociální soužití, avšak proto nelze nikdy válku považovati za vhodný sociální prostředek k probuzení společenské solidarity a sociálního cítění. Válka sice také, jako každé zlo, vykazuje jistý sociální zisk smířením rozvášněných třídních zápasů, ale válečné bědy války nemohou vyvážití dočasný jejich úspěch na poli sociálním.

Poslední válka národů prokázala, že se moderní války nevedou ani lidštěji než v dobách barbarských. Je nutno přiznati, že ani války divokých kmenů nezpůsobí tolik útrap neválčícímu obyvatelstvu, ženám a dětem, jako poslední válka způsobila otravnými plyny, vzduchoděmi, podmořskými čluny my a uzavřením hranic. Světová válka zapřela všechna pravidla lidského vedení války, jak je vymohla křesťanská kultura 19. století. Moderní technika příštích váleli hrozí ještě většími zločiny proti požadavkům; lidskosti. Příští válečná technika povede válku pumami, plněnými morovými bacily, neuhasitelným ohněm a otravným plynem, jichž několik stačí k otrávení celého velkoměsta. Křesťanská láska protestuje bouřlivě proti nelidskému ničení lidských bytostí pro mamon, uraženou ctižádostivost anebo pomstychtivost. Ovšem nesmějí se pravdy evangelia považovati za věc soukromou aneb za přežilé báchorky. Rozpoutaný egoismus a nevěrecká skepse jsou živnou půdou pro vytvoření podmínek násilného

vyrovnávání mezinárodních sporů. Když však pobloudilé lidstvo okouší trpké ovoce svého odpadu od zásad křesťanské lásky, nechybí pravým škůdcům lidstva na troufalosti, aby se neostýchali připisovati vznik války Bohu, církvi anebo papeži.

Pravé příčiny válečných zápletek v nové době nenalezneme v žádné vyšší ideji, jakými bývaly války ve středověku vedeny, nýbrž v touze po moci, v hmotném prospěchu a v nedostatku citu pro lidskost. Mezinárodní spory daly by se řešiti smírným způsobem, kdyby pýcha a lakota nezaslepovaly rozum vedoucích státníků. Při žárlivém hájení vlastní neodvislosti nechťejí moderní státy podřizovati se cizí autoritě, ačkoli jest jisto, že klidný vývoj společenský vyžaduje existenci mezinárodní autority, která by vzniklé spory smírně urovnávala. Utvořena byla sice po světové válce Společnost národů, která má úkol rozhodčího soudce v mezinárodních zápletkách, ale působnost její není dosud vyzkoušena. V konfliktu mezi Itálií a Řeckem r. 1923 odmítla Itálie předložiti spor rozhodčímu soudu Společnosti národů, odvolávajíc se na čl. IX haagské konvence, jenž obsahuje a t. zv. čestnou klausuli, která vylučuje ze smírčího soudu záležitosti, které se dotýkají cti a podstatných zájmů sporných stran. Vatikán byl vyloučen ze Společnosti národů, ač je jisto, že nepopíratelná váha autority římského papeže. u jehož kurie je diplomaticky zastoupeno 35 států, přispěla by v poradách Společnosti národů k uklidňujícímu řešení mezinárodních sporů.

Mír je zájmem všech a Společnost národů je novým právním výrazem této veliké myšlenky. Jestliže mír je zájmem všech, je přímo životním zájmem malých států. Malé státy pro své menší území, pro své skrovnější hospodářské a vojenské síly jsou mnohem ranitelnější nežli velké mocnosti, které se mohou někdy spolehnouti na vlastní sílu v případě války. Společnost národů stanoví X. článkem svého paktu dvě povinnosti smluvním mocnostem: předně, pomoci každému členu Společnosti národů proti vnějšímu napadení, a za druhé úctu k nynější územní integritě členů Společnosti národů. Úmluva tohoto paktu ukládá smluvním stranám branný zákrok proti útočníku, který porušil závazek, šetřiti předpisů čl. X, čímž pakt Společnosti národů poskytuje formálně větší záruky míru nežli pakt Kelloggův, který nemá žádné sankce.

Ježto však Společnost národů nemá k dispozici armády proti protivným armádám, upadla Rada Společnosti národů do značných rozpaků při rovnání konfliktu japonsko-čínského r. 1932. Bez pohotovosti 200 válečných lodí Spojených států severoamerických sotva byl by konflikt tak brzy urovnán. Přes tyto značné nesnáze Společnosti národů v udržení mírového stavu je přece zřízení Společnosti národů velmi cennou institucí v zájmu lidskosti a klidného soužití mezi národy. Žádná lidská instituce nemá absolutní záruky, že bude míti vždy úspěch. Stejně jako se vyskytují nemoci, které kladou odpor vědě a obětavosti nejlepších lékařů, aniž by tím poklesla důvěra ve vědu lékařskou, tak i Společnost národů se může setkati s neočekávaným výbuchem vášní, vůči nimž zůstanou pacifistické její snahy neúspěšnými.

To však není důvodem, aby se v těchto snahách nemělo pokračovati v naději na vývoj idee míru, který dnešní dobou zdá se býti nemožným. Ke světovému míru nutno kráčet i po etapách, ze kterých v přítomné době je snaha po pozvolném národním odzbrojení na minimum, pokud je slučitelné s národní bezpečností. Konference Společnosti národů, zahájená v Ženevě 2. února 1932, pro snížení a omezení zbrojení i při zdlouhavém a obtížném jednání je přece krokem k dalšímu úspěchu. Zkrácení presenční vojenské služby o 4 měsíce v naší armádě je důkazem, že náš stát nemá nepřátelských úmyslů proti svým sousedům, ale že usiluje o přátelské s nimi soužití.

Vlivné a všeobecně uznávané autority mezinárodní je nutně potřebí k potlačení války, protože nelze doufat, že se kdy podaří uskutečnit snahy o věčný mír a úplné odstranění válek. Věčný mír a klid zbraní byly by možnými jen za dvou podmínek: 1. kdyby přirozenost všech lidí byla tak ovládána rozumem a silnou vůlí, aby vrozený pud sobecký dovedl se podříditi příkazům spravedlnosti a lásky blížecké, a 2. kdyby byl dosažen u všech národů týž stupeň kultury.

Mají-li války pominouti, je nutno, aby zmizela různost kultury, sjednána byla stejná její úroveň u všech národů a zastavil se její vývoj, který způsobuje změny států a jejich hranic. Není-li však možno zastaviti vývojový postup kultury u jednotlivých národů a tím neustálou změnu státních hranic, nelze pomýšleti na věčný mír. Nelze ovšem pouštěti s myslí vznešený ideál věčného míru, ale dlužno při tom usilovati o nábožensko-mravní výchovu lidstva, aby válka byla aspoň nejkrajnějším a nejrůdnějším prostředkem práva.

Vzhledem k těmto úvahám budeme hlasovati pro omezení presenční služby vojenské. (*Potlesk.*)

Příloha AQ – Reylova řeč v rozpravě o vládním programovém prohlášení ze dne 8. 11. 1932.³⁸

Slavný senáte! Prohlášení nové vlády je uvítati ze dvou důvodů. Je prošito klamného optimismu a nemožných slibů a je po druhé také projevem vlády parlamentní. Prohlášení stručně sice, ale důrazně líčí hospodářské poměry ve státě a přiznává otevřeně chyby, které se staly hlavně v posledních třech letech po jedinečném rozmachu konjunktury v letech 1926 - 1929, kdy státní pokladna vykazovala ještě 2 miliardy přebytku a 4 miliardy státních dluhů bylo uplaceno.

Pozdě sice, ale přece jednou slyšeli jsme doznání z vládních lavic, že jsme v posledních letech žili přímo marnotratnicky na základě falešného mínění, jako by zhoubné následky války na poli hospodářském byly definitivně vyhojeny a nastala vhodná doba ke štědrému rozhazování ze státního majetku. Uznání chyby a účinná lítost je poloviční zárukou nápravy v budoucnosti.

Prohlášení nové vlády jest uvítati též z důvodu, že je projevem demokratické vlády parlamentní. Před sestavením nové vlády parlamentní předcházely zlověstné zprávy, že nynější koalice politických stran nestačí svými zástupci v parlamentní vládě na řešení palčivých úkolů současné doby, nýbrž že je potřebí vlády odborníků, či vlastně vlády úřednické, jejíž členové zvláštní náhodou měli býti podle zpráv vybráni většinou jen z jedné politické strany.

Kdo pozoruje naši státní správu, nemůže se ubrániti dojmu, že už dávno byrokracie ovládá a řídí státní loď, takže není ani potřebí, abychom ještě zvláštní úřednickou vládou celému světu dokazovali, že demokracie se u nás neujala ani za 14 let, takže nejsme schopni z demokratického parlamentu, lidem voleného, vybrati tolik schopných lidí, aby zastávali nejvyšší správu demokratického státu našeho. Jestliže správa každého státu rozpadá se na tři obory, moc zákonodárnou, moc výkonnou a soudní, musí toto

³⁸ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/stena/170schuz/S170003.htm.

rozdělení, státní správy zachováno býti i v našem státě. Nebylo by dokladem politické naší vyspělosti, kdybychom moc zákonodárnou a výkonnou svěřovali do nikou jediné byrokracie, která by neměla žádné odpovědnosti k lidu a k jeho voleným zástupcům. Že skutečně nedošlo přes choutky autokratických živlů v republice k utvoření vlády úřednické, nýbrž parlamentní, nemá při tom strana lidová zajisté poslední zásluhu.

Vládní prohlášení líčí sice nezakrytě tvrdost tísnivých poměrů hospodářských, ale působí přece konejšivě na nedůvěru občanstva, kterého se zmocňovala již pochybnost v další trvání státu a někdy již pesimistický radikalismus volající po změně systému vládního, anebo docela po násilném převratu. Vínou na tomto rozladění širokých vrstev obyvatelstva mají v přední řadě štvavé noviny a zlomyslné klepy nezodpovědných živlů, které doufají v rozeštvaných davech lovití úspěchy pro své nekalé osobní zájmy.

Jestliže se chlubíme, a to snad právem, že jsme dostatek vyspělými k udržení svého mladého státu, pak musíme uznati, že každý stav musí pro stát přinášeti nejen nadšení, ale i hmotnou oběť k jeho zabezpečení, protože slovní vlastenčení není nosným pilířem k udržení státní existence a nemůže zabrániti poklesu měny. Toto přesvědčení mají jistě též státní zaměstnanci, a proto nevzpírají se v podstatě nutným platovým srážkám, jenom hořce nesou tu okolnost, že se s nimi po několik měsíců prováděla neupřímná hra, která směřovala k udržení kádru voličstva v té neb oné straně.

Politické strany nemají se vůbec obávati útěku voličů se svého středu, jestliže jsou mučeny z vyšších ohledů státních i hlasovat pro nepopulární zákony. Každý uvědomělý republikán musí se zařaditi do některé politické strany, odpovídající svým programem jeho světovému názoru. Jestliže tak neučiní, nemůže ve své osamocenosti uplatniti při volbách své občanské právo za stávajícího systému vázaných kandidátních listin.

Brojí se sice proti systému vázaných kandidátních listin a proti politickým stranám, ale odpor tento vzniká jednak z chytrácké vypočítavosti lidí, jejichž plánům jsou politické strany v cestě, jednak z nepochopených úkolů, které mají politické strany prováděti.

Každý moderní stát, tedy i náš, má vybudovati právní řád a poskytovat právní ochranu svým občanům, dále má podporovati hospodářské blaho národa a šířiti pravou osvětu ve všech vrstvách lidových. Tyto úkoly nemůže prováděti stát sám, ježto je pouhé neživotné abstraktum, nýbrž jeho jménem musí to činiti vláda, kterou podporují politické strany, jež jsou souhrnem lidí, hlásících se k jejich programu. Vláda demokratické republiky je sice vládou lidu, ale nemůže býti jinou než nepřímou, to je musí se díti prostřednictvím parlamentu zvoleného všeobecným právem hlasovacím.

Politické strany svou podporou demokratické vlády jsou zárukou demokracie, lidovlády a odstranění politických stran znamená zánik vlivu širokých lidových vrstev na státní život a otevření cesty k diktatuře. Politické strany musí ovšem pěstovati politiku dobrou k blahu veškerého občanstva a nejen ku prospěchu svých stoupenců. Nepěstují tedy politické strany politiku dobrou, jestliže nemají jiného cíle než sebe sama... (*Sen. Kindl: Jen páteři dělají dobrou politiku!*) Jak to sem patří, nevím, pane kolego. (*Sen. Kindl: Neměli byste se plést do politiky, od toho máte kostel!*) Já bych vám to mohl vykládat, ale na to teď není čas, ale mohli bychom někdy o ní konferovat protože žádná politika nesmí býti sama sobě cílem, nýbrž jen prostředkem k sociálnímu blahu všech. Taková strana bez státního cíle, bez pozitivní práce k obecnému dobru pěstuje kult osob, demagogii hlučných hesel, modloslužbu sebe sama, šíří demoralisaci a korupci nejenom

mezi svými straníky, ale i v současné společnosti špatným svým příkladem. Není tedy nutno odstraňovati systém politických stran vůbec, nýbrž jen znemožňovati špatnou politiku demagogických stran.

Velmi sympaticky působilo prohlášení, že nová vláda hodlá omeziti spekulaci a kořistnictví přezkoumáním vlivu kartelů a činnosti meziobchodu na zdražování životních potřeb. Je však vřelým přáním veškerého občanstva, aby toto mužné odhodlání vlády nezůstalo při pouhém slibu, poněvadž snižovati platy a ponechávati lichvě volné pole nebylo by politikou spravedlivou.

Značnou pozornost ve vládním prohlášení vzbudil osobní projev ministerského předsedy, který jím apeluje v nynější krizi na soucitná srdce slovy: "Já sám se domnívám, že tato nadmíru těžká doba, v níž je tolik nezaviněné bídy, probudí živý a účinný soucit u všech, kdož žijí v nadbytku, že obměkčí i nejzatvrzelejší sobectví a k pomoci, na niž rozum nestačí, vzkřísí lidské srdce. Doufám, že v každé obci republiky, ať vesnici, ať ve městě, nalezne a dohodne se několik dobrých lidí, kteří v pomocných výborech dobrovolníků lidskosti budou opatřovati pomocné prostředky všude, kde lze z nadbytku (*Sen. Kindl: Budou žebrat!*) - i na to přijdu - snadno postrádat a budou tím doplňovati akci státní s pravým pochopením a bez ponižujícího almužnictví." Neslychali jsme jindy v prohlášení bývalých vlád apel na české srdce, protože jednak nebyly doby tak zlé, jako nyní, a jednak stát sám důvěřoval ve své vlastní síly ke zdolání pauperismu vrstev lidových. Ochuzení celých tříd lidových nabylo však již takového rozsahu, že stát nestačí svými prostředky hojiti všecky bolesti, způsobené společenskou nesrovnalostí a nestejným rozdělením majetku.

Stát nemůže převzít na sebe všecku starost o chudé a proto zůstává soukromé, organisované a církevní charitě dostatek volného pole k činnosti, která má doplňovati individuálním vládním působením v konkrétních případech nedostatky státní chudinské péče, namnoze šablonovité, příliš policejní a chladné. (*Sen. Kindl: Kolik příjmu má Kašpar?*) Kdybyste znal, jak to dnes vypadá i na církevních statcích, podivil byste se! (*Sen. Kindl: To to tam také rozkrádají?*) Řeknu vám, ani o to nikdo nestojí. Celý majetek spočívá v dříví, dnes se dříví neprodává a nechtějí ho lidé ani zadarmo. (*Výkřiky.*) Ani nevíte, co má všecko na starosti a co musí podporovati. Také vím, že kolega **Mikulíček**, tady vyčítal arcibiskupovi olomouckému jeho příjmy. Buďte ještě rádi, že něco ten arcibiskup má, aby to dobro konati mohl. Kdyby se to snad zkonfiskovalo, byl by živ z těch 15... (*Výkřiky sen. Kindla.*) Ale jen se o tom přesvědčte. Musíte se přesvědčiti. Strana komunistická se musí starati, aby se ty poměry zlepšily. Pokud ještě někdo v republice je, kdo něco má, a také ochotně dává, buďme rádi. Kdyby o všecko přišel, to by to teprve špatně dopadlo.

Jestliže stát a v jeho jménu obce převzaly na sebe péči o chudé - chudým je každý, komu se nedostává životních prostředků - nebyli tím zbaveni jednotlivci odpovědnosti, která jim přísluší z některého právního titulu. Nestává-li ani žádného právního titulu ku podpoře nuzných, není bohatý člověk zbaven povinnosti, aby ze svých přebytků uděloval chudým, poněvadž člověk není prost všech mravních povinností v užívání svého majetku. Ovšem tyto povinnosti nejsou, vyjímajíc případy nejkrajnější bídy, povinnostmi spravedlnosti, nýbrž povinnostmi altruismu, křesťanské lásky, jichž nelze právně vymáhati, nýbrž jen apelem na lidský cit a dobré srdce. Organisovaná křesťanská charita vykonává po léta již a zvláště v nynější době velké činy

dobrosrdečnosti a také mimo církevní kruhy chápou nutnost soukromé dobročinné spolky.

Princip společenské solidarity ukládá soukromému majetku celou řadu sociálních povinností na poli charity, ale též na poli křesťanské spravedlnosti v otázce spravedlivé mzdy, práce žen a dětí, spravedlivých daní, přiměřeného občanského zisku při práci a obchodě.

Jestliže nová vláda poskytne podle svého slibu zákonodárným sborům dostatek příležitosti ke spolupráci, nebude se lidová strana vyhýbat ani těžším a odpovědnějším úkolům a bude novou vládu loyálně podporovati ve všech počinech ku blahu státu. (*Potlesk.*)

Příloha AR – Reylova řeč v rozpravě o státním rozpočtu a fin. zákonu pro rok 1933 a o státním závěrečném účtu za r. 1931 ze dne 23. 2. 1933.³⁹

Slavný senáte! Svízelné jednání o rovnováhu rozpočtu ukazuje, že stát náš ve 14. roce svého trvání prožívá neobyčejně vážnou dobu, jejíhož dosahu nejsme si ani dobře vědomi. Celý světa my s ním bloudíme v horečném existenčním zápase, který je neblahým dědictvím světové války.

V prvních letech po válce jsme doufali, že se dostaví mezinárodní trvalý mír a že budou navázány opět bývalé obchodní styky, ale místo toho vidíme osamocení jednotlivých států a uzavírání hranic celními hradbami, což jest jistý druh světové hospodářské války, která je sice nekrvavá, ale přináší daleko horší následky, nežli krvavá válka světová. A jako těžko bylo předvídati trvání veliké války světové, tak ani dnes nelze určit, kdy skončí nynější válka hospodářská a nastane ulehčení milionům strádajících lidí a zavládne pravidelný trvalý mír v hospodářském životě.

Vedle hospodářské války setkáváme se s temnými zjevy, které bývají následkem každé války. Je to úpadek mravního citění, který postihl celý svět a který je neméně škodlivý, než sama krize hospodářská. Po válce světové vyhlášeno bylo heslo, že se musí všechny mravní i duchové hodnoty přehodnotiti, čímž byl otřesen sám základ lidské společnosti a celý život byl zmaterialisován. Stav tento nepřinesl však lidstvu žádného štěstí, protože úpravou jen hmotných poměrů nelze společnost lidskou uspořádati, a tak vidíme, že lidstvo trpí také po stránce duchovní. Proto jak v hmotném ohledu hledáme východisko z hospodářské bídy, tak i v ohledu duchovním musíme hledati správné cesty k mravnímu povznesení lidstva.

Při veškeré hospodářské a mravní krizi máme a musíme míti pevné odhodlání, abychom si aspoň zachovali politickou svobodu a samostatnost. O hospodářskou soběstačnost usilují všechny kapitoly státního rozpočtu, o jehož výši nelze v senátě rozhodovati. Můžeme rokovati jenom o účelnosti vydání a naznačiti počiny a návrhy pro příští léta. Pro usilovnou péči o zvýšení blahobytu obyvatelstva nesmíme zapomínati na prostředky, kterými lze blahobyť udržeti nejen v přítomnosti, ale i v budoucnosti, protože samostatný stát má oblažovati i příští generace.

³⁹ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/stena/197schuz/S197008.htm.

Nejdůležitějším předpokladem k udržení svobody politické i hospodářské je mravní síla lidu, kterou se získá jen vhodnou výchovou jedince v rodině, škole i ve veřejném životě.

Politickou a hospodářskou svobodu udržíme si jen tehdy, když naše činnost politická i hospodářská bude spojena s kulturním úsilím. I kulturní snahy národní musí stát podporovány, protože do úkolů moderního státu patří též podpora kultury.

Máme ovšem zvláštní úřad v ministerstvu vyučování a národní osvěty pro podporu osvětového pokroku, a dlužno s povděkem uznati, že nutné úsporné škrtky postihly úřad tento nejméně. Nesmíme se ovšem domnívati, že bylo učiněno dosti pro kulturní rozvoj, když dotujeme vzdělávací prostředky, nýbrž musíme dbáti, aby každý jedinec ke kulturnímu pokroku přispíval svým vlastním rozumovým i mravním vzděláním. Stát je pouze abstraktum neživotné a úkoly jeho provádějí vlastně jeho občané sami. Zkušenost potvrzuje, že hodnota a síla státu závisí daleko méně od dobré jakosti jeho ústavy a zákonů, než od dobré povahy jeho občanů. Moudrá ústava a spravedlivé zákony mají sice vliv na zvýšení veřejné morálky i kulturního pokroku, ale žádný zákon a žádná reforma neučiní z lenocha pracovníka, z opilce střídmého a z revolucionáře pokojného občana. Tuto mravní nápravu může učiniti individuální počin a souhrn ušlechtilých návyků při rozumné a svědomité individuální výchově dobrých charakterů.

Existence státu je podmíněna oddaností občanů. Ale ačkoli láska k národu a obětavá oddanost k vlastnímu státu jsou vlastenecké ctnosti a ozdobou každého jedince, nejsou přece neodolatelným společenským pudem, kterým se vyznačují na př. včely a mravenci, nýbrž jsou to mravní ideje, které se musí řádnou výchovou vypěstiti.

Záleží-li život státu, klidné sociální soužití, kulturní pokrok a rozvoj blahobytu na správné výchově jedince, pak nutno věnovati bedlivou pozornost výchovným zřídům, kterými jsou rodina, škola a společnost. Nejobecnějším a nejpřístupnějším pramenem výchovy jest škola, která je důležitou spojkou mezi výchovou rodinnou a sociální, pročež každý státní občan musí míti pilný zájem na činnosti a výsledcích školní výchovy.

Položme si nyní otázku, jak vyhovuje naše škola v přítomné době velikému svému úkolu výchovnému? Úkol školy je vzdělat a vychovat, to je vypěstiti harmonický soulad všech rozumových, mravních i tělesných sil mladého člověka: Rozumové vzdělání poskytuje škola souborem potřebných vědomostí pro život i pro životní povolání. Člověk je ze všech tvorů nejchuději vypraven přirozenými silami a proto musí pěstiti rozumové síly, aby v životním zápase existenci svou uhájil. Žije ve společnosti, kde se má státi rovnocenným a užitečným jejím členem. Rozumové, vědecké vzdělání uschopňuje sice člověka, aby fyzický život si uhájil, ale nečiní ho Ještě ušlechtilým do té míry, aby usiloval jen o rozumné požitky tělesné a vzdělání svého ve prospěch společnosti používal. K tomu potřebuje člověk ještě sebevlády, která tlumí přirozené tělesné pudy, aby nenabýly převahy nad vyššími ideálními a altruistickými snahami. Sebevláda je nezbytným doplňkem a předpokladem pravého vzdělání a dodává náležitě ceny inteligenci člověka, protože ho vede k tomu, aby svých vědomostí využil k vlastnímu i sociálnímu blahu, k dobru národa a svého státu.

Výchovnému úkolu školy staví se však v cestu mnohé překážky. Některé z nich leží v sociálních poměrech, mnohé zavinuje škola sama. Válečnými a hospodářskými poměry

byl značně rozvrácen život rodiny, který je prvním výchovným ústavem. Rodiče, pro starost o výživu nevěnují náležitou péči svým dětem, které zneužívají volnosti ke své zkáze. Také zlý příklad společnosti podporuje přirozené sklony dětské duše ke špatnosti. Bývalá prostota dětská zvrhla se namnoze v drzou vyzývavost a hrubost. Všeobecně slyšíme nářek na znatelný úpadek dobrých mravů i ve školní mládeži. Neblahý tento jev podporuje také přehnané pěstění marnivého těla a pochybeného sportu. Přemíra naturalismu zdravého těla vede k hrubosti.

Nynější škole připadá obří úkol v době klesající mravnosti, aby zdolala škodlivé vlivy kalného života na dětskou duši.

Bohužel, že také tento těžký úkol ztěžuje si moderní škola svou vlastní vinou. Osoby chybují ovšem proto, že je k tomu svádí do jisté míry i pochybený školní systém a nezdravé doktríny. Je nutno odstraniti kořen zla a náprava osob dostaví se logickou důsledností.

Vyučovací systém v naší škole je značně pochybený. Škola naše trpí přemírou racionalismu, rozumářství, které se honí překotně jen po vzdělání rozumu, dresuře paměti na úkor cviku v mravní sebevládě i na úkor tělesného zdraví. Upřílišněný intelektualismus vypěstil inteligenci, která si libuje v suchopárném rozumování a pro nezažité filosofické teorie nemá smyslu pro potřeby života a lidu. Máme nadbytek inteligence a při tom tísnivý nedostatek charakterů.

Ale také zdraví dítek trpí přemírou učebných předmětů. Malé děti tráví celé dny v uzavřené učebně, vzduch a slunce je jim vzácností, učí se takovým podrobnostem na př. z občanské nauky, že, jsou neznámy i samým politikům z povolání. Ještě hůře jsou na tom středoškoláci, kteří i dlouho do noci musí pracovati školní úkoly po celodenní únavě. Tím se láska k vědě nevzbudí, spíše nechut' a povrchnost bez pochopení jádra věci.

Aby se nezdálo, že snad paušálně z nějaké zaujatosti odsuzují přemíru učiva v našich školách, uvádím stesk skutečného odborníka ve škole působícího, jenž v časopise "České slovo" z 31. ledna t. r. o poměrech školských vyjadřuje se takto: "Pan ministr školství před časem prohlásil, že je nezbytná redukce učiva alespoň o třetinu. Zůstalo však jen při tomto prohlášení a děti jak na školách obecných, tak na měšťankách klesají pod tíhou pytlů, napěchovaných vědomostmi tak, jak je odborníci a hlavně poloodborníci nasbírali a nacpali do knih a osnov. Učitelé jsou poháněni inspektorským bičem k maximální výkonnosti, znervosňující je i mládež. Na vlastní výchovu pro život nezbývá času, nebo v tom kvapu nemůže učitel studovati duši dítěte, jeho sklony, nemůže léčiti těžší případy vychovatelské, a i když je sebevětším optimistou, odchází ze skoty ubit a otráven.

Obecná škola trpí chaosem vlastivědy. Každý učitel má své měřítko pro tento předmět, v jehož rozvržení a metodice je možno kde komu získati slávy, ovšem polní trávy. Na měšťanskou školu pak přicházejí děti nedoučeny v počtech, čtení a psaní, a pokud je o pravopis, bylo by lépe, kdyby neznaly docela nic, neboť lehčí je učit od základu, než odnaučovat zlovykům. Střední škola, která si může přece jen vybrat, je na tom lépe.

Ze všeho uvažování vyplývá ten závěr, že už je na čase, aby se začalo myslet především na dítě. Pro reformu školy lze udělat hodně i bez politického rámusu, soustředí-li se činnost úřadů a učitelstva na přerod ducha školy a jejího vnitřního života."

Hlasu tohoto praktického odborníka měly by si povšimnouti příslušné kruhy v ministerstvu školství a nár. osvěty, aby přestaly usilovati jen o reformu administrativy školní a věnovaly se raději naléhavým reformám nedostatků životních zájmů školy, která má sloužiti především blahu dítek i učitelů, a ne přepokrokovým teoriím.

Když jsem se již dotkl přemíry vědeckých poznatků v obecných školách, musím vysloviti obžalobu, že školní vyučování neodpovídá vždy současnému stavu vědeckého bodání, jak to předpisuje § 119 ústavní listiny. Ještě dnes přísahá se v učebnicích na bludné nauky evolučního materialismu, ačkoliv týž dávno je překonán vitalismem a ne nověji i uznáním nadpřirodního činitele ve světovém a společenském dějství. V "Pedagogice", napsané Adámkem, Švadlenkou a Fahounem, naleznete na příklad ubohou větu: "Čím větší rýhy v mozku, tím větší je činnost duševní." V "Přírodopise" dr. David staví člověka do jedné skupiny se zvířaty, (*Sen. dr. Karas: On sám se asi cítí býti takovým!*) upírá člověku duši, rozum je mu pouze činností mozku a inteligenci připisuje váze mozku. Před 60 léty mohl někdo takové nehoráznosti vydávati za čirou pravdu, dnes však v zájmu dobré pověsti našeho školství nesmějí se vyskytovat ve školních učebnicích.

Škola naše trpí jednostranným pěstěním rozumu na úkor výchovy vůle a citů, ale na tom není dosti. I tu skrovnou výchovu mravní založila škola na vědecké morálce s vyloučením předpisů morálky náboženské. Což ani úžasný vzrůst zločinné mládeže a nejnovější zločin surového ubití dělníka Ševčíka v Rosících u Brna, otce 3 malých dětí, jen proto, že svou prací chtěl dětem vydělati chléb. Což to, pravím, není hlasitým výkřikem pro zvýšení mravní výchovy ve škole?

Škola vedle všeobecných a odborných vědomostí má mladému člověku podati mravní oporu pro útrapy a úskalí života. Touto oporou jest nesporně úcta k náboženství, které podle prof. **Masaryka** v jeho spise "Sebevražda", str. 84, poskytuje člověku vírou v osobního Boha a nesmrtelnost duše za všech životních poměrů útěchu, ve všech protivenstvích naději a posiluje jeho lásku k lidstvu.

Školství naše trpí tedy zjištěnými vadami, které volají po nápravě. Také nejvyšší náš školní úřad pomýšlí prý na reformu školství, jak v poslední době Jsme slyšeli. Shledali jsme však, že při projektované reformě přihlíží se pouze k povrchu zla a navrhuje se opatření, která se podstaty školy a jejího poslání ani nedotýkají. Dřívější správ ministerstva školství zakládaly o překot nové školy střední a učitelské ústavy, kde jich ani nebylo opotřebí, takže nám vzrostla celá armáda inteligence, které nemůžeme opatřiti existenci. Nynější správa ministerstva v duchu pochybené socialistické doktríny o jednotné škole vidí svůj úkol v tom, že snižuje a usnadňuje střední školu, čímž nezdravý nával žáků do středních škol ještě mnohonásobně se zvýšil. Jednotná škola míní učiniti vzdělání přístupným nejširším vrstvám, ale nedovede tím socialisovati vzdělání vůbec, protože nelze socialisovati duševní schopnosti všech lidí, mezi nimiž budou se vždy vyskytovat značné rozdíly vzdělání.

Reformy nejnověji chystané mají povznést inteligentní úroveň učitelstva zřízením pedagogických akademií a zrušením dosavadních učitelských ústavů. Zkušenost však

dokazuje, že zvláště mladší učitelé obecných škol potřebují namnoze spíše základního všeobecného vzdělání, nežli vysokoškolského na akademiích universitních. Zase nepronáším jen svůj vlastní názor. Okresní školní inspektor Ant. Votava ve "Věstníku ústředního spolku učitelstva moravskoslezského" v lednu t. r. píše, že zkouška způsobilosti, jak to z vlastní zkušenosti poznali je z veliké části ukázkou nezpůsobilosti. Doslova píše: "Mladý učitel, který z pedagogiky neví, co dnes hýbe učitelským světem, který nezná ani nejdůležitějších školských zákonů, jemuž je učebná osnova španělskou vesnicí, který v písemné práci nadělá 20 až 40 pravopisných chyb, který nemá ani takových početních znalostí, jež se vyžadují na žáka obecné školy atd., neměl by se ani odvážiti k žádosti o připuštění ke zkoušce způsobilosti. To je naše pravá školská mizérie: nedostatečně připravený učitel. Ale tu by učitelstvu nepomohla ani universita, tu je potřebí, aby se naučili základním věcem, bez nichž obecná škola býti nemůže a kterým se na universitě neučí." Kdo nezná dobře pravopis, tomu různé teorie na universitě přednášené neprospějí, nýbrž hlavu jen zbytečně popletou.

Trpí vadami škola obecná i občanská a nejsou bez vad ani učitelské ústavy. Je nutno zvýšiti i úroveň učitelských ústavů přidáním V. ročníku a ne je zrušovati a nahrazovati universitními akademiemi, které budou přístupny jen dětem zámožnějších vrstev aneb místního obyvatelstva. Nechci podrobně kritisovati nejnovější reformy po stránce reorganisace školní správy, podotýkám jen, že osnova jejich je na štíru s demokratickými zásadami o poměrném zastoupení občanů ve veřejných útvarech, jakým je nesporně škola. Ve škole na př. působí tisíce kněží a katechetů, ale těm osnovy nepřiznávají ani skromné zastoupení ve školních úřadech, ač sportu a tělesné výchově je reprezentace zajištěna. To není duch demokratický, nýbrž vyloženě diktátorský, který je schopen na Slovensku odsouditi k zámku i početně silnou církevní školu zřízením státní školy, když se v obci s církevní školou přihlásí aspoň 30 dětí, třeba cikánských, do nové státní školy.

Náklad na školství vůbec dosahuje úctyhodné částky 1.966 mil. Kč, tedy bezmála dvou miliard, a má býti ještě zvyšován zřizováním nových státních škol, jichž si nikdo nepřejí.

Osnovy nových reforem obsahují zakrytě tolik nepřátelství k nábožensko-mravní výchově žactva, že tím ministerstvo školství a národní osvěty nepokrytě vyznává, jak daleko je vzdáleno od vlastního úkolu na poli vzdělání školního, které má mladému člověku poskytnouti nejen povšechné a odborné vědomosti, nýbrž i mravní oporu pro život na základě nábožensko-mravních zásad. Papírovými výnosy o zevní organisaci školní správy se podstatné vady nynější školy neodstraní. Proto je čas, aby nejvyšší školní úřad si opatřil pravé školní odborníky, kteří navrhnou reformy přijatelné ve prospěch dítěte, učitelů i poplatnictva. Jen z dobré školy mohou vyjít poctiví a charakterně ucelení občané, kteří budou spolehlivou oporou státu nejen v dobách dobrých, nýbrž i zlých.

Podle posledních slov, pronesených panem presidentem dne 20. února t. r. k delegaci čl. odbočky Světové aliance pro pěstování mezinárodního přátelství skrze církve, je úplná lhostejnost člověka k náboženským věcem nejtěžším hříchem, a proto škola svou nábožensko-mravní výchovou musí proti tomuto zlu pracovati, což je důležitou směrnicí pro každou příští školní reformu.

Nesmíme zapomínati, že v našem státě žije 73% katolického obyvatelstva, které při nynější všeobecné nespokojenosti s poměry nelze ještě znepokojovati vládními předpisy, směřujícími k omezování beztak skrovného vlivu náboženství na mravní výchovu mládeže. Platí zde staré heslo: "Videant consules, ne quid detrimenti Respublica capiat!" (*Výborně! Potlesk.*)

Příloha AS – Reylova řeč v rozpravě o prohlášení ministra zahraničních věcí o boji o demokracii v politice evropské i světové ze dne 26. 4. 1933.⁴⁰

Slavný senáte! V 15. roce trvání republiky uvědomujeme si trpkou skutečnost, že dolehla na nás těžce nejen hospodářská a mravní krise, ale že nejsme ani ušetřeni vážných obav o celistvost území svého státu.

V hospodářském ohledu a v otázkách zvýšení mravní úrovně byli jsme po léta velmi bezstarostní, ačkoliv nescházelo během této doby dosti rad a výstrah vážných činitelů, kteří doporučovali v ohledu hospodářském šetrnost a v ohledu mravním posilu všech mravních hodnot v lidu, a zvláště mládeže.

Jsme povděční panu ministru zahraničních záležitostí, že váženým projevem se vzácnou otevřeností upozornil veškeré obyvatelstvo Československé republiky na zachmuřenou politickou situaci, která by mohla při naší bezstarostnosti mimo nadání přinésti těžké chvíle válečného konfliktu.

Pan ministr zahraničních věcí zahájil svůj projev v senátě těmito slovy: Mluví se mnoho o blížícím se mezinárodním obratu a o nové fázi mezinárodní politiky evropské. Jiné kruhy kladou přímo otázku, neblížíme-li se k nějakému novému válečnému konfliktu v Evropě? Odzbrojovací konference octla se na počátku března ve zjevné krizi. V souvislosti s tím vynořil se italský návrh na spolupráci 4 velmocí, vyjadřující ideu tzv. evropského direktoria. Zároveň byla po prvé neočekávaně vhozena do oficiální diskuse otázka revise hranic některých evropských států. Po odstoupení Brüningově v Německu události ve vnitřní politice německé sledovaly jedna druhou, až vyvrcholily v Hitlerově režimu. Podepsání paktu Malé dohody, jež znamenalo vytvoření nového mezinárodního společenství a zorganizování jedné části střední Evropy v pevný celek, a konečně sblížení Malé dohody s Polskem doplňovalo tento rámec událostí.

Dnešní mezinárodní situace je velmi obtížná; v 15. roce po světové válce nemáme ještě skutečného míru. Jako po každé válce, tak i po světové válce r. 1914 - 1918 byl uzavřen mír, v němž vítězové posílili všude, jak jim bylo možno, své posice, a poražení byli nuceni přijmouti podmínky, které je oslabily. Nejvážnější a nejtrvalejší jsou ustanovení mírové smlouvy, týkající se hranic.

Proti úpravě hranic nejtrvaleji protestuje Maďarsko, usilujíc o revisi mírových smluv, jež našly živého ohlasu v Itálii, která po léta nutnost revise mírových smluv prohlašovala, odvolávajíc se, že žádná smlouva nemá věčnou trvalost. Po Maďarsku připojilo se k tomuto volání po revisi Rakousko, Bulharsko a také Německo. Proti jakékoliv revisi mírových smluv vyslovili se státníci Malé dohody, s nimiž souhlasí také i Polsko, které by revisi mírových smluv bylo ve své existenci přímo ohroženo. Proti

⁴⁰ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/stena/212schuz/S212002.htm

revisi mírových smluv prohlásil ministr dr. **Beneš** ve svém projevu resolutně: Nechápeme, jak by mohl někdo jen okamžik věřit, že kterýkoliv samostatný stát připustí, aby několik jiných států, byť by to byly i velmoci, disponovalo přímo nebo nepřímo silou svého vlivu politického nebo mravního jeho územím, tedy něčím, co je každému státu přímo předpokladem jeho života a nejzákladnější podmínkou jeho bytí. Historie ukazuje, že o zcizení území vždy vznikaly nejkrvavější války, a nepochybuji o tom, že by tomu tak bylo opět za dnešního mezinárodního myšlení a napětí. Prohlásil jsem v Ženevě - praví ministr - že kdyby někdo něco podobného chtěl podniknouti proti Československu, musil by si pro toto území přijít se svým vojskem. Polsko přímo prohlásilo, že na každé pokusy o revisi hranic by odpovědělo děly.

Z vyličené politické situace v Evropě vysvítá, že nebezpečí války není nikterak nemožné a že tudíž všechny utopistické hlasy pacifistů o věčném míru nejsou věrohodné. Kdybychom uvěřili hlasům pacifistů a bezstarostně spoléhali na stálost mírových poměrů, mohli bychom být tak drsně probuzeni ze svého optimismu, jak jsme to zažili v náhle vzniklé hospodářské krizi přítomné doby. Není ani spravedlivé, aby každá válka za všech okolností byla považována za nemravný čin. Stát je morální osobou a proto o jeho obraně a útoku platí tytéž zásady, kterými se řídí obrana individuální existence proti násilnickému útočníkovi.

Každý stát má právo na existenci, na územní celistvost a nerušené držení svých statků, které slouží k dosažení státního celku. Z toho plyne právo, aby stát těchto statků hájil vhodnými prostředky proti jeho rušiteli. Jednotlivcům hájí práva stát, a kdyby toho nečinil, musil by mít každý jedinec oprávnění, by si mohl svá práva a statky hájiti sám, ale i ve právním státě je dovoleno jedinci hájiti v mezích dovolené obrany život a majetek proti násilníkovi těmi prostředky, když by to mělo za následek smrt útočníkovi.

Co je dovoleno jedinci v nutné sebeobraně, musí být dovoleno i kolektivnímu jedinci, státu. Rozdíl jest jenom v tom, že osobě soukromé je volno v některých případech zřici se sebeobranou, kdežto státní moc tak učiniti nesmí, protože povinnost státu je nejen ujímati se ohrožených práv svých poddaných, nýbrž i svou existenci zajistiti si všemi dovolenými prostředky a hrozící nebezpečí válkou.

Tato povinnost státu může učiniti někdy válku nutností, z níž plyne právo státu, aby žádal od svých občanů, službou vojenskou povinných, aby s nasazením vlastního života hájili existenci a celistvost státního celku.

Ačkoli válka je zlem, které bylo počítáno vždy mezi největší metly lidstva, přece nesmí být státu upíráno právo obrany fysickým násilím, když právo toto přísluší každému jedinci. Byť užití fysického násilí nenáleželo k podstatě práva, přece válečná obrana proti bezpráví bývá ve stycích mezinárodních nezřídka jediným způsobem právní pomoci, protože schází svrchovaná mezinárodní autorita, která by spory mezi politicky neodvislými státy urovnávala mírnou dohodou.

Ačkoli nelze po stránce mravní činiti námitek proti válce, která má za účel obranu práv, statků, cti a existence státu, nelze ji připustiti, je-li vyvolána hrabivým pudem sobectví, snahou po nadvládě a chorobnou touhou po válečných vavřínech.

Po světové válce ustavila se instituce Společnost národů, rozhodčí to soud mezinárodních zápletek, ale sbor tento není dosti mocný, aby zabránil všem konfliktům válečným. V konfliktu mezi Itálií a Řeckem r. 1923 odmítla Itálie předložiti svůj spor Společnosti národů, odvolávajíc se na článek 9 haagské konference, který obsahuje tzv. čestnou klausuli, která vylučuje ze smírného jednání záležitosti, dotýkající se cti a podstatných zájmů sporných stran. Posléze současná válka mezi Japonskem a Čínou je dalším dokladem malomoci Společnosti národů, takže ve svém vlastním zájmu každý národ musí pečovati o to, aby v případě nebezpečí mohl sám na sebe spoléhati. Válka byla sice Kellogovým paktem prohlášena za zlo, které má býti vůbec ze středu civilisovaných národů vymýceno. Ale nezapomeňme, že jeden rok po otevření mírového paláce v Haagu r. 1913 vypukla nejkrvavější světová válka r. 1914.

Nemůže tedy ani republika naše spokojiti se ideálními rozklady pacifistických kruhů, nýbrž musí býti přichystána na každý konflikt. Ministr zahraničních záležitostí prohlásil: "Věříme, že vláda má v těchto odpovědných dobách za sebou rozhodnou většinu politických činitelů všech národností tohoto státu a že může plně počítati nejen na všechny vládní strany, nýbrž že vyjadřuje tu také city a přesvědčení i těch opozičních stran vždyť jsme všichni vázáni k sobě nezměnitelným osudem - které vládní odpovědnost i s námi již dříve také nesly, naší slovenské strany lidové, živnostenské, německé strany katolické i německého pracovního souručenství, a na které stejně přátelsky a upřímně apeluji ve prospěch kolektivních zájmů státu jako na všechny strany vládní."

K tomu dodávám, že československá strana lidová souhlasí plně s vývody ministra zahraničních záležitostí, trvá neochvějně na celistvosti státního území a projevuje nezlomnou odhodlanost, hájiti celistvost samostatného státu našeho proti jakémukoliv nebezpečí. A ježto věříme, že Prozřetelnost řídí osudy národů a tudíž i národa našeho, budeme se řídit heslem starých Hradečanů, kteří na své Bílé věži dali r. 1570 vrýti heslo císaře Maxmiliána II.: "Deus providebit, vigilandum tamen", a proto budeme důvěřovati v ochranu Boží svého státu, ale při tom také budeme pečovati o rozkvět a trvání své republiky. (*Výborně! - Potlesk.*)

Příloha AT – Reylova řeč v rozpravě o obilních zástavních listech a o veřejných obilních skladištích ze dne 22. 6. 1933.⁴¹

Slavný senáte! Podávám prohlášení v zájmu pravdy jménem klubu strany lidové. Vítáme předložený zákon o veřejných obilních skladištích jako částečné splnění svých snah po spravedlivé odměně zemědělce za jeho práci. Důkazem našeho sympatického stanoviska k tomu zákonu je skutečnost, že jsme vládní návrh zákona mínili zlepšiti v některých paragrafech tak, aby zákon sloužil ku prospěchu všech zemědělců, a zvláště ku prospěchu malých zemědělců, a proto jsme podali ve výboru národohospodářském přiměřené pozměňovací návrhy. Zákon sice spěchá, ježto jsou žně již přede dveřmi, ale přece ne tou měrou, aby ve stanovené lhůtě 24 hodin nemohl býti vládní návrh zákona podroben úvaze a řádně uváženy podané návrhy koalovaných stran. Zlepšovací tyto návrhy byly však mylně vykládány za úmyslně obstrukční a nebylo jich dbáno, takže naši zástupci z výboru odešli. Krok tento zavadal dennímu tisku záminku, aby prohlásil lidovou stranu za odpůrce zpeněžení sklizně a za nepřítele zemědělského stavu. Svě

⁴¹ Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/stena/226schuz/S226002.htm.

návrhy klub přednesl po právu a povinnosti v koaliční schůzi, kde bylo zjištěno během jedné hodiny před začátkem plena, že návrhy mají tendenci zcela prospěšnou a byly také některé z nich přijaty za koaliční. Projednávání zákona o obilních skladištích nebylo ani o jednu hodinu zkráceno, tím méně doznal zákon svého zmaru, což dlužno zde veřejně konstatovati v zájmu pravdy. (*Souhlas.*)

Příloha AU – Reylova řeč v rozpravě o ochraně cti ze dne 26. 6. 1933.⁴²

Slavný senáte! Člověk jako osoba je si vědom lidské důstojnosti a proto střeží a hájí všechna práva, která jsou s ní nerozlučně spojena. K těmto podstatným znakům osobitosti, individuality lidské patří také čest, což v subjektivním smyslu znamená vědomí vlastní důstojnosti, vlastní hodnoty a zároveň také nárok na uznání této hodnoty u jiných.

Sebecit o cti je u lidí i na nižším stupni, proto také uražená čest bývala často smiřována krvavým způsobem, násilnickými prostředky, jak to dokazují souboje v starověku, středověku a posléze také i novověku, a také tzv. "pomsta krvinná", která se dosud vyskytuje u jižních Slovanů. Tím větší smysl pro čest a čestný charakter se ovšem vyvíjí na vyšším stupni vzdělání, neboť čest je pokládána za podstatnou část individuality, kterou člověk hodnotí stejně jako svou vlastní podstatu a proto jako jedno z předních práv, která je povinen si hájiti.

Jsou doklady, že lidé raději volili smrt, než by byli utrpěli pohanu a ztrátu své cti, člověku přísluší právo na čest a z toho také plyne povinnost, aby každý o svou čest dbal a také si vymáhal uznání od jiných. Uznání jiných lidí nám nemůže býti lhostejné, člověk je společenský tvor a je také povinen pracovati s ostatními na společenském blahu. Jestliže skutečně pracuje na zvelebení společenského blaha, o tom se člověk uvědomuje právě uznáním druhých pro svou práci, činnost a charakter a toto uznání posiluje jeho vědomí, že je na dobré cestě, že dobře koná, a také mu jeho práci usnadňuje. Uznání druhých lidí má pro nás skutečně cenu, ale ovšem jenom uznání lidí čestných; uznání lidí zlých a nečestných by nám více škodilo než prospívalo. Nesmíme také ovšem dychtiti po nějakém zevnějším uznání, jestliže jsme si vědomi, že ho vlastně ne-zasluhujeme, že nejsme tak charakterní, za jaké nás lidé považují.

Sebecit o vlastní cti je nejlepším měřítkem čestnosti a jistě by dostačoval člověku, kdyby byl samotářem. Nežije-li však člověk samotářsky, nýbrž ve společnosti, pak ovšem nesmí jenom býti dobrým, nýbrž musí se také dobrým jeviti a uznání ryzosti své povahy u jiných i vyhledávati. Důsledkem této povinnosti je, že musíme své cti hájiti všemi dovolenými prostředky.

Tu ovšem u lidí, kteří z nevědomosti naši čest urážejí, dostačí buď soukromá omluva, kde dotčený člověk své jednání vysvětlí, ale někdy je také nucen ve veřejnosti tiskem své jednání ospravedlniti. U lidí zlomyslných musíme žádati, aby urážky odvolali a dali nám dostiučinění. V právním státě se ovšem urážky vyrovnávají pouze před řádným soudem, ne právem pěstním nebo soubojem. Vysoce ctný a ryze charakterní člověk nedbá na každý pouliční projev, přehlídá jej, poněvadž by to považoval za snižování své

⁴² Senát národního shromáždění. *Stenografické záznamy* [online]. 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/stena/227schuz/S227003.htm.

důstojnosti, kdyby si všímal každého pouličního projevu, ale lidem zlomyslným je často nutno popřít příležitost, aby u soudu své tvrzení dokázali.

Urážky tiskem měly svého času před rokem 1924 skoro výsadu beztrestnosti. Porota zpravidla každého redaktora osvobodila, i kdyby se bylo obžalovanému podařilo podati důkaz pravdy. Mám v tom směru dosti vlastních zkušeností. Praxe tato však nebyla dosti spravedlivá, poněvadž předně kryla utrhače, který si dovolil čest bližního trhati jako cár, jako nějaký hadr, ale také kryla darebu, který se vymlouval, že před porotou není nic plátno se hájiti, a své jednání, které čestným nebylo, se ani nepokusil obhájiti. Proto před r. 1924 bylo skutečně moc málo příležitosti, aby člověk u tisku dostal zadostiučinění, aby také jeho čest byla restituována prohlášením novin. Pouze nadávky v tisku, pokud se pamatují, podléhaly soudu okresnímu, případně potom soudu krajskému, ale jinak jakékoli utrhačné pojednání a projevy podléhaly pouze porotním soudům. Řádění nectné žurnalistiky byla tedy položena hráz zákonem č. 1244. Omezení útoků na čest bylo někdy prohlašováno za omezení tiskové svobody, ale svoboda není nevázanost. Každá svoboda má své meze. Svoboda jde až po hranici práva druhého. Tam, kde se svoboda dotýká práva druhého - a čest je také právem - tam to není žádná svoboda, tam je třeba uznati čest jako drahý poklad bližního.

Od r. 1924 však přes tento zákon č. 124 vzrostly značnou měrou žaloby pro urážky na cti. Jednak je to zaviněno poklesem mravní úrovně, která i proti jiným právům lidským se zpronevěřuje a prohřešuje, jednak lehkomyšlností lidí, kteří si z toho nic nedělali, když obtěžovali úřady žalobou pro urážku na cti, která potom musila býti hnedle zamítnuta. Nedávno jsem četl statistiku, že počet urážek na cti dosáhl zrovna v Praze již enormních čísel. Tomuto zlu však hodlá čeliti předložená vládní osnova, kterou zajisté budou vítati všichni, kterým čest je drahá a kteří si své cti váží, poněvadž doplňuje zákon z roku 1924 a vyhovuje potřebám, které byly pocíťovány při řízení soudním, když se jednalo o urážkách na cti. Proto strana lidová bude pro zákon tento hlasovati. (*Souhlas.*)